

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 1 iulie 1990

23

URA

mai întâi strigătul victoriei. Pălăriile și căciulile aruncate în aer într-o piață numită, și ea, a vreunei victorii, a vreunui palat. Două degete în formă de V ca o cătare de AKM: automat Kalasnikov modernizat. Și iarăși ura, ura, ura cu mai mulți r, cu cât mai mulți r dacă se poate, depășind chiar și pe „rrromânii verzi“ ai lui I.L. Caragiale. (Cineva, purtat de valurile de ura, deocamdată ura, se hazardează: „o să-l dăm noi jos și pe Caragiale asta, al duminale“. Și-o să rămii singur ca un hotentot ce ești... completăm noi.) Abia pe urmă, după ce mai trece un timp, mai apar falsele grimase și gesturi ale unor crainici specializați, încă de pe vremea sinistrului și a odioasei ori invers, în minciună și dezinformare, abia pe urmă se dezlănțuie și ura, cea neagră, cea irațională, cea adevărată. Formele ei n-aș fi vrut să le mai trăiesc, n-aș fi vrut să le mai știu. Dar nu trăiești, din păcate, în lumea pe care o vrei, pe care eventual o visezi, ci în cu totul alta, brutală, nemiloasă, dezgustătoare adesea, o lume ce ți s-a hărăzit. Obiect al unui joc superior, te trezești în tot felul de situații, lângă tot felul de oameni, în împrejurări despre care n-ai fi vrut — cum am mai spus — nici să știi. Ura ia locul iubirii creștinești acolo unde nici Dumnezeu nu-și mai face apariția. Ura trecătorului față de trecător, nu de cel de pe stradă vorbesc, nimic mai stupid, mai lipsit de rațiune! Cei care știu că ea poate fi declanșată, că ea zace în partea urită a frumoaselor noastre suflete românești, omenești, și o fac, prin vorbe și manevre, să răsară, ei sînt demni să fie, pînă la urmă, spulberați chiar de ea. Căci, de fapt, dacă am mai deschide cartea cărților am afla ce știam: cine ridică sabia de sabie va pieri. Și am afla că nimeni nu are dreptul să ridice primul piatra împotriva păcătosului pentru că nimeni nu e cu desăvîrșire curat. Și totuși, oameni fără Dumnezeu, rătați încă, ridică și sabia și piatra, lovesc în semenii lor, mînați numai de ură. De la strigătul unanim de ura, victorie, la ura pentru cel cu care alături ai strigat, iată, n-a fost decît un pas.

Adeseori mi-a fost dat să mă întreb de ce poporul român e atît de puternic măcinat, de ce nu se pot uni românii decît pentru scurt timp și numai superficial. În exil, acolo unde alții stau alături, făcînd abstracție un timp de diferențele specifice, atenți doar la genul proxim, aud că românii sînt tot dezbinați. Și atunci ce să mai vorbim de cei mulți, din țară, abia așteptînd să ridice glasul și pumnul unul împotriva altuia, abia așteptînd să-și ponegrească vecinul de înghesuială sau coadă (actuală și azi) la piine! O boală adîncă și veche și mereu nouă care ne macină e această dezbinare. Între cei care au ochii albaștri și cei care au ochii negri, între cei cu ochii verzi și cei cu ochii căprui. Desigur, cei cu ochii verzi sînt legionari, ei poartă chiar, uneori, pe străzi, steaguri verzi, cum credea cineva, un intelectual desigur. (Notă de subsol, așezată însă mai sus: „Flamura verde“, despre care ne vorbește Eminescu în celebra-i scrisoare, este drapelul sfînt al Islamului. Aveți ceva cu arabii, domnule intelectual de mai sus? Sau vreți să-l dați jos și pe Eminescu?) Dar și cei cu ochii negri pot fi, la rigoare, legionari. Toți pot fi legionari „dacă interesele partidului o cer“ (Caragiale nu e, încă, „dat jos“).

Și astfel ura se revarsă pe străzi, ca un fluviu urît, de singe și delectii, numai știrea că acest fluviu curge undeva, pe lângă noi, ne întinează definitiv viața, acum, la sfîrșit, cînd credeam că ne-o salvasem din minciuna murdară a comunismului. Ura urcă pînă la cel mai înalt etaj al ființei, dar n-o să poată, vă asigur, domnilor cu bite, urca pînă unde se ridică sufletele celor iubitori de lumină. Adică de adevăr.

Nicolae Prelipceanu

Pe drumul miniei

Femeia poartă pasul obosit
Al mamei care tirăște de mină copilul
Pe strada îmbulzită și indiferentă
Fețe opace și reci în du-te vino fără rost
Nimeni nu vorbește. Doar cerșetori vociferanți
Își proclamă în vagoane sumbre oratoria vană.
E semnul arogant al libertății
Într-un univers sublunar unde tirania și anarhia
Domneste proiectate în aer de centrele hegemonice.
Nimeni nu plînge nimeni nu ride sub pomii din par
Umbre prăfuite își ingină durerea în primăvară.
Urbea odinioară albastră ce aspira la cer
Tremură întreagă în nopțile grozave cînd strălucese
Albe cuțite în beznă infometate de singe nesigur.
Urbe unde tiranii divers colorați mor
Inexorabil în patul lor și așteptarea
Numită libertate se închide în cerc
Sărbătorită de cîni bezmetici lătrători stridenți
Paris și universul ard în febră flamencă
Zice-se că flamencul a îngropat rockul pe veeli
Greerul inebunit a rupt ecranul
Milioane de ochi ies din orbite și-și adapă

Setea de plăcere și nesaț în alba oglindă comună
Puterea e un greer urmat de alte milioane de greeri
Regală suită ochi albi pietrificați în ecran.
Un ecran de greeri a pus stăpînire pe toți Somnambuli.
Dar cine va deschide drumul miniei în vis?
Putea-vor oare atîția somnambuli găsi cărarea?
Cărarea miniei gata să rupă lanțurile
Ecranul rege al caselor liniștite de odinioară.
Cîntă cîntece de dragoste pierdută greerii multicolori
La soarele cald ard pe plaje pîntece și piepturi
visătoare

Mută e canicula în amiaza de foc
Nimeni nu mai aspiră la drumul din vis al miniei
Morți sunt poezii ard mandolinele
Și luna sărută plaja unde domnesc pigmei:
Ei compun strofe regale pentru noui suverani
Violată de pigmei luna își plînge amarul
În oglinda mării macii femelă își deschid guri
funambuli
Imense sensuale la luna în lacrimi înclinată deasupra
mării.

Macii sensuali și suverani funambuli
Au început dansul coșmar al lui Zarathustra.
Și Don Quijote a luat hotărîrea de a fi înțelept
Dregători solemnii au proclamat că aceasta
Este era funambulă a aurului și a bunelor arătări.

George Uscătescu

I. L. CARAGIALE

BERLIN — BUCUREȘTI, VIA BUDAPESTA

În pag. 8-9

chenar

Cine vine ?

(26 iunie). Este întrebarea zilei. Dacă, în lumea scriitoricească, se aude atât de mult (inclusiv telefonic, la două noaptea) și în atâtea feluri (caustic, disperat, apatic, amenințător etc.), se poate presupune că și-n regiunile celelalte e la fel. Poate, inginereste, mai puțin patetic, mai fără mania fabulației, a incontinenței verbale. E vorba de tradiționalul laitmotiv al gazetelor de opoziție din secolul trecut: după preelectoratul „cad sau nu?” începea forfota specifică a formării noului guvern, sub genericul, ironic sau incrunțat: „Cine vine?” Vine Dissescu la justiție? Ia Maiorescu cultele? îl pune pe Carp la interne? rămâne Take la finanțe? etc. („Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi...”). Și iată-ne, la 1990, fără plebiscit, totuși mărunț de aceleași dileme. „Ai văzut, bre, Cămașa lui Hristos cu 200?” zic jucăuș. „Lasă-mă, domne, zi-i mai bine dacă pleacă Pleșu. Unde? Păi, n-ai auzit? ambasador la Tokio sau la Paris. Nu, sare altul, la Paris vine sigur Răzvan, deși aud și de Simion. Și Alecu? Ce că stă tot anul și dă la interviuri, săracu”. Intr-o vizită, fum, birfă, tîmbălău. Apare Amicul X: „Ați auzit? cică Șora nu mai stă! Și cine vine? Pîru! (urlete, leșinuri, surisuri de triumf, în ideea „v-am spus io, s-alege praful!”). Nu e adevărat, eu am auzit că vine Papahagi (aaa, ferice, așa da). Da' varianta Coteanu? A căzut. Și Drăgănescu? Rămîne cu Academia. Eu știam de Simion la cultură, vultușe tirgul. Fugi, d-aici, Simion ia totul, cică se reunesc învățămîntul, cultura și cultele, acolo-l pune pe el. Nu se poate dragă să centralizeze iar. Păi ce, le convin lor atîtea ministere? Domne, dacă se unesc, le ia Minzatu. Da' știți de Radu Constantinescu? E la culte. Și Cumpănașu? Habar n-am. Bine, așa și eu am auzit că Dulea e șef de protocol la țărăniști. Fugi, că mor. Dragă, dar Buzura unde vine? Lasă-l acolo, că stă bine!” Pauză, cafele, optimi de finală, cine mai are timp de goluri, cînd toate-s așa de pline! Altă apariție, alte bombe. „Să vă spun eu, vine Stănculescu la economie. Păi, cu armata cine rămîne? Treaba lor, n-ați auzit ascără la Europa bandă? Ce bandă? (Digresiune extraculturală, să trecem). Da' de Șora ați auzit? Nu mai vrea, nici nu știu de ce s-a băgat, zice că vine Zamfir, iar la cultură Breban. Nu, Breban la Parisu și Simion externele. Și Silviu Angelescu vine la învățămînt”. De aici, odată eliberați de grija cafelei, se trece la sista anecdotică, delicii supoziționale, cu Dodu Bălan la învățămînt (varianțe: D. Păcurariu, R. Munteanu, deh, ca-ntr-o filologie), cu Dulea la cultură, Rațiu ministru al tineretului (românii-s rupți din Halima), Cămpeneau la economie și Caramitru-n combinație la culte. „Dom'le, da Manolescu unde vine? Nu vine, pleacă, e too smart să se bage acum. El, Breban și Liiceanu așteaptă 92-ul”. Ei, și tot așa. Mă aplec la urechea filosofului: apropo de Liiceanu, ai făcut rost de Jurnalul lui Noica? „Bătrîne, lasă chestiile-astea, ai auzit că se dublează chiriile?... Cad, irevocabil, în reverie, închid ochii și-mi inchipui că aud: „Domnule Mihăilescu, zice dra. Pavugadi, ți-am preparat o surpriză: am studiat o bucată... Stella confidente...” Percep difuz, tot mai îndepărtat: „Știi cine ia comerțul exterior?” degeaba, sînt transportat. O voce stridentă: „Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinatouri și eu să stau cu miinile în solduri, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, și să-ți zic: destul! pin-aici! nu-ți permit mai mult în țara mea...” Șoptesc, în transă: haide, Lache, haide, nu face pentru ca să ne aștepte damele...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Chipul inefabil al istoriei* (II)

Istoria începe abia acolo unde ființarea însăși este ridicată a-nume și păstrată anume în starea sa de neascundere, abia acolo unde această păstrare este concepută pornind de la interogarea privitoare la ființarea ca atare.

(Martin Heidegger)

Sînt incredințat că totul va merge cum nu se poate mai bine în clipa cînd istoria își va fi întors ultima filă.

(Georg Christoph Lichtenberg)

În general, în vremurile de așezare, indiferent dacă mai comodă ori chiar de-a dreptul incomodă, în vremurile cînd viitorul poate fi întrevăzut cît de cît limpede măcar pînă la orizontul de viață al unei generații, istoria nu se simte. Dacă privești hăt mai în urmă pare c-a fost odată ca-n povești („Istoria și utopia sînt vase comunicante” spunea Blaga), bătrîni, unii dintre ei, vorbesc cu-nțelepciune dar au privirile încercate cu un amestec ciudat de suficientă-nostalgie-și-învădie (gluma aceea cu „Ce bine era pe vremea lui Stalin!”) iar dacă stai și cauți mai adînc prin cărți, prețul pentru un eventual răspuns la fiecare întrebare încă mult mai neliniștitoare, conducîndu-te încet și sigur la un sentiment pe care l-am numi **sentimentul de nicăieri spre nicăieri** căruia „bunul simț” (cel atât de înșelător adesea) i se opune cu vehemență, după asemenea experiențe (contactul cu absurdul parcă fi zicea Camus) născîndu-se dușmani înverșunați ai filosofilor și poezilor. „Ce dom'le, ăia cu bilbielile lor nu fac decît să-ți zăpăcească mintea și să-ți otrăvească sufletul. Or zice ei unii frumosi, dar e numai deșertăciune vorbăria lor!” Cumva cam așa, în două vorbe, nu pare a fi în vremurile cînd istoria nu se simte, cel mult subînțeleasă ori bănuită fiind, astfel încît fiecare își trăiește cît poate (de bine, de vesel, de cinstit, de ușor, de interesant ș.a.m.d.) **propria** lui viață în **propria** lui lume, mai cu bucurii, mai cu necazuri, totul petrecîndu-se la o intensitate în genere suportabilă. Deci, între istorie și viața noastră cea de

toate zilele relația este atât de slabă încît poate fi neglijată, așa cum de altfel se și întîmplă, iar traiul acesta în afara-i sau prin preajma istoriei nu ne confruntă cu probleme de conștiință speciale (dacă se întîmplă totuși e doar ca urmare a unor accidente) pînă-ntr-atît încît asemenea probleme ajung să ni se pară dacă nu chiar false, în orice caz, ușor de rezolvat, din mers, fără prea multă bătaie de cap. Nici vorbă, și-n astfel de vremuri, cînd istoria nu răzbate la suprafață, viața tot nu este pentru cei mai mulți prilej de mare bucurie, ba dimpotrivă, dar abia izbucnirea istoriei (așa cum pare să se întîmple acum) te obligă să înțelegi, într-adevăr, cumplitele întrebări referitoare la **sensul vieții**. Să înțelegi că ele există, că nu sînt filosofală ori cicăleală de dascăli plicticoși, să înțelegi că, mă rog, se poate trăi foarte bine de la cap la coadă și omîtîndu-le, sau uitîndu-le, sau chiar desconsiderîndu-le fătîș, dar că asemenea trai e numai o chestie de șansă, aceea de a te fi nimerit într-o perioadă cînd istoria curge molcom, cumva pe dedesubt.

Credem așadar că aproximativ la fel după cum în viața unui om destinului se poate vădi în anumite clipe (desigur, profund tulburătoare, dacă bineînțeles îți dai seama că le trăiești, pentru că cel mai adesea „el” nu apare explicit ci încă ascunzîndu-se prin tot felul de tertipuri deși să (ți) se arate tocmai voiește), istoria unui popor ajunge uneori să-și arate chipul. Atunci, aidoma destinului, care ori de cite ori se arată, „aduce vorba” și despre moartea, leșirea întru deslușire a istoriei ridică **problema supraviețuirii** poporului respectiv. Diferența, marea diferență, este că dacă ideea morții unui om nu poate fi respinsă, nu este o idee scandaloașă (moartea nu omorîrea), ideea dispariției unui popor este oricum și cert inadmisibilă. Dar și știind foarte bine că nu există garanții certe ale perenității **tuturor** popoarelor. (Data Tuthasia spunea că există „popoare oaspeți” și „popoare gazdă”!) Sigur, se cristalizează acum o comunitate mondială ce urmează a ființa tocmai pe dreptul **fiecărui** popor la existență și mai sînt, pe lîngă cele distructive, importante resurse științifico-tehnice care pot interveni la nevoie, dar... to-

tuși cîndva au mai dispărut popoare (grupuri etnice), unele chiar foarte însemnate, au dispărut fie violent, fie treptat, lent, insidios, poate fără să-și fi dat seama ce li se întîmplă. Or, gîndind istoria unui popor, ca și cea universală de altfel, drept **neîmpăcare întru supraviețuire**, izbucnirile ei la suprafață se întîmplă probabil tocmai în momentele de posibilă răscruce și de posibilă discontinuitate.

În astfel de momente, viața cea de toate zilele își iese din țîțini, o ia parcă razna, toate obișnuințele de purtare și, mai ales, de gîndire se arată nepotrivite, instaurîndu-se o neliniște ce pare absurdă. Pentru că sînt căutate explicații cu vechi tipare axiologice refuzîndu-se evidentă, de fapt, imposibilitatea a continuității. Manifestările concrete ale celor aflați deodată în fata necunoscutului devin imprevizibile, chiar inimaginabile, tinzînd într-o generală polarizare, ca și cum nu s-ar mai putea evolua altcumva decît spre sublim sau spre abject. Și, dincolo de reîmpărțirea lumii (reîmpărțire mai ales prin redistribuirea rolurilor de „guvernare” și de „guvernat”, eventual o dată și încă o dată și încă o dată...), reîmpărțire după interese (reale ori imaginare), după capacitate (forță), după sex, vîrstă și celelalte date de identificare, după noroc chiar, dincolo de apariția a tot felul de grupuri și grupulete, poate că cea mai importantă distincție separatoare este între cei care își dau seama și cei ce nu pot sau refuză să creadă că istoria a ieșit la suprafață, cu tot cu pornirile-i mistereose, subordonîndu-și pentru o vreme, fără putință de scăpare (decît doar iluzorie), viața fiecăruia care, deocamdată, nu-i mai poate aparține în întregime.

Șerban Lănescu

26 iunie 1990

* — Convulsiile sociale care au zgîlțit în iunie Bucureștiul pînă la temerurile sale (ale puterii, poate, dar și ale culturii, sigur) ne-au împins parcă într-o Europă utopică, alături de țări ca Eumeswil sau Blitvania. Pentru a ne „întoarce” într-adevăr în Europa reală a anilor '90, faptele reclamă o prezentare și o explicare plauzibilă. Deocamdată, persistența unor contradicții vădite între publicațiile oficioase (**oficios** nu vine de la **oficină**) și cele așa-zise de opoziție, nu numai că nu răspunde acestui imperativ, al obținerii unei „imagini” plauzibile, coerente logic, dar prelungește chiar neliniștea; fluxul imaginilor tv (cele „referitoare la...”) fiind deasemeni contradictoriu. Deci nu vom putea să nu cerem în continuare „dezlegarea enigmei” iar pentru a ne domoli așteptarea încercăm (și riscăm) o apropiere de realitate pe cale precumpănitor (dar nu exclusiv) poetică, chiar dacă, acum, timpul pare mai neprielnic ca oricînd acestei atitudini.

Către revista «Lucafaurul»

Scrisoare deschisă

Stimate domnule Laurențiu Ulici, Aceste rînduri constituie o premieră. Pentru prima dată, de cînd scrisoarea deschisă a venit la modă, se scrie un astfel de text din rațiuni non-personale, non-violente, non-vindicative și cu un ton civilizat. Sînt în același timp mîndru și rușinat. Rușinat pentru că în ultimele șase luni nu s-a mai scris nici o scrisoare deschisă pe un asemenea ton. Scrisoarea mea se referă la un lucru aparent lipsit de importanță și vine să vă aducă o obiecțiune aparent neînsemnată. Dar, țîn să preciez, doar aparent! Este vorba de ultima rubrică — tipografic vorbind — a revistei ce conduceți: rubrica de **bridge**. Ca unul care m-am străduit în aprofundarea acestui nobil joc înregistrînd în fața unor maeștri ai săi (inclusiv a dumneavoastră) înfrîngerii lamentabile cu care mă mîndresc precum cu niște rîni dobîndite în luptă, îndrăznesc să

vă rog să renunțați la scrierea acestei rubrici.

Vă rog respectuos să renunțați pentru că faceți o eroare fundamentală. Vă adresați unor posibili cititori-jucători care cunosc și respectă regulile jocului. Mai mult, unor jucători care urmează cu înalt scrupul aceste reguli. Scrieți de pildă „caciamauă reprezintă o denaturare a jocului, o abolire a fair play-ului în favoarea minciunii”. Sau încă: „în bridge adevăratul arbitru e liberul-arbitru”!

Tot ce scrieți e bun și frumos, în bridge (ca și în politică sau viață, pur și simplu, a căror metaforă nobilul joc este). Dar la care bridge vă referiți? La cel jucat în cluburi selecte cu jucători în frac, cu chibiți practic muți și chelneri fantomatici cu mînuși glacie!

Ori, domnule Ulici, la noi nu se joacă așa ceva decît, poate în cluburile de... bridge.

În rest litația frauduloasă, renonsa

voită (crimă supremă în jocul nostru!) semnele la o adică pe sub masă între parteneri, chibiții gureși, cărțile cam însemnate, convențiile nealertate domină peisajul. Asta însă n-ar fi nimic. Dacă ar fi numai atît rubrica dumneavoastră ar avea totuși o justificare! Însă la noi jucătorii nu respectă regulile de bază ale jocului. Aici nu-i vorba de lipsa fair play-ului ci de... alt joc. În limbajul mai puțin rafinat al jucătorilor hîrșiți prin săli de tot felul îi zice „bridge-de-baltă”.

Și-atunci, pentru ce? Pentru cine? Este ca și cum ați conferențiat despre subtilitățile Scripturii în fața unui auditoriu de idolatri convingși, fanatici. Politica bridge-ului, pentru care pledați, ca și bridge-ul politicii, la care implicit vă referiți are alte reguli decît cele care se urmează (aproximativ) la noi astăzi.

De aceea vă rog, încă o dată, să renunțați la această rubrică de elită care ar putea lăsa unora impresia că într-adevăr la noi se joacă așa, elegant și fără mize materiale. O impresie falsă și dăunătoare.

Să ne amintim că defuncta putere a interzis bridge-ul. Nu vi se pare că este mai periculos ca, în loc de a-l interzice, să-i denaturezi spiritul, alienîndu-l pe vecie?

Cu deosebită considerație,

Horia Gârbea

Spectacol de reviste

● Un nou număr (4/1990), poate nițelș prea patetic după gustul nostru — deși prin nimic mai puțin valoros, scoate serioasa revistă de cultură ASTRA, într-o prîmînită formulă redacțională (A. I. Brumaru — redactor șef, Vasile Gogea — redactor șef adjunct, Mihai Arsene — se-

cretar general de redacție). De la prima pagină, întretăiată de nu mai puțin de 4 reproduceri fotografice cu caracter religios, „Învierea” eminesciană și un alt poem compus în mediu detențional (Gherla I) și postum, înțelegem, aparținînd lui Sergiu Mandinescu și pînă în ultima pagină, cea a serialului din Milovan Djilas „De la moartea lui STALIN la moartea lui BERIA”, revista ASTRA oferă cititorilor săi un interesant sumar din care spicuim: „Obiceiul junilor brașoveni” de Alexandru Surdu, „Demoniacul din Gadara” de Vasile Voiculescu, poeme de Helmut Frauendorfer și Mircea Petean, proză de

Vasile Gogea și Andrei Codrescu. Mai puțin inspirat mixajul folosit de Vasile Șelaru între corpur „cuminte” și tradițional-melancolic al poemului său și titlul incitant, postmodernist, pe care i-l oferă: „Ce înseamnă să te cheme Vasile Șelaru”. Pînă la urmă aflăm că ar însemna totuși să: „te naști la miezul nopții într-o saonie de bucurie / trasă de ninsoarea speranței / să aduni în tine toate cîntecele singurătății / (...) să te cheme DeVis sau Victor Petrin / să hoinărești (...). Cam puțin. Ne face impresia că momentan poetul ne-a explicat „Ce înseamnă să te cheme Vasile Șelaru”. Mai așteptăm.

Există un model latino-american? sau Eliberarea «sclavei Isaura»

Am avut ocazia să citesc în prestigioasa revistă „22” un bun articol semnat de Andrei Cornea. Subiectul principal aparține cu precădere problematicii românești. Cît privește analiza propriu-zisă a evenimentelor, prefer, din rațiuni obiective, să mă abțin a mă pronunța; istoria, doar ea, poate să dea o judecată adevărată în timp. Fără îndoială, totuși, analiza îndeajuns de riguroasă pornește de la câteva premise asupra cărora consider că ar fi necesar să întirzii și să reflectez; cu atît mai mult această reflecție poate fi făcută de un latino-american cu cît în articolul domnului Andrei Cornea se invocă existența unui „model latino-american” ca punct de plecare pentru a se efectua o analiză asupra realităților românești din anul 1990.

Articolul în discuție, intitulat „Escrava Isaura”, încearcă să acrediteze o realitate care în fapt nu există în America Latină. Probabil există doar într-o mentalitate bine determinată care s-a creat în timp începînd cu cei dintîi vizitatori europeni din anul 1492, odată cu sosirea lui Cristofor Columb a navelor sale, trecînd apoi la viziunea care a stăpînit Europa în ceea ce privește un continent fantastic și care a fost denumit de către conchistadori „El Dorado”; propria lor sete de aur a fost aceea care a creat mitul „continentului aurit”. Pentru a sfîrși, amintim clișeele confecționate de ideologia țărilor dezvoltate asupra Americii. Aceste clișee reflectă, din păcate, aspecte singulare și de cele mai multe ori pe cele mai negative. S-ar putea ca excelentul eseist de la „22” să nu fi dorit o punere în evidență a acestor clișee dar, volens-nolens, rezultatul este acesta. S-ar mai putea adăuga faptul că distinși intelectuali români s-au străduit să mă lămurească de faptul că „ar fi o prostie să insist asupra acestui detaliu pentru că nu a fost în intenția autorului să jignească pe latino-americani”. Încerc acum să le răspund că indiferent dacă a fost sau nu intenția domnului Andrei Cornea era mult mai logic, mai normal, ca într-o demonstrație coerentă și credibilă să folosească argumente în deplină concordanță cu realitatea românească. Domnul Andrei Cornea a preferat să se ascundă în spatele unor aspecte negative aparținînd altor realități, a preferat să procedeze conform maximei „Doctus cum libro” în sensul că i s-a părut mult mai ușor să apeleze la anumite stereotipii, clișee, aplicate dintr-o perspectivă neocolonială țărilor latino-americane decît să caute și să găsească argumente și soluții la și în problemele ce confruntă astăzi România.

Deci, care ar fi „modelul latino-american” de care ar trebui să se teamă ca de ciumă toți cei care doresc să readucă România în Europa?

În ceea ce mă privește consider că un astfel de model nu există. Modelul despre care discutăm, imaginat de domnul Andrei Cornea, nu este decît produsul mentalității neo-coloniale care pentru a-și susține propria ideologie triumfantă dorește să-și denigreze popoarele care, conform acestei concepții, sînt percepute ca trăind într-o stare de decădere.

Niciodată nu trebuie să privim istoria doar prin prisma lineară a momentelor de afirmare pozitivă. Societățile pot trăi momente de zenit dar, tot atît de bine, pot trece prin momente de criză. Ajunge să privim Europa secolului XX; aici s-au produs cele mai devastatoare războaie din istoria lumii, tot aici s-au născut și s-au afirmat, din păcate, ideologiile anti-umane negatoare ale vieții cum sînt fascismul, nazismul, comunismul. În schimb, în America Latină, după epopeea independenței care s-a petrecut cu jertfa atîtor oameni, s-a putut produce războiul din Chaco (Paraguay) război considerat a fi cel mai crud din cîte s-au desfășurat în secolul trecut!

Există viziuni deosebit de pesimiste pentru a interpreta istoria. În cadrul acestora America Latină este categorisită ca unul dintre „marii bolnavi”. De aici ușurința cu care se creează stereotipurile și clișeele. Dacă privim bine lucrurile vom constata că sînt 500 de ani de boală, de eșec începînd cu mo-

mentul „descoperirii” (este un termen autorizat prin uz, în fapt noi ne aflăm la noi acasă) urmat de procesul cuceririi cu tot ce implică el, independența care a creat inevitabil traume și conflicte dar nu ne-a împiedicat să privim cu optimism viitorul; prezentul în care ne străduim să reconstruim societățile noastre.

În limitele acestei viziuni pesimiste asupra istoriei se poate observa ceea ce eu denumesc „meschinăria istorică” și anume tendința de a atribui unui grup de națiuni cîștigul victoriei iar altora eșecul. În realitate, lucrurile stau altfel: nici un popor nu poate spune că a gustat victoria în deplinătatea ei.

Istoria Americii Latine nu este deci doar istoria unor înfrîngerii, a unor eșecuri ci și a unor victorii asemeni Europei care, fiind un continent mai vechi (este inutil să socotim cu cît anume) a trăit momente înălțătoare dar și clipe de mare frustrare.

În acest moment America Latină ocupă un loc distinct în cadrul relațiilor internaționale. Existăm ca latino-americani, sîntem o unitate în diversitate cum ar fi spus Hegel; dispunem de un arsenal de posibilități și intenții pentru că sîntem un continent tînăr cu o populație tînără; literatura noastră, înainte de a fi catalogată drept un univers plin de fantezie este expresia spiritualității popoarelor noastre; instituțiile democratice, produs al epopeii independenței, cu toate că au întîmpinat adversități în anumite momente ale istoriei noastre, au permis o integrare majoră a cetățenilor noștri într-o lume fără rasism, ură socială, genocid, și holocaust sau alte forme de exterminare socială. La toate acestea trebuie adăugat faptul că, deși în unele țări latino-americane s-au ridicat și se mai ridică forțe care se opun dezvoltării normale a instituțiilor democratice, aceasta nu înseamnă că ele prețind să substituie forma republicană cu forma monarhică de guvernămînt și în ciuda dezechilibrului creat de aceste forțe adversare democrației au existat și există întotdeauna forțe de echilibru care să evite orice anomalie istorică.

Este de la sine înțeles că nu este în intenția mea să afirm că în Europa au avut loc cele mai nefaste experiențe sociale. Adevărul este că aici, în Europa, au avut loc acele momente de eșec social dar tot ea reprezintă „virful de lance” din punct de vedere cultural, impunînd valori universale care s-au afirmat în restul lumii și pe care restul lumii le-a adoptat, America Latină în primul rînd. America Latină a preluat din Europa în primul rînd valorile democrației.

Sigur, realitatea noastră nu este și nici nu poate fi văzută prin lentila unui optimism panglosian. Avem probleme mari, nedreptăți sociale iar ele fac parte chiar din „moștenirea europeană”.

Acest fapt nu ne dezvinovățește și nici nu poate ascunde incapacitatea noastră de a rezolva aceste probleme. A acuza Europa de deficiențele noastre ar fi asemănător cu o acuză adresată părinților pentru propriile noastre greșeli. În același timp este imposibil să negi contribuția Europei în formarea statelor noastre naționale. Ceea ce sîntem, sîntem, dar asta nu înseamnă că ne resemnăm la atît; dorim și vrem să mergem înainte împreună cu „această mică specie umană” cum ar fi spus Bolivar, cu atît mai mult cu cît sîntem rezultatul unor diferite timpuri de cultură, a diferite grupuri etnice.

Și acum, o ultimă reflexie privind stereotipurile și clișeele prin care sînt privite popoarele: popoarele africane, după cum se știe, sînt tratate în anumite lucrări mai mult sau mai puțin artistice de tipul „Tarzan în regatul maimuțelor”, ca ignare și barbare; același lucru se poate spune despre popoarele arabe sau asiatice. Toate acestea sînt prezentate ca fiind de tip inferior față de cultura occidentală.

Abia astăzi începe să se instaleze o nouă conștiință care îngăduie să se constate falsitatea unor astfel de clișee. Pentru cultura occidentală europeană nu doar popoarele africane, arabe sau latino-americane reprezintă imaginea popoarelor înfrînte. Chiar în ace-

IN ACEST NUMĂR REPRODUCERI DUPĂ TABLOURI DE EL GRECO

eași Europă există alte popoare care poartă același stigmat: Portugalia, Grecia, Albania, Bulgaria și spre înștiințarea prietenului nostru domnul Andrei Cornea chiar și România intră în acest spectru de apreciere. Pot să destăinuiesc, spre exemplu că românii sînt văzuți drept niște personaje legate inevitabil de ciubuc sau bacșiș. Se află aici un stereotip care s-a conturat în decursul timpului și la producerea căruia au participat diferite personaje al căror interes coincidea cu interesul sistemului dominant în România ultimilor 45 de ani: degradarea individului la expresia sa cea mai de jos. Întotdeauna am considerat că astfel de viziune nu privea ceea ce era mai important, mai de valoare în România. M-am opus nu doar pentru că nu era adevărat ci și pentru că era o cale de a refuza cunoașterea reală, în consecință servea la fabricarea unui clișeu. România este un popor mare și de aceea se confruntă cu mari probleme în organizarea societății sale civile. Sînt convins că va reuși să meargă mai departe pornind de la propria sa realitate ordonîndu-și factorii sociali necesari pentru realizarea transformărilor de care țara are nevoie.

Trebuie să fac o mărturisire. Reacția mea are o dublă motivație — pe de o parte eu cred în poporul român, în enorma valoare a intelectualității sale dar mai cred că ea trebuie să se implice în praxis-ul social, praxis absolut necesar implicat în ridicarea nivelului de civilizație al României. De

aceea mă opun și nu pot accepta clișeele. Un alt motiv al reacției mele este faptul că un om despre care am auzit că este inteligent și cultivat se folosește de false imagini asupra continentului nostru pentru a explica și justifica ceea ce nu ar trebui să se petreacă în România. Virgiliu spunea „Felix qui potuit cognoscere causas”. În alte cuvinte, domnul Andrei Cornea în intenția sa de a prezenta o posibilă imagine tragică ce ar aștepta România procedeză la ignorarea realității Americii Latine și alege calea ușoară a stereotipiei, a clișeului „modelului latino-american” pentru a analiza situația reală din România. Mă gîndesc că pentru a putea rămîne un intelectual integru domnul Cornea era obligat să caute mai multă lumină evitînd astfel apelul la aceste instrumente ideologice atît de nefaste care sînt clișeele. Stereotipurile, clișeele, în loc să lumineze conștiința românească nu pot decît să o împingă și mai mult în întunericul din care se părea că a ieșit începînd cu 16 decembrie 1989.

Felix Elov Torres Roman
Secretar al Ambasadei
Venezuelei la București

24.06.1990

Un didacticism superior

Ion Pillat este un eseuist deosebit de interesant, un cititor rafinat de literatură, care are totală lipsă de inhibiție a adevăratului cunoscător și deci nu se sfiește nici de afirmațiile îndrăznețe, dar nici de locul comun, căci el nu caută noul cu orice preț, deși știe să-l vadă și să-l aprecieze unde este cazul; aceste calități sînt și mai vizibile în comentariile privind literatura străină — cea mai mare parte a lor adunate în volumul **Portrete lirice** din 1936 — unde surprinde nu numai cuprinderea foarte largă a lecturilor sale, de la Trakl și Ștefan George la Saint-John Perse sau Edgar Lee Masters, dar și felul modern în care discută literatura în general și poezia în special. Caracteristic pentru el — și pentru alți mari esești de altfel, deși acest lucru a fost puțin remarcat — este relativul didacticism al demersului, care se opune totalei libertăți a interpretării și opiniilor. Pillat este în primul rînd un cititor cu superstiția erudiției, a exhaustivului, el nu citește de obicei o carte, ci preferă să se cufunde într-o întregă operă, chiar dacă se va opri la o singură parte a ei; mai mult, se adresează exegezei cînd aceasta există și o va menționa în notă, ca în eseul despre Don Quijote, unde face afirmații de tip profesoral, comentează ipotezele predecesorilor și le dezvoltă într-un scenariu propriu, totul susținut însă cu impresii proaspete de lectură și un unghi de vedere aparte, permițînd detaliilor să se structureze într-o construcție personală. Armătura belferescă a lecturilor sale este însă rezultatul simplei și adevăratei plăceri intelectuale, opiniile altora îl interesează în măsura în care îi sugerează noi drumuri de pătrundere a operei sau îi le confirmă pe ale sale, cunoașterea și comentarea poeziei universale fiind pentru el, ca și pentru atîția alți mari poeți moderni, un aspect complementar aproape vital al propriei creații; dar puține alte exemple mai elocvente de independență a creației față de cultura unei mari personalități se pot da decît acest poet al peisajelor tradiționale și al universului autohton, cunoscător intim și subtil în același timp al expresioniștilor germani sau al noului val liric american din vremea primei sale tinereți. Nu este vorba de o impermeabilitate a artistului la experiențele cu care el vine în contact, ci dimpotrivă, de plasarea contactelor la nivelul structurilor, al ideilor, ceea ce

face posibil nu împrumutul, ci confruntarea, comparația, mai deplina degajare a propriilor trăsături. Raportîndu-se permanent la experiența sa și a literaturii țării sale, Pillat este capabil nu doar să facă paralele culturale pline de sugestii pentru un specialist, cum e aceea despre inexistența Renașterii („în sensul apusean al cuvîntului”) la irlandezi, de unde înlocuirea în cele două culturi a „tradiției clasice inexistente cu străvechea tradiție a lirice populare”, ci și să propună subiecte de meditație poezilor contemporani, cum e învătătura desprinsă din succesul „formulei poetice” irlandeze, aceea că „poezia unui popor nu poate deveni de interes universal înainte de a-și fi găsit și exploatat propriul său suflet național în forma artistică cea mai înaltă”. Cauza este că Pillat nu respinge relația dintre cultură și poezie, nici raportul dintre operă și biografie, căci „omul și opera se luminează reciproc, în chipul acelor lanterne chinezești care proiectează, mărîndu-le sau micșorîndu-le, umbrele”; din această perspectivă nici istoria nu este un cuvînt fără

sens, și semnul cel mai grăitor al valorii unui poet este disoluția sa în opera urmașilor. Una din cele mai sigure căi pentru a proba valoarea poeziei lui Hugo este, de aceea, pentru Pillat, demonstrația că cel mai „important” și mai european poet al generației următoare, Baudelaire, este el însuși numai raportat la personalitatea lui Hugo, pe care l-a detestat și l-a admirat și din opera căruia s-a inspirat nu o dată, chiar atunci cînd s-a delimitat de ea, mai mult, că Hugo stă la originea întregii poezii moderne, „Hugo a fost cariera nesecată care a furnizat cu o dărnicie olimpică tot materialul poeziei actuale”. „Unitate vie a unei vieți și a unei poezii”, găsește Pillat și în cazul lui Goethe, unul din cei mai dificili poeți ai lumii, dar nu din cauza obscurității verbale, ci datorită faptului că „Goethe e el însuși în trei sau patru stiluri diferite, sau mai bine zis nu stiluri, ci moduri sufletești, tipare de viață și de artă...”, făcînd astfel să consune, chiar în varietatea lor, matricea biografică cu produsul literar. Chiar dacă există riscul unei înțelegeri simpliste a acestor raporturi, cîștigul cititorului este considerabil în ordine spirituală, pentru că se semnaleză întii disocierea unor probleme cu existența cărora el nu-și bate în general capul (de aceea mai toată lumea înțelege la propriu fraze de tipul „viața mea e un roman”), iar apoi pentru că implică necesitatea unei demonstrații, a unei argumentări oarecare, atît pentru acceptarea unei teze, cît și pentru respingerea altora. Asemenea inferențe despre raportul dintre biografie și operă, care se repetă aproape la fiecare articol din carte, sînt o primă treaptă pe scara dis-

cuției, didactic și oral purtate între autor și publicul său, iar comparația cu situații sau texte similare e o a doua; o altă treaptă mai înaltă, care presupune colaborarea cititorului în reconstituirea unei argumentații doar sugerate, așa cum comparația este închisă în metaforă, este formularea eliptică a unor propoziții cu valoare teoretică în marginea unor observații concrete: poezia adevărată „are întime înrudiri” cu matematicile superioare, naturalismul și realismul sînt „tot atît de mărginite (ca o fotografie — n.n.) cîci sînt exacte” etc. etc. Didacticismul superior al demersului critic are astfel și un revers practic, el ușurînd drumul cititorului nu numai la conținutul unor informații cu caracter literar, dar și la căile pe care s-a ajuns la ele. E una din explicațiile marelui succes de conferențiar al poetului.

Volumul care cuprinde aceste eseuri, al cincilea în seria apărută din 1983 la Editura Eminescu, nu este perfect^{*)}; a spus-o recent și N. Manolescu în **România literară**, observînd contradicții, lipsuri, redundanțe. Seria nu este însă îngrijită de un filolog și nici de un istoric literar; Cornelia Pillat este un prețios istoric al picturii murale medievale și aventura sa editorială se datorează unor circumstanțe speciale: faptului că, noră a poetului, se găsește în posesia unui bogat material documentar, precum și aceuia-că ediția anunțată cu mulți ani în urmă la altă editură, sub îngrijirea unui specialist, n-a apărut nici pînă azi. Efortul său de a suplini o absență importantă în domeniul publicării clasiceilor nu înlocuiește și nici nu împiedică apariția ediției științifice, dorită de toți. Dimpotrivă, o pregătește. A-i cere altceva decît poate face, în situația dată, și decît au făcut și alți editori din aceeași foarte onorabilă categorie, mi se pare o eroare, pe care a făcut-o primul, cred, un coleg care a recenzat la apariția întiiului volum al seriei, cînd apropierea ei de normele generale ale „scriitorilor mîni” de la Ed. Minerva. Pentru moment, aș spune că ediția trebuie continuată accentuînd asupra domeniilor în care editoarea poate aduce un maximum de profit: valorificarea tuturor materialelor inedite, la fiecare secțiune a operei, și mai ales a corespondenței autorului într-un ultim volum, punînd astfel la îndemîna cititorilor și a specialiștilor un text cît mai amplu — și pe cît posibil cît mai corect filologic — al operei. O ediție conformă tuturor cerințelor disciplinei va putea fi publicată numai cînd va apărea și specialistul îndelung pregătit să o facă; pentru că, contrar credinței generale, n există editori buni la toate, ci numai specialiști capabili să rezolve anumite probleme într-un domeniu fatalmente limitat.

Mircea Anghelescu

*) Ion Pillat: „Opere”, vol. V, partea I, ediție îngrijită și note de Cornelia Pillat, postfată de Mircea Martin, E. Iurești, Ed. Eminescu, 1990, 465 p.

povestea vorbei

A trece...

ar părea anacronic să susții, după atîtea evoluții și revoluții ale limbajului poetic, după libertatea avangardistă și prozaismul manifest, existența unui lexic specific poeziei. Dacă s-ar muta însă discuția dintr-un ipotetic plan normativ (exclus astăzi) în cel al frecvențelor și al dominantelor, am putea fi de acord, cred, că există cuvinte marcate „poetic” — fie și prin consecvența cu care apar în structuri figurate în texte de orientări estetice foarte diferite. Afirmația e valabilă, desigur, doar pentru un nucleu lexical, pentru un număr restrîns de cuvinte alcătuiind, fiecare, cu sfera sa de sinonime și asocieri, cite un **topos** poetic. Dincolo de ele, toată varietatea e posibilă. Cu deosebire interesant e cazul verbelor, al căror caracter mai abstract le face adesea să treacă neobservate, să pară neesențiale — în comparație cu substantivul prin care se fixează imaginea sau simbolul — în construirea lumii imaginare. Se poate vedea în ce măsură un cuvînt concentrează și focalizează valori textuale înregistrînd ocurențele unui verb în texte poetice diferite: l-am ales pe a **trece**, al cărui caracter abstract și neutru (indicînd o mișcare uniformă, non-haotică, îndreptată sau nu către o țintă, depășind sau

nu un obstacol) exprimă o coordonată esențială a textului poetic: dimensiunea temporală. Ca „predicat de bază” în structura semiotică a unui text, a **trece** sugerează și preferința pentru un gen anume de „narațiune” poetică, în care ceea ce se întîmplă nu e complicat și conflictual — ci redus la o mișcare simplă și fundamentală.

Polisemia extrem de bogată a verbului a **trece** (în **Dictionarul limbii române** — DLR, tomul XI, 1983, e tratat în 21 de pagini!) este reductibilă la cîteva mari sensuri abstracte, legate de construcția sintactică tranzitivă sau intransitivă, cu diferite tipuri de complemente, — și diversificate apoi contextual: a se deplasa în anumite genuri de spațiu, a dispărea, (despre timp) a se scurge; a fi considerat drept... ș.a.

O valoare pe care verbul în cauză o capătă frecvent în textul poetic, în construcție intransitivă și cu sensul foarte general de deplasare, de tip de mișcare printr-un spațiu — este cea de fixare în temporal, de sugerare a aspectului continuu — nu ritmic sau segmentat — al timpului. Fragmentele care ar putea ilustra această valoare apar ca înrudite prin natura subiectului verbului, prin determinările indicînd, în majoritatea cazurilor, o mișcare lentă; ceea ce nu se mai poate observa, prin ruperea din context, e caracterul marginal al informației, plasarea ideii de trecere într-un plan secund, alcătuiind un fel de „cadru” pentru obiectul sau e-

venimentul din prim-plan; adesea, cadrul e constituit dintr-o întreagă serie de verbe, astfel încît continuumul trecerii stă alături de fragmentarism sau de agitația haotică a unor forme complementare de mișcare. Exemplele din Eminescu sînt la îndemînă: „Luna pe cer trece-așa sfîntă și clară” (**Sara pe deal**; mișcări complementare; sună, scapără, nasc, despică, etc.); „Peste vîrfuri trece lună” (**Peste vîrfuri**; versul următor: „Codru-și bate frunza lin”); ele sînt la fel de numeroase și în limbajele poetice ale epocilor următoare: „Prin sat trec sâniile grele de tăceri” (**Blaga, Tămiiș și fulgi**); „Ceasuri agonice trec peste pădure (Emil Botta, **Aventura, I**); „Lumina trece peste oraș împingîndu-le / de pe nisip în valurile mării” (Dan Laurențiu, **Spre sorii**) etc. Indiferent de accentuarea notei temporale prin trăsăturile semantice ale subiectului verbului, de caracterul metaforic sau simbolic al acestuia, paralelismul unor întregi construcții e evident, ca și preferința comună folosirea prezentului.

Construcții aparent asemănătoare cuprind verbul a **trece** devenit eveniment principal, spectacol (atestat de apariția în scenariu a cel puțin unui rol de „contemplator”) cu valoare simbolică autonomă. Trecerea — de această dată modalizată, predominant, ca mișcare rapidă — reprezintă o **aparitie-disparitie** al cărei rol este de a produce o **revelatie** mai mult sau mai puțin explicită. Subiectul verbului (verb rîmas și aici intransitiv) e marcat cel mai adesea ca persoană; mișcarea poate fi chiar centrul de organizare a textului: [mortii] „treceau rîzînd și nu-i puteam opri” (I. Mălăncioiu, **Vis**); [mortii] „vor trece pe stradă în mare viteză” (id., **Veți spune că totul s-a terminat**); „pe străzile mele / pe unde-n fiecare zi trece sprintenă / scufița roșie” (Florin Mu-

gur, **Basm cu văzduh**); „Pe-o cărăruie trece umbra / de culoarea lunii / a lui Crist” (**Blaga, Umbra**); „Dacă Isus, voind să mai scoboare, / Flămînd și gol, va trece pe la noi” (Arghezi, **Inscripție pe o casă de țară**) etc. Analizei textuale nu-i poate fi indiferent locul unde apare verbul a **trece** cu sfera sa de argumente sintactice; ultimele patru exemple citate sînt chiar finaluri de poeme — puncte semnificative pentru transformarea unei acțiuni în simbol. Libertatea mult mai mare de variație a timpurilor verbale este, probabil, și o consecință a autonomizării specifice simbolului.

O statistică aridă urmată de analiza semantică în context a fiecărui caz ar putea demonstra că dincolo de frecvența remarcabilă a unui verb la poeții diferiți preferința fiecăruia pentru unul sau altul dintre sensurile verbului respectiv. **Trecerea — fundal al continuității naturale sau trecerea-spectacol al apariției simbolice** sînt concurente de **trecerea-mediere** — în care verbul, de preferință tranzitiv, marchează depășirea unui obstacol, schimbarea dintr-o stare în alta — sensuri fundamentale diferite de cele descrise mai înainte; e cu atît mai interesantă preferința pentru ele, de exemplu la Ștefan Augustin Doinaș, la care se explică prin obsesia **pragului**, a **limitelor**: „pînă să n-apuc a trece hotarul” (**Crai de ghindă**); „simțim că-n ciuda celor ce trec hotarul lumii / mereu ne iese-n față un orizont virgin” (**Amiaza mare**); „Văzul și-a ieșit din matcă, trece / hotarele” (**Ceremonia din zori a văzului**).

În construirea unui model semiotic al lumilor imaginare din textul poetic, verbul a **trece** ar putea constitui, chiar cu mai multă îndreptățire decît a **fi** sau a **avea**, un punct de pornire.

Rodica Zafiu

Poetul „par lui – mème“

La aproximativ cinci ani de la apariția primelor două volume dintr-o ediție Nichita Stănescu (**Ordinea cuvintelor**, Cartea Românească, 1985), poetul Alexandru Condeescu publică la o altă editură din București (Eminescu) cel de-al treilea volum, intitulat **Fiziologia poeziei**. În cele două volume din 1985 aveam o selecție din opera poetică a lui Nichita Stănescu, în **Fiziologia poeziei** sînt editate prozele și, în plus, un ciclu de 160 de poezii, mai personale, mai concrete și mai pronunțat biografice decît cele antologate în **Ordinea cuvintelor**.

Față de selecția efectuată de Gheorghe Tomozei în **Aminții din prezent** (Editura Sport Turism, 1985), culegerea lui Alexandru Condeescu ne oferă un număr dublu de pagini. Dar principala deosebire dintre aceste două ediții de proză nu e determinată de cantitatea textelor, ci de criteriile care au stat la baza selectării lor. Într-o **Notă** introductivă, Alexandru Condeescu ne reamintește pe scurt condițiile în care a realizat, împreună cu poetul, această ediție, după lungi și oboseitoare „ședințe de lucru“, din noiembrie 1982, pînă în octombrie 1983. Au fost parcurse și discutate în acest interval „saisprezece volume de poezii, însumînd peste 35 000 de versuri, două volume de proză de cîteva sute de pagini, zeci de interviuri, eseuri și articole apărute în presă, poemele tipărite în periodicele ultimilor ani“, pentru ca la sfîrșit criticul să poată supune aprobării poetului „propunerile asupra sumarului și sugestiile asupra structurii fiecărui text“. La capătul unei astfel de ședințe de lucru, Nichita Stănescu ar fi exclamat cu umor: „Bătrîne, am obosit mai mult decît cînd le-am scris!“

Nu este limpede în ce măsură criteriile cu care se operează sînt ale poetului sau ale criticului, deși cei doi au mai colaborat o dată, în 1981, pentru a antologa împreună volumul **Provato na vreme (Dreptul la timp)**, apărut în Macedonia. Un lucru e sigur. Ca aproape tot ce a făcut Nichita Stănescu,

și această ediție este una ieșită din comun. Numită cînd „ediție selectivă“ și „reprezentativă“, cînd „ediție ne varietur“, **Fiziologia poeziei** este, de fapt, o carte de sine stătătoare, un veritabil Nichita Stănescu „par lui-mème“. Sau, pentru a-l cita chiar pe Alexandru Condeescu, „**Fiziologia poeziei** este o carte eseist-poematică despre scrierea poeziei și totodată amplul portret interior al celui mai important poet al nostru din deceniile șapte și opt ale acestui secol“.

În cîteva cuvinte, prima secțiune, intitulată **Autoportret comportamental al respirărilor**, cuprinde texte care, pentru că vorbesc despre poezie și despre materialul acesteia dintr-o perspectivă mai degrabă teoretică, pot fi considerate eseuri. A doua secțiune, **Carte de recitare**, reprezintă un fel de scurtă „istorie poematică“ a literaturii române, o hartă expresivă a preferințelor literare ale poetului. Secțiunea intitulată **Risu'-plinsu'**, „marchează cu mijloacele publicisticii, memorialisticii și ale prozei poetice evenimentele și experiențele intime ori exterioare, care au impresionat de-a lungul vieții sensibilitatea poetului“. În fine, ultima secțiune, **Pagini de jurnal**, este un vast montaj de fragmente, selectate din publicistica propriu-zisă, dar și din interviurile sau din discuțiile la care a participat poetul, cu maxime, opinii și gânduri „asupra lucrurilor, faptelor, oamenilor, cărților, atitudinilor, gesturilor care l-au preocupat de-a lungul vremii pînă în ultima clipă“.

Cred că sumarul pe care ni-l propune **Fiziologia poeziei** poate fi acceptat ca o convenție tematică prin care ni se sugerează evoluția raporturilor stabilite de poet cu propria sa poezie și cu lumea în care a trăit. De aceea nu cred că are rost să punem în discuție sau să contestăm corectitudinea acestei convenții. Mai important e să vedem care sînt principalele trăsături ale prozelor lui Nichita Stănescu, așa cum rezultă ele din ediția îngrijită de Alexandru Condeescu.

Din prima secțiune rețin, pe lîngă

reluarea repetată a temei **cuvintelor** (adevărată obsesie la aproape toți poeții din anii '60), o clasificare personală a poeziei (fonetică, morfologică, sintactică și metalingvistică), o teorie a **ne cuvintelor** și o preferință afișată pentru considerarea limbii din perspectiva fizicienilor atomiști. De altfel, poezia este pusă mereu în legătură cu lumina, cu frigul și căldura sau cu timpul, căci de vreme ce fizicienii, spune la un moment dat Nichita Stănescu, „se joacă de-a poezia lirică, de ce nu s-ar juca și poeții de-a Fizica absurdă“. În orice caz, pentru înțelegerea conceptului de poezie cu care a lucrat Nichita Stănescu, aceste pagini sînt esențiale.

Față de răceala dialectică din prima secțiune, micile eseuri din **Cartea de recitare** sînt de-a dreptul pontificale în solemnitatea lor. Vorbind despre cîteva dintre scriitorii noștri, de la Ienăchiță Văcărescu, la Marin Preda, Nichita Stănescu **oficiază** sentimental, într-o proză sărbătorească, plină de repetiții, de exclamații sau de calde îmbrățișări. De n-ar fi surpriza și paradoxul (cu preferința pentru Topirceanu sau pentru Ispirescu, „cel mai de seamă poliglôt al limbii române“, „cap și începătură a prozei“), ne-am crede pe vremea lui Bălcescu și a lui Alecu Russo.

Din **Risu'-plinsu'** impresionante sînt mărturiile despre scriitorii (Nicolae Labiş, Ivăsiuc, Grigore Hagiu, Petre Pandrea), dar nu atît prin ineditul lor documentar, prin formula atotcuprinzătoare sau prin finețea observațiilor psihologice (care nu lipsesc niciodată),

uitării de sine, în fața valorii celorlalți. S-a văzut în această atitudine a poetului exagerare, subiectivism, poate chiar ipocrizie. E vorba în realitate de modestia oamenilor cu adevărat mari, de bunătate și, nu în ultimul rînd, de o autentică vocație a prieteniei. Toate aceste trăsături revin în fragmentele din **Pagini de jurnal** (în legătură cu Ion Barbu, cu Țuculescu sau cu Ion Gheorghe) și de aceea cred că biografia lui Nichita Stănescu vor avea de făcut față, între altele, și acestei dificultăți: să explice modestia neobișnuită a omului, absența oricărei invidii, dezinteresul față de obiecte și față de onoruri, în general lipsit de orice instinct al proprietății, poetul a repetat de mai multe ori legenda lui Alexandru Macedon, care ar fi cerut să fie îngropat cu o mină afară, pentru ca grecii să vadă că nu a luat nimic cu el. Poate că numai Emil Botta, despre care autorul celor **11 elegii** a scris cîteva pagini impresionante, l-a întrecut pe Nichita Stănescu din acest punct de vedere: „M-am dus la domnia sa, Emil Botta. Locuia într-o cameră lată cît patul pe care locuiesc acum în gips, lîngă de două-trei ori mai mult. În cepea cu o ușă și se sfîrșea cu o ușă. Poetul avea o cămașă scrobită, cu gulere largi de epocă. Trei obiecte, în afară de pat, avea în casa domniei-sale. Primul era un fel de drug de fier, de care atîrnau nenumărate cămăși scrobite și nenumărați pantofi lustruiți. Doi: o bibliotecă, arătînd întocmai ca o femeie lovită pe obraz și strivită de perete, din care atîrnau manuscrise, cărți dăruite de prietenii, biblia și lucruri de neînțeles. Lîngă pat avea un telefon...“.

Aș mai semnala, concomitent cu absența biografismului propriu-zis (căci amintirile despre propria sa persoană sînt destul de rare la Nichita Stănescu, iar atunci cînd totuși apar s-au transformat în legendă), insistența cu care anumite trimiteri alcătuiesc un sistem aproape fix de repere. Pe lîngă cele două-trei scene din copilărie deci, pămîntul, cîteva profesori din școală sau din facultate, cîteva mari prieteni, în sfîrșit, un număr aproape fix de autori preferați și de cărți (**Ghilgames**, **Biblia**, Suetoniu, cu cei **Doisprezece cezari**, Jonathan Swift). Cred că modestia constatată mai-nainte se echilibrează aici printr-un mare orgoliu al propriului sistem de referință, pentru a sugera, și pe această cale, că poetul a fost un constructor pe verticală, nu orizontal.

Florin Manolescu

stop-cadru

În clipa de cumpănă

A părut în furtunosul decembrie trecut, romanul lui Nicolae Neagu (**Inima**, Ed. Eminescu) n-a stîrnit interesul criticii — cum, de altfel, și alte cărți ivite între decembrie '89 și aprilie-mai '90 — cu toate că n-a fost deloc aglomerație editorială în interval, ba din contră, hîrtia și spațiile tipografice, acaparate de mulțimea ziarelor și revistelor, nemiaajungînd decît pentru mai puțin de un sfert din numărul de titluri beletristice programate la tipar în primul semestru al acestui an. Dar — așa cum s-a observat de către mulți comentatori de literatură — voluptatea comentariului politic s-a dovedit în aceste vremuri mai mare ca pofta lecturii critice, din motive lesne de înțeles. Nu știu dacă asta e bine sau rău — argumente s-ar găsi în sprijinul ambelor judecăți —, știu însă că lucrurile vor reintra curînd în normal și sper că tăcerea critică de care au avut parte cărțile publicate în primele luni ale lui '90 să fie înțeleasă de autorii lor cu umor și resemnare senină. Poate că, în timp, întîrzierile receptării vor fi recuperate, oarece experiența într-o atare privință nu s-ar spune că ne lipsește...

Romanul lui Nicolae Neagu — ca să mă întorc la subiect — e, din cîtă proză a scris pînă acum autorul (care rămîne în primul rînd poet), cel mai îndatorat biograficului imediat, cel mai puțin fictiv. Imaginația e folosită doar în construcția romanescă, în vreme ce materia epică provine din depozitul memoriei afective, răscolit într-un moment de cumpănă ca pentru o revedere a înregului traseu biografic înaintea unei primejdii limită. Grav bolnav de inimă, personajul sub care se ascunde autorul însuși, un anume Nichita, medic de

profesie, derulează mental filmul propriei vieți, din copilărie pînă în prezentul bolii care-l țintuise de patul spitalului, găsind în lumea reconstituită a amintirii un întăritor moral și o seamă de argumente întru rezistență la ofensiva maladiei. Veritabilă psiho-terapie, alunecarea în spațiul și timpul copilăriei, adolescenței și tinereții nu numai

că întreține tonusul vital dar transformă amenințarea în speranță și incertitudinea angoasantă în reverie onirică liniștitoare. Totodată, ea se constituie în document al devenirii personajului, în anamneză — ca să împrumut un termen apropiat profesiunii lui, care e și profesiunea scriitorului — prin care cititorul află (și aflînd participă afectiv el însuși) despre o cale — una din multele posibile — de regăsire a identității, în clipele ceoase ale unui șoc psihic. Dincolo de factologia amintirii este, așadar, sensul ei terapeutic și limpezitor, încît n-ar fi de tot greșit dacă am citi romanul ca pe o încercare de restituire, mai bine zis de abilitare a funcției reconfortante a memoriei.

Personajul lui Nicolae Neagu — indiferent dacă îl socotim o proiecție autorială sau pur și simplu o ficțiune — ni se descoperă astfel ca un căutător de sensuri totalizante, introspectiv cu finețe și confesiv cu subtilitate, în ciuda

faptului că e prezent și prezentat la persoana a treia. El face mereu diferența dintre întîmplări, dintre serii diferite de fapte, nu e deloc confuz din spaimă, știe exact care îi este prezentul și la fel de bine știe ce și cît are semnificație din propriu-i trecut. De aceea, poate, nu găsim în paginile acestui roman despre viață și moarte, despre bucurie și durere, tonalități melodramatice, afectări sau supralicitări sentimentale. Mai numeroase sînt relațiile tip proces verbal decît fetele verbale încărcate de patos. Tocmai pentru că patetismul e un risc greu evitabil într-o poveste de „inimă“, și la propriu și la figurat, prozatorul s-a străduit și a reușit în mare parte să-și înfrîngă pornirea lirică, preferînd, la nevoie, să cadă pe versantul celălalt al exprimării excesiv plate, neimplicante și reci, lăsînd doar pe seama unor interludii eseistice sau ceva mai apăsător subiective, afirmarea sentimentalității. Există, totuși, un plan al romanului în care, cu toată precauția luată, unda lirică străbate: e vorba de planul relațiilor amoroase, al vieții sentimentale, ea însăși reconstituită din fragmentele sustrate memoriei. Aici, personajul pare că aruncă armura de luciditate aritmetică a detalierei spre a îmbrăca, fie și fugitiv, hlamida unui visător romantic. O precizare: nu în relația sentimentală propriu-zisă se vede asta ci în transcrierea ei, nu o dată frazele compunînd un fel de „discurs îndrăgostit“, frapant deosebit de cel documentar-expozitiv, care predomină.

Probabil doar la primul volum (personajul urmează să suporte o operație pe cord deschis), romanul lui Nicolae Neagu, interesant în primul rînd ca înfățișare epică a unei psihoterapii mnemotice, indecis stilistic din pricina dorinței de a evita patetismul, promite (în cazul că va fi continuat) o construcție finală de roman în roman, devenirea personajului fiind romanul așazicînd „obiectiv“, insinuat în romanul „subiectiv“ al unei situații limită.

Laurențiu Ulici

ion pop

Reverii

Reverii —
Cu Sena curgind, erodind
fărmuri de tomuri cumiși
din lăzile anticarilor.
Iar tu pe chei, pășind,
pe sub platanii cu frunza rară,
de-a lungul unui
celebru vers. Te deviază
o clipă, cu alte scilipiri,
doar peștii
uciși de otrava canalelor,
cu argintul lor mort, — și-ți pare
că-n burțile lor intoarse, umflate,
chiar Sensul — vai —
putrezește Sensul.

De-atâtea rime, cu ore
sunind, cu iubiri trecute,
regăsite apoi, foarte lirice
da, muzicale foarte
vor fi fiind măriile,
măriile Nordului.

Așa, în septembrie.
Pe sub platanii cu frunza rară,
De-a lungul unui celebru vers.
Când ți se pare că Sensul
Chiar putrezește. Sensul.
Iar patria scufundată în tine,
Insulă izbită de valuri roșii,
scoate un clinchet uitat.
Ca un geamăt, ușor.

1985

Într-o zi

Într-o zi am văzut singe și am fost
sigur că voi muri
și, foarte singur și-nconjurat de toate,
mă uitam fix, în vară.
Dar cu ce să încep pentru a sfârși,
ce să numesc, ce să uit, ce zi
să mai întreb, să mai cred, ce să mi
se pară...

Nici o amintire, nici un vis, nici
o remușcare
nu pot desluși-n acest brusc
rezumat de piatră.
Îmi fulgeră-n minte doar cioburi
de vas etrusc,
de opaiș dac,
de cenușă greacă.

Unde, cum, pină când, încotro,
în ce pace, în ce război, în ce vreme,
inecat în răspintii, impotmolit
ca într-o
mlaștină albă, prins în capcane
de lente, sălbatice steme.

Și acest soare atît de înalt, și aceste
săbii, de singele meu luminate !
Cîndva vor tăia doar triumphiuri
și cercuri,
fără luni, fără vineri sau miercuri —
cîndva, prin văi, peste cîmpuri
și creste,
se va face dreptate.

Vîntul breton

Să stai neclintit în vîntul de astăzi,
de ieri,
în Nimicul ce povestește. Doar
ascultînd,
ca odinioară, noaptea, cînd singur
într-o cameră de hotel, la Coutances,
ascultai negrul vîiet dinspre Bretania,
răsfoind Memoriile lui Hadrianus,
apocrifa înțelepciune. O,
Maxime, maxime,
în Nimicul ce povestește.
Iar tu concret în acel nimic
foarte sărat,
ca de miliarde de lacrimi

de pe roase calvarii din pietrele

Nordului,

de pe stîlpe chipuri
de femei și de stînci.
Cu ochii incremeniți
pe-o Maximă grea de singe.

Exact ca acum.
În vîntul din vînt,
în Nimicul ce povestește.

Cireșul

De ce-mi amintesc tocmai astăzi de voi,
fără să vă fi văzut vreodată ?

Nu mă născusem încă, mama era
ea însăși doar un copil,
cînd cele două surori ale ei — una
abia fusese mireasă —
s-au inecat în Someș, cu maica lor,
trecînd cu luntrea
cătore o sărbătoare a Eroilor.

Nu știau nimic despre Styx și Charon,
nu-l citiseră pe Shakespeare,
nu auziseră-n veci de Ofelia,
și totuși au imitat-o, pare-se,
foarte bine,
cu părul lor despletit și rochiile largi,
țărănești, plutînd

ca niște corole de carne
pină în cîmîtîrul de peste rîu.
Și au rămas acolo pină în clipa asta,
cînd s-a-ntîmplat să le chem în poem.

Le aud cum se-apropie :
Florica Mariei,
Maria Mariei
și Maria.

Ca să le văd mai bine,
trebuie să mă urc foarte sus,
în cireșul scilipind de fructe roșii,
încă nedoborit,
din memorie.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Du-i oare prea periculos să scrii
despre cărți ? Scrisul lasă miinile moi
„nemuncite“, slăbește vederea și
pretinde ochelari. Ori pielea fină, ochelarii
și — ferească dumnezeu — barba
sînt semnele sigure după care se recunoște
intelectualii, iar intelectualii bu-
cureșteni sînt „golani“, „țărăniști“ și
„drogați“ și nu li se poate scoate „fas-
cismul“ din cap altfel decît cu bita.
Stîmăți contrați, cu tot regretul, n-am
să mai scriu despre cărțile dumnea-
voastră. Este periculos. N-am chef ca
vreunul dintre dumnea-voastră, nemul-
țumit de cronică să mă arate cu dege-
tul „uite studentul“, și s-o încasez așa
cum am văzut cu ochii mei că se poate
întîmpla. Cit despre Lucașfărul, altă
belea. A fost ars împreună cu altele,
inclusiv Mica publicitate sau Anunț.
De unde se vede că și anti-legionarii
preiau ce este „valoros“ la inamicii
lor : focul de hirtie. Și ce frumos scri-
sesem, domnule... Îi rog respectuos pe
domnul Mircea Dinescu să-mi elibe-
reze un certificat din care să rezulte că
nu sînt membru al Uniunii ci doar co-
laborator. Cine știe, poate scap mai
lețtin. Nu numai că n-am să mai scriu
despre cărți dar nici n-am să mai um-
blu cu cărți. Un amic s-a plimbat pe
stradă cu revista 22 în servietă și vai
de el a fost. Altul, poet, era s-o păteas-
că din cauza ochelarilor fumurii și-a
bastonului de nevătător. Vă dați seama
ce am de tras dacă, răscolindu-mi-se
în mod democratic geanta în căutare de
trotil și cocaină se găsește un volum,
mai ales unul cu titlu criptic (gen Mi-
nima moralia) ? Așa încît scrieți ce
vreți dar eu nu mai comentez cărți. Mă
spăl pe miini și accept că nu vremurile
sînt sub om ci omul, bietul, sub vremi
și eventual sub bite.

Horia Gârbea

DAN STANCIU
Imperiul simpatiei
Cartea Românească

● După ce a desenat copertile pen-
tru cărțile de poezie ale unei generații

6

Lucașfărul

întregi (și nu numai), deținînd un fel de
monopol alimentat de tipul special de
snobism al celor care nu concep să se
îmbrace decît la cel mai bun și vestit
croitor, i-a venit vremea lui Dan Stan-
ciu să-și deseneze propria copertă. A
găsit ca de obicei (unde le-o fi gășind ?)
o imagine vetustă și savuroasă, o gra-
vură dementă a lui A. Bosse.

De fiecare dată cînd, în ultimii cinci-
șase ani, îl întrebam pe Dan Stanciu,
aflat la postul de veghe din librăria
C.R., despre volumul său de versuri
nu putea să-mi dea un răspuns precis.
În presă nu prea apărea (abia astă-
primăvară la *Contrapunct*, cred) și deci
păstram despre poemele sale impresia
excelentă pe care mi-au făcut-o cu
ocazia lecturilor din Cenaclul de Luni.
Am păstrat această impresie și după
lectura volumului de față, unul dintre
cele mai interesante din cite au scos
optzeciștii. Nedreapta aminare a debu-
tului i-a servit totuși poetului-pictor
prin posibilitatea apariției necenzurate
(cel puțin așa sper). Avem astfel veni-
sajului unei expoziții reprezentative
care înseamnă, pină acum, și cel mai
valoros debut produs în frământatul
1990.

Profesionalismul lui Dan Stanciu este
total — prima sa calitate este scrupu-
lul artistic și este reconfortant să dis-
tingi trăsătura aceasta în complicarea
frazelor care caută nuanța cea mai exactă.
În gășirea nuanței-ici pricina, autorul
este ajutat evident de rutina sa indis-
cutabilă. De fapt Dan Stanciu nu este
un debutant în sensul strict. Privirea
„de sus“ asupra textului, armonizarea,
pas cu pas, a detaliilor meșteșugit în-
lăntuite, sînt elocvențe pentru maturi-
tatea sa dusă chiar pină la trucuri de
bătrîn artist.

Tematic, poemele acestea sînt pagini
de jurnal, confesiuni incredințate hir-
tietei în intimitate, nu fără orgoliul se-
cret că, dacă vreodată cineva o să des-
copere caietul va avea de ce să se mire.

Existența artistului, așa cum o măr-
turiseste în aceste pagini, este un mi-
racol provocat, întreținut cu efort și a-
bilitate, condus către finalitatea lui ui-
mitoare : nu jurnalul să descrie biogra-
fia ci viața să urmeze jurnalul, scena-
riul ideal prefabricat. „Printr-o oglin-
dă adîncă au trecut într-un timp foarte
scurt cîteva generații de lumini. O altă
lumină însă una de argint dar nu lu-
mina de argint a lăunț a luminat într-o
noapte casa unde am stat la pină că sa
să împușce monstruosul copil cu obraz
de cretă întruparea unui cumul male-
fic rece și egal destructiv (...) Mă văd
pe mine în balconul sufocat de iedărd
continuu să scot clocote din piept și
așteptîndu-l să iasă din armura pru-
denței să facă un pas în lumină ca să-l
pot ucide“.

Poezia lui Dan Stanciu este o luptă
la marginea textului, imediat după de-
barcare, un duel cu anecdoticul derizo-
riu al propriei vieți.

TOMA GRIGORIE
Seva lucrurilor
Cartea Românească

● E mai ușor să plutești pe oceanele
inspirației decît să te simți „în apele
tăle“. De aceea poate poetul nostru ri-
dică imediat toate pinzele și se avîntă
fără teamă. Ehe, dar lunecoasa mare a
locului comun ? Pe cit de străvezie
pe-atît de adîncă ? I-auzi : „Mă scutur
de durerile lumii / pentru un ceas de
durere. // Lăncile reci ale secundelor /
îmi străpung carnea / singele refuză să
curgă“. Această lipsă de hemoragie la
străpungerea cu lancea nu-i semn bun,
e o dovadă de insensibilitate și probabil
de aceea sub pana autorului cad de-a
valma perechi de cuvinte corect alătura-
te și sintagme în care banalitatea țipă
de te-asurzește.

„La mijloc de ocean“ este o artă poe-
tică pe muchie de cușit. Toma Grigorie
se află într-o criză de sinceritate.
Lipsit de repere, sonetistul mărturiseste
te : „La mijloc de ocean sînt prins de
ape / și nu mai știu spre unde (sic !) să
mă-ndrept“. Plecat cu elan din port,
iată-l derutat. „Spre unde ?“ Aceasta-i
întrebarea ! Răspunsul, din pricina
unei panici care-i impune o soluție
imediată, deci probabil mai puțin feri-
citate decît cea venită în urma unei chib-
zuințe lucide, cade neașteptat : „Por-
nesc orbește înspre drumul drept / ce
se deschide-n minți rătăcitoare, / ceres-
cul semn n-am vreme să-l aștept“. Pă-
cat, desigur.

Nu trebuie să credem că „seva lucru-
rilor“ nu duce cu ea, prin nervuri, și

substanțe folositoare. Totuși „trupul de
rouă al dragostei“ și alte asemenea al-
cătuirii poetice dau seama despre un
anume confort al gîndirii. În ciuda
semnelor exterioare ale unei călătorii
pline de primejdii, ele ne conving că
lupul de mare este în fața semneului
și tricotează. Eroice tarascondade, tre-
buie să vi se spună adio !

SMARANDA COSMIN
Saturn
Cartea Românească

● Nu-i rău deloc acest volum ce
amestecă poeme cu scurte eseuri care
se vor și ele niște poeme dar care, așa,
relaxate cum se află, nu ajung să fie.

Sînt cel puțin patru feluri diferite de
text, învîrtindu-se ca „fragmente de unii
satelit care n-a reușit să se închege“ în
jurul unei planete cu masă înspăimî-
tătoare. Cîmpul gravitațional le unește
în aceeași rotație dar nu le poate alipi.
Ce mai metaforă !

Avem deci sonetul parfumat, conven-
țional, poemul scurt redus la o uimire
(cel mai reușit), complicarea intrării cu
întregul armament metaforic între neo-
logismele cotidianului (*Sister Sylvia*)
și, în sfîrșit, acele eseuri despre care
era vorba, foarte depărtate uneori de
tot ce le înconjoară în volum. Inelul cel
mai depărtat.

Cartea are și o „addenda“ conținînd
versuri cenzurate, asemănătoare cu ce-
lelalte, dovedind absurditatea desăvîrșit-
tă a cenzurii : „Înarmată pină în dinți /
Stau cuminte / În bătaia / Puștii“.

Versurile Smarandei Cosmin nu în-
torc pe dos nici o lume, ele sînt un do-
cument foarte personal, poezii au în-
ceput să scrie tot mai mult „în legea
lor“, cu o uitare de ceilalți care poate
fi agreabilă atunci cînd este doar o
mască purtată cu abilitate, dar deven-
ind obositoare cînd seamănă cu lipsa de
concentrare, de rigoare. Complicita-
tea cititorului la o manevră de orice
fel mi se pare, încă, destul de necesară.
Și cine e complice dacă nu este cointe-
resat ?

Cînd ia seama la interlocutor, poeta
izbutește să pară, mai mult ca în restul
textelor, o personalitate interesantă :
„Ai să vezi, odată cu trîmbița / Brîn-
dușii dinții zgura o să adoarmă / La
fund. O să iasă apoi și brotaci, / Su-
dalmele verzi. / ... Iar noi, nepăsare
convalescență / O să fim ca mereu : ti-
neri străvezii / și singuri“.

ERATA : În cadrul acestei rubrici s-a
produs o eroare tipografică regretabilă
Anume, volumul de poezie al domnului
V. Strătescu NEDESPĂRTIRILE a fos
prezentat sub titlu DESPĂRTIRILE. E-
roarea nu a fost observată la corectură
și nici la lectura făcută de autorul cro-
nicii. Prezentăm sincere scuze poetului și
cititorilor.

Cel care pleacă

era ca și unul din noi. Se obișnuise cu frigul, cu lipsa de hrană și de lumină, învățase să se ferească de delatori, să nu stea în calea celor ce ne pîndeau; știa și el, ca și noi, în fața cui să-și deschidă sufletul și gura: prinsese pînă și gustul acela al primejdiei care te trimite cu mîinile goale în apropierea adversarului — și chiar în preajma lui și a armelor lui să-ți pui la încercare dorința de-a ucide; ca și noi, învățase cit să întindă coarda în raport cu puterea de răbdare a purtătorului de rangă — de jur împrejurul nostru zidul ce ne izola de lume devenea pe zi ce trece mai greu de trecut spre libertate, așa că, pentru a nu muri, fusese constrins la însușirea tuturor procedurilor de ocire a obstacolelor morții.

Ca să nu piară, trebuia să nu uite nici o clipă că Dumnezeu popoarelor îi poruncise și lui să-și poarte de grijă în toate, ca unui vas prețios pe cit de fragil.

Faptele lui, ca și ale noastre, nu trebuia să stîrnească de prisos sau pentru pricină de nimic agresivitatea puterii. Poate să-și îngăduie un om care-și cîștigă pîinea mergînd pe sîrmă, poate el să-și îngăduie, în timp ce merge pe sîrmă, omiterea legii despre cădere?

Nu semănăm cu el. Locuim însă sub apăsarea unui și aceluiași drastic regulament și faptul ne silea, măcar la suprafața comportamentului, să nu ne deosebim prea mult între noi. În cîteva privințe, opiniile noastre se acordau în chip minunat: și eu și el eram de părere că nici un loc de pedeapsă de pe lume nu se deschide dinăuntru ci numai din afară, că aici trebuie să trăim ca și cînd am fi liberi, sediul libertății situîndu-se înăuntru și nu în afara noastră; că în aces înăuntru nimeni nu ne împiedică să ne asumăm toate atributele omului fără căluș și fără cătuse, ca și pe cele ce țin de minunea creației — ba chiar să fim și fericiți.

Fapta scindării, ucigașe, pe noi trebuia să ne păstreze vii — n-aveam decît să ne-o asumăm ca pe o știință, s-o controlăm îndeaproape, să tragem de pe urma ei toate foloasele pe care un om liber le-ar putea trage de pe urma întregimii lui.

De realitatea traiului greu, a lipsei de lumină și de căldură, a zilnicei noastre întîlniri cu oamenii stăpînirii n-aveam cum să nu ținem seama; performanța noastră, însă, era să ții seama de toate acestea ca de convențiile unui joc — și asta fără să apelăm la înlesnirile ce ți le ofereau la tot pasul ceilalți locuitori ai marelui lagăr, adaptați și ei la aerul locului, dar prin mijlocirea vînzării de aproapele, a colaborării necondiționate cu crima.

A vieții devenise și pentru el un exercițiu spiritual.

Și deodată, l-am auzit izbucnind minios față cu tot ceea ce se întîmpla în preajmă. Și pînă atunci știuse că vecinul își cîștigă pîinea luînd-o de la gura orfanului, că propriul frate îl vinde, că mai marele său îl pîndește; faptele acestea, însă, despre care nici nu mai pomenea, începuseră să-l stîngherească la tot pasul și să-i transforme tot mai adesea nemulțumirea în iritare și furie. Ce s-a întîmplat cu el? ne întrebam din ce în ce mai neliniștiți, intrucît ochii lui se deschideau tot mai adesea, și tot mai neiertători cu amănuntele, numai asupra păcatelor omenesci, cele despre care nu prea demult izbutise să creadă că sînt firești și că, în pofida oricărei morale, înlesnesc trecerea bietului om peste primejdii și capcane — noi, care ajunsesem să privim fărădelegea ca pe un loc comun al felului nostru de viață. Tot mai trist, tot mai preocupat de ceea ce se petrece înafara lui, semăna cu un copil uluit la vederea lucrurilor și faptelor care pentru omul matur nu sînt decît niște biete reprezentări ale obișnuinței! N-aș vrea să spun că devenise sîcitor. Doamne ferește; vreau să spun doar că se istovea pe sine și-i istovea și pe alții. Pierduse cheile de înțelegere chiar și a măruntelor reguli ce făceau suportabilă, aici, existența; se răstăcea printru detalii; ne vorbea tot mai adesea despre dreptate, despre bine, despre adevăr; pentru unul, mai noul său fel de-a fi semăna cu o inu-

fragmente dintr-o etică a autorului

Măști mortuare de clovni

Șart! part! trosc! pleosc! patru palme: imi turtește pălăria și mi-o aruncă cit colo. Chem sergentul... nimeni! Se repede turbat și mă ia cu amindouă mîinile de gît... Mă tirăște pe caldarim... Fierbind, asmutite băieții și mă umflă cu toții... sunt grămadă peste mine...

Nu... Fiți liniștiți. Nu este vorba de o relatare a unui atac mișelesc, huli-ganic, extremist sau legionar. Nu... E doar Caragiale... E carnaval! Dar — se pare — un carnaval pe viață și pe moarte... Dizidentul este deghizat în informator al securității, securistul e deghizat în terorist, teroristul poartă costum de miner, Primul miner al țării e deghizat în odios și sinistru — toți au fost sau sînt eroi, toți au ris sau vor ride la noi de pe vreo bancă a acuzaților, costumați în zeghe.

Iar noi, simpli cetățeni, aplaudăm, ridicol-ingroziți de acest bal mascat de mahala. Ne mai gîndim, din cînd în cînd, că pe vremea întunecatei ere de aur da-ul politic era și un da moral, că politicul și eticul făceau una, iar acum, la începutul noii ere, ele s-au despărțit, s-au depărtat atît de mult încît nu ne-a mai rămas decît să împărțim sentimentul absolutei relativități istorice românești. Nu ne-a mai rămas decît risul cu sughițuri, risul cu hohote reci, ris care pute.

În acest veșnic carnaval de mahala balcanică, o bătrînică (o măicuță cu briul de lînă) umblă printre mormînte și desenează pe chipul morților măști mortuare de clovni. Și-n același timp, printre sughițuri de ris, urlă isteric: Sunt fiică din popor și sunt violentă. În vinele mele curge singele martiri-

tilă trezire la intransigență, pentru alții cu apucătura cîrtelii — oricum, părea să fi picat tocmai atunci printre noi dintr-o lume unde nimeni nu mai pune la îndoială posibilitatea binelui și unde nimeni nu se întîlnește cu fărădelegea. Prietenii, cîți nu apucase să și-i repudieze, începuseră să-l ocolească. El nu le mai vorbea decît despre ceea ce se știa totul; și era ca și cum ar fi ținut să le demonstreze că sînt neputincioși să vadă și să înțeleagă ceea ce numai lui i-ar fi fost dat să vadă și să înțeleagă; și era ca și cum trufia ar fi pus stăpînire pe el. Cînd se despărtea de fostii prieteni, din pieptul lui auzai ieșind de fiecare dată un oftat de ușurare. Din cale afară însă era că felul lui de intransigență, care ar fi trebuit să instige și să-i adune în preajmă ucenici, izgonea. Cu aceleași cuvinte, oricare altul ar fi putut să tulbure inimile și să ne trezească puțin mai devreme la nădejdea că zidurile închisorii noastre nu sînt veșnice. Oricare altul.

El te întorcea cu gîndul la lucrurile pe care tu nu mai cheltuiai nici un gînd și nici o trăire; el vroia să-ți arate drumul cel mai scurt spre bastina mizerie; să-ți demonstreze că nu există puțință de ruptură cu uritul și moartea nici măcar în cuget; că înălțarea peste ororile evidenței nu există; că libertatea trăită înlăuntru inimii e o ficțiune și atît. Totul pentru el ajunsesese de nesuferit. Și chiar era de nesuferit. Timpul trecea pe deasupra noastră mai repede și mai nimicitor ca oricînd — iar unii dintre noi își însușiseră atît de bine priceperea de-a ignora raul încît nici nu-și dădeau seama că știința aceasta a lor îi ajută să intre cu atît mai grabnic și mai pe nesimțite în moarte.

El nu mai vroia să-și plătească libertatea dinlăuntru cu un asemenea preț. El se pregătea să plece.

Și cum altminteri ar fi putut să răzbată dincolo de zidurile închisorii decît lepădîndu-se mai întîi de noi? Nici unul nu mai eram pe măsura așteptărilor lui. Și el avea întru totul dreptate să ne disprețuiască; răi și

nevrednici să ne ridicăm din nimicnicia noastră, mincinoși, trăitori cu două fețe, cu gîndul într-o latură și cu vorba în cealaltă, călcători ai oricăror prescripții morale. Nu mai pot să lucrez — se pîngea ori de cîte ori îl întîlneam — și vina pentru secarea puterii lui de înfăptuire o purtau întîi lipsa de libertate și mai pe urmă noi și păcatele noastre. Și avea dreptate să judece astfel, dar numai intrucît toate acestea ajunseseră să-i vorbească, în sfîrșit.

Unul lucra poeme, altul istorisiri. Poate să iasă ceva bun dintre zidurile unei închisori? întreba el cu ochii la mîinile cîtorva dintre noi, zadarnic harnice. El nu mai lucra, căci pentru lucrul destinat bucuriei el cerea pe drept cuvînt liniște, și o oarecare bunăstare, și o inimă nesticată de gîndul zilei de miine, și un cuget nepătat de compromisurile cu viața, și o mină ne-supravegheată de ochiul rău al paznicilor ce mișunau prin închisoare.

M-am străduit să-i abat privirea de la multele prilejuri de nemulțumire. Apa are gust rău. Pîinea s-a scumpit. Numărul celor ce au făcut pactul cu Satana crește de la o zi la alta, nu mai poți să scoti o vorbă de răul lor. Cînd plouă e noroi. Cînd nu plouă te înecă pulberea. Aici s-aude bătaia din picior și dincolo bătaia cu pumnul în masă. Nu se înșela Eu însumi n-aș fi spus altminteri și fiecare din noi ar fi putut să adauge cîte ceva la istoria nefericirii noastre.

La răstimpuri, cîte unul evada din închisoare. Cine-ar fi fost în stare să priceapă de ce mulțumirea de-a ști că aproapele tău a scăpat la larg este acoperită de tristețe? Vorbeam despre cei ce evadau la timpul trecut, și tresăream căci astfel numai despre morți se vorbește. Știam că nu-i vom mai vedea niciodată și cînd auzeam despre unul că a murit, tresăream de asemenea, ca și cînd oarecine ar fi vrut să ne învețe că oamenii pot să piară de două ori.

Lui nu-i mai ajungea iubirea mea. Buna mea părere despre el nu-i mai îndreptăța șederea la masa de lucru, ca odinioară. El coborise cu nemulțumirea jos de tot, la mari adîncimi — dacă te apropiai de el, simțea că pînă și răsufierea i se îndesise, trădînd exasperarea celui ce nu mai are aer destul. Iar cînd i-am spus că el nu urăște raul, ci se străduiește doar să stringă argumente împotriva noastră pentru ca despărțirea de noi să nu-l neliniștească niciodată — m-a privit lung și, în cea mai deplină tăcere, mi-a întins mina ca pentru despărțire.

În aceeași noapte a dispărut. Acum se află dincolo de zidurile închisorii. Pot eu să-l pizmuesc ori să numesc trădare refuzul lui de-a mai trăi în frig, în mincună, în apropierea tuturor capcanelor, între care nu moartea este cea mai primejdioasă? Nicidecum. Ce punte a mai rămas netăiată între el și lucrurile și păcătoasele ființe de-aici?

Eu îl voi pomeni în istorisirile mele ca pe un om care cu mult timp înainte de a-și da sufletul a avut grijă să nege orice relație ce i-ar fi putut strecura vreun gînd nostalgic după lumea o dată pentru totdeauna părăsită.

Iar el, care a scăpat nu de o închisoare, ci de niște oameni răi, și hoți, și mincinoși, și rivnitori la bunul aproapele — el la ce bun să-și mai aducă aminte de noi?

Mircea Ciobanu

lor de la 22 decembrie... și-am să vă torn o revoluție, o revoluție da — să mă pomeniți!!!

★

În jur de 22 decembrie 1989, mie, tînăr poet din România, mi s-a terminat tinerețea. 30 de ani în care am fost înregimentat și eu în masa anonimă de ingeri-cenuși, colcăind laolaltă cu gîndacii de bucătărie (iarna, la căldura aragazului) prin blocul tipizat cu 10 etaje. Am fost și eu, ca și o țară întreagă (aproape), una cu manechinele de lemn din vitrine. (Cînd mă uit la ele, pe Calea Victoriei, mi-aduc aminte de Ceaușescu și de tinerețea mea). Și-acum?... Acum a lergăm, strigăm, ne zbuciumăm... Chio-te, muzici, scandal! Am trecut brusc și brutal de la căldicele (păcatul bisericii din Laodiceea) la păcatul patimii. Nu mai știu care-i dreapta și care-i stînga, care-i sus-ul și care-i josul. Cei care înainte au dus-o bine ca s-o duc eu rău mă salvează de la acest rău ca s-o ducă — tot ei — bine și de-acum înainte. Pur și simplu ne batem și ne omorim noi între noi și sîntem lăudați tocmai pentru această calitate morală (!!!) a noastră.

Nu pot decît să mă detașez și să-mi spun: da, e carnaval! E tot Sfînta Băscălie Românească! Tot Ea! Acolo sus, cineva hohotește. Cînd nu ridem noi, ridă ceilalți, ride Celălalt de noi

în hohote. Un popor făcut de ris și din ris. Și-apoi, la ce e bun risul? Mă chinui să descopăr fața ascunsă a derizivului, tocmai pentru că aș vrea să fiu o bună slugă a lui Dumnezeu continuînd să rămîn român și să cred în această calitate. Ce altceva îmi rămîne — cu balanții ăștia românești și neconvertibili în buzunar — ce altceva decît Sfînta Băscălie? Cum se moare de ris? Cum se transformă hohotul și sughițul lui în horcăit? Poate fi folosit machiajul de clovn ca mască mortuară? Mă pot prezenta la Judecata din Urmă rîzînd în hohote? Aș putea pînge atît de mult în viața asta a mea încît să schimb risul Domnului de mine — într-un surîs? Cum te îneci cu risul? Cum îți stă risul în gît? Risul-otrăvă. Risul-blestem.

Îmi imaginez Templul Sfîntei Băscălii într-un decor de bilci. Nouă, e-noriașilor, ni se dă în folosință cite o mini-hidrocentrală de lacrimi la purtător. Sîntem români. Ridem, ridem, ridem — cu lacrimi. Si, instantaneu, ni se aprinde (cu energia astfel obținută) o luminare la cap.

Cristian Popescu

I. L. CARAGIALE:

BERLIN — BUCUREȘTI, VIA BUDAPESTA

de la „Caragiale... ăla... bera-
rul“, la directorul general al teatrelor,
de la președintele spectacolului frust și
incongruent al Moșilor, la melomanul
subtil, sedus de Beethoven și Haydn, de
la sarcasticul la sentimentalul Caragia-
le, de la prietenul lui Eminescu, Vlahu-
ță, Delavrancea la inamicul declarat al
lui D.A. Sturdza, de la „versatilul poli-
tic“ la „soldatul devotat“ al lui Take
Ionescu, de la „artistul imoral“ la „ma-
estrul de netăgăduit al prozei românești“
de la „patriotul Caragiale“ la „ultimul
ocupant fanariot, inaderent la spiritua-
litatea românească“ — iată tot atâtea
oglinzi paralele și, totodată, derutante
imagini care răsfring chipul prohibitiv-
ului și veșnic incomfortabilului scriitor,
din nu mai puțin și partizane unghiuri.
Un adevărat Ianus, s-ar zice, vrednic
descendent provenit din logodna a două
rase aparent incompatibile, un om, con-
tradictoriu, cu omoare instabilă și im-
previzibilă, „veșnic în răspăr cu opinia
comună“.

Oricum, una dintre cele mai fascinan-
te personalități ale literaturii române.
Deoarece în jurul lui Caragiale — o-
mul și creatorul — a pluit totdeauna
un halou scandalos, cu care el însuși
s-a obișnuit, și — om de spirit — l-a
cultivat chiar, convins fiind că o repu-
tație proastă valorează mai mult decât
lipsa de reputație („Injură-mă, dar
nu mă da uitării!“ va cere el contem-
poranilor în 1907, provocându-i, astfel,
să-și spună cuvântul asupra autorului
dar și a incendiarului pamflet 1907, din
primăvară până-n toamnă).

Fără ideii preconcepționale am pornit în
căutarea acestui veritabil Cănuță și
„biet Ion“, încercând o altă cheie pen-
tru a putea descifra una din petele albe
ale biografiei sale: perioada berlineză.

Parcurgând cu atenție cele două volume
de corespondență ale lui Caragiale (*Ope-
re*, vol. VII, *Corespondență*, Ediție îngri-
jită de Ș. Cioculescu, București, Editura
Fundatiilor Regale, 1942 — abreviem
CORESP.; și *Scrisori și acte*, prefață și
note de Ș. Cioculescu, București, E.P.L.
1963, abreviem **ACTE**), mi-am pus ini-
țial aceste întrebări: 1) Ce l-a determi-
nat pe dramaturg să renunțe în ultima
clipă (noiembrie 1904) la stabilirea la
Cluj, pentru care — după cum reiese din
scrisorile trimise în mai 1904 lui Ilie Dă-
ianu — rămăsese „nestrămutat“ în hotă-
rirea sa, formulată pe larg și într-o scri-
soare anterioară, hotărâre care se bucura
de o aprobare entuziastă a grupului de
intelectuali clujeni grupați în jurul re-
vistei „Răvașul“? 2) Care este motivul
real — niciodată dezvăluit de Caragiale
— pentru care scriitorul se stabilește în
Germania, refuzând clima insorită a Ita-
liei sau binefacerile culturale ale „orașu-
lui-lumină“? Răspunsurile de până acum,
condiționând alegerea acestei țări de a-
vanțajele confortului și ale climel (1) nu
ne conving în întregime; 3) De ce apoi,
nemulțumit de locuințele din Berlin (a
schimbat patru adrese și mai toate plasa-
te la marginea orașului, în cartiere ele-
gante de vile, dar și mai puțin populare),
de neînțelegerile destul de serioase cu
„domesticii“ (pentru a se debarasa de
Wanda Winckler și Elena Brendt apelea-
ză la serviciile poliției), de imposibilita-
tea de a găsi în apropiere o familie de
români cu care să intre în relații de pri-
etenie, — dramaturgul nu s-a mutat la
Leipzig, de pildă. Acolo, pe lângă pre-
zența permanentă a familiei Zarifopol,
s-ar fi putut delecta fără restricții cu
concertele de la Gewandhaus, ca și cu at-
mosfera plăcută de la mereu regretatul
Sachsenhoff? 4) Ce l-a determinat pe
Caragiale în 1905 să-l conducă până la
Weimar pe ministrul P. P. Carp, știut
fiind că relațiile dintre scriitor și jumi-
ta, brutală întrerupte cu mulți ani în
urmă excludeau atari acte de curtoazie?
5) De ce Caragiale nu face nici o referi-
re la corespondența sa cu Mitte Krem-
nitz, traducătoarea operelor sale în limba
germană, sau la principesa de Wied, rudă
apropiată a reginei României, la ale cărei
serate literare era invitat? (Eaterina Ca-
ragiale-Logadi, *Aminții despre I. L. Ca-
ragiale*, caiet dactilografiat, 70 pag., în
arhiva personală, pp. 54—55); 6) Cine era
de fapt miss Skinner, căreia scriitorul îi
transmite salutări afectuoase prin inter-
mediul Alexandrinei Caragiale, impacien-
tindu-se altă dată că, aflată de câteva zile
la Leipzig, aceasta nu l-a contactat; tot
ea îi va invita mai târziu pe Caragiale,
Gusti și Zarifopol la căsătoria ei cu ger-
manul Emil Jager, persoană despre care
de asemenea, nu știm nimic? 7) Care era
de fapt natura relațiilor pe care scriito-
rul le întreținea cu un oarecare Robert

Kraus, „comisionar din Viena“, care-
i transmitea felicitări cu prilejul zilei sale
de naștere în 1912? 8) De ce, „burghez
tabietliu“, bintuit deseori de „pigritia
orientalis“, scriitorul se deplasează în cel-
nici opt ani de exil de cel puțin 22 de
ori la București (via Budapesta sau Arad),
„afacerile“ fiind uneori doar un pretext
pentru plecările nu o dată întempestive,
cum mărturisește fiica sa (E.C.-Logadi,
loc. cit., pp. 37—38). 9) Un semn de între-
bare ridică și relatarea lui Goga, potrivit
căreia, în 1904, deci foarte curând după in-
stalarea la Berlin, la una dintre întruniri-
le studenților români din Germania, Ca-
ragiale și-a exprimat convingerea că
„mintuirea românilor asupra vine de la
nord“ (De vorbă cu dl. O. Goga, în: F.
Aderca, *Mărturia unei generații*, E.P.L.,
1967, p. 99).

Am căpătat convingerea că, mai ales în
corespondența cu Zarifopol, scriitorul
lăsa adesea o marjă dezvăluirilor senza-
ționale dar secrete, accesibile numai tână-
rului prieten de la Leipzig. De pildă, a-
ceastă relatare critică despre întâlnirea
cu Delavrancea la Viena, la începutul lui
1907: „În Viena am pătimit frig de 23°
sub 0, așa că am stat închis toată ziua
și seara în birt. M-ai priceput? Rezulta-
tul — foarte convenabil — nimic regreta-
bil“ (subl. mea; **CORESP.**, p. 60).

Nu cred că dramaturgul proceda astfel
numai pentru a-și ispiți interlocutorul și
a-l determina să accepte să facă ori să
primească o vizită. Nu este altă vorba
despre o supralicitare, de sensibilizarea
gratuită a orizontului de așteptare al des-
tinatarului, cit, mai curând, cred eu, de
nevoia de a împărtăși niște lucruri la
care — din motive rămase deocamdată
neelucidate — nu trebuia să aibă acces
ele nimeni altcineva. Este creată astfel,
deliberat, o zonă obscură, de sensibilitate
proprie sau/si de evenimente tabu, impo-
sibil de colportat prin intermediul cores-
pondenței. „Sint ururi care numai prin
viu grai se pot trata. Vorba zboară, iar
scrisul se tirăște și tot tirându-se se poa-
te rătăci, prăpădi ș.c.l.“, îi scria drama-
turgul unui prieten în 1909 (**ACTE**, p. 151).

Lectura repetată a citorva scrisori ale
lui Caragiale nu mi-a putut spulbera sen-
zația unei incifrări maxime a mesajului.
După abandonări și reluări succesive, am
încercat decodificarea lor prin corobora-
rea acestora cu evenimentele politice și
sociale din epocă. Și am ajuns la urmă-
toarele concluzii:

— În ce privește relatarea lui Goga,
reținem în primul rând faptul că ea vine
să infirme opinia de până acum (susținu-
tă de Ș. Cioculescu), potrivit căreia, la
atât de deseale apariții în mijlocul
studenților români din Berlin, München,
Leipzig, Viena, Budapesta, Caragiale dis-
cuta cu aceștia numai literatură; după
cum se observă, politica nu era eludată,
iar problema națională, la care trimite în
mod expres citatul respectiv, era una de
interes constant. Faptul că altundeva scri-
torul își va exprima opinia cu privire la
depolitizarea Ligii Culturale, nu consti-
tue o contradicție în gândirea sa, ci în-
semnul aproape sigur că dramaturgul era
nevoit să-și construiască alocuțiunea în
asa fel încât să abată atenția organelor
maghiare în drept de la motivul real al
participării sale la întrunirile societății
culturale ale cărei scopuri politice subsi-
diare inițial, deveniseră tot mai eviden-
te după mișcarea memorandistă. După
cum poate fi și o invitație directă pentru
unii politicieni liberali (în special D. A.
Sturdza) de a-și abandona imixtiunile —
dovedite ulterior malefice — în sinul miș-
cării naționale a românilor ardeleni.

Cuvintele reproduse de Goga pot să
conducă și la ipoteza că dramaturgul, deși
expatriat, era în cunoștință de cauză cu
activitatea unui cerc restrâns de politi-
cieni din jurul lui Carol I care, în virtu-
tea prerogativelor oferite de calitatea
României de partener în Tripla Alianță,
urmărea captarea bunăvoinței împăra-
tului german în favoarea „revizuirii poli-
ticii maghiare față de românii transilvâ-
neni“ (L. Maior, *Mișcarea națională ro-
mânească din Transilvania, 1900—1914*,
Edit. Dacia, 1986, p. 130).

— În legătură cu trei scrisori din 1907
ale lui Caragiale către P. Zarifopol (**CO-
RESP.**, pp. 60—61) și Alceu Urechla (**ibid.**,
pp. 452—454), în care scriitorul comen-
ta insuccesul social-democraților ger-
mani la alegerile pentru Reichstag, e greu
de împărtășit opinia lui Ș. Cioculescu,
potrivit căreia dramaturgul „se distra pe
seama dezastrului electoral al social-de-
mocrației“ (*Caragiologia*, Edit. Emines-
cu, 1987, p. 241). Nu tonul de ușoară ze-
flemă pe care îl adoptă expeditorul în
scrisorile respective este relevant — el
ținea de modul propriu al „comediogra-
fului“ de a comenta micile și marile eveni-
mente politice la care asista. Interesan-
tă este însă referirea repetată la acest
subiect, fapt ce demonstrează importanța
pe care scriitorul o acorda evenimentului
respectiv. Oare numai din pricină că fiul

său, Luki, ca și prietenul D. Gusti sim-
patizau cu acest partid? Cred că nu pu-
tem ignora faptul că social-democrații
germani erau în favoarea luptei de eman-
cipare a minorităților din monarhia austro-
ungară. Liderul lor, August Bebel, se
pronunțase explicit în acest sens, în scri-
soarea din 1905, „difuzată în limbile ro-
mână, maghiară și germană, în aproape
500 000 de exemplare“, scrisoare ce se
constitua ca un „răspuns detaliat al so-
cialistului german la întrebarea adresată
lui de un grup de social-democrați din
Cluj la 12 nov. 1905“ (L. Maior, **op. cit.**,
p. 101). Victoria social-democraților în ale-
geri ar fi condus, implicit, la crearea în
rîndul parlamentarilor germani (și a opi-
niei publice) a unui curent de opinie fa-
vorabil luptei naționale a românilor, con-
solidind astfel bunăvoința — poate nu
indeajuns de fermă — a lui Wilhelm al
II-lea. Din această perspectivă, interesul
manifestat de Caragiale pentru căderea
socialiștilor germani în alegeri capătă o
altă semnificație, iar tonul cu care rela-
tează evenimentul este mai degrabă un
mod propriu de a „face haz de necaz“.

— Un bilet cu conținut ambiguu dar
foarte incitant, sună astfel: „Stimate
d-le doctor, vă aștept pe amindoi. Veniți
unul după altul, la distanță de 2—3 mi-
nute. Garantez eu de absoluta discreție a
amicului. Veniți, dacă posibil, mai devre-
me. La revedere. Car. Între 11½—12 sim-
tem în grădiniță sau restaurant, la locu-
rile știute. Waldemar Sachs, Bosestr. 5“
(**ACTE**, p. 126; subl. mea).

Faptul că inserisul s-a găsit în arhiva
lui Zarifopol nu demonstrează că acesta
este destinatarul. Specificarea adresei îl
exclue, deoarece este vorba despre
Sachsenhoff, localul favorit de petrecere
a celor doi prieteni. Deci adresa a fost
indicată pentru o altă persoană, care, în-
fîmplător, răspundea la apelativul „dom-
nule doctor“ (poate Racovski? poate alt-
cineva?). Biletul a rămas în arhiva lui Za-
rifopol, care colecționa toate bilețelele și
scrisorile semnate de Caragiale. În aceas-
tă ipoteză, Zarifopol era doar mesagerul
între dramaturg și o persoană necunoscu-
tă nouă, și a rescris și transmis la desti-
nație apelul lui Caragiale, prin care ace-
sta convoca (într-un local public, spre a
crea aparența unei întâlniri cu totul in-
fîmplătoare) o persoană numai de el cu-
noscută. Astfel, Zarifopol putea fi chiar
„amicul discret“. Care va fi fost însă mo-
tivul real al acestei întâlniri — după toa-
te aparențele — conspirative? Avea per-
soana așteptată de transmis sau de preluat
de scriitor date, informații, ce nu pu-
teau fi încredințate prin corespondență?

— Într-o scrisoare din 17 iulie 1909, Ca-
ragiale se arată foarte impacientat de
zvonorile care circulau în presa germană
în legătură cu un incident petrecut în
gara Sinaia, cu ocazia vizitei în Româ-
nia a arhiducelui Franz-Ferdinand. De a-
ceea, îl roagă pe Zarifopol să-i relateze
adevărul: „...Ce știi despre ofensarea
unui drapel maghiar la Sinaia, în timpul
vizitei Arhiducelui sau mai înainte? Ce
a fost în realitate? Unde și cum s-a pe-
trecut lucrul? Rogu-te, comunică-mi toa-
te amănuntele de care poți dispune: am
neapărată și urgentă nevoie să fiu cit mai
amplu și mai fidel informat“ (**CORESP.**,
143, subl. mea).

Desigur, nu este prima oară cînd dra-
maturgul solicită știri politice din țară,
dar parcă niciodată cu acest ton impe-
rativ, ca și cum întâmplarea va fi avut
pentru sine — care în acel moment se
afila în vacanță la Marea Baltică — o
importanță capitală sau eventuale conse-
cințe nefavorabile. Răspunsul lui Zari-
fopol, spiritual, detaliat, al unui om în
aparență cu totul dezinteresat de subiec-

tul în discuție, era de natură să-l liniș-
tească pe Caragiale. Însă citeva fraze
conduc spre o conotație subtilă, ambi-
guă: „...Altfel, altele lor au petrecut
neturburați pe pământul frumoasei noas-
tre patrii și îndrăznesc a crede că n-au
petrecut rău (...). Foarte nesărată mi s-a
părut-ideea Arhiducelui de a primi în
audiență Scurți, Popovicești și alți mar-
tiri de acest soi. D-la ce zici?“ (Paul
Zarifopol în *corespondență*, Ediție îngri-
jită de Al. Săndulescu și R. Săndulescu,
Minerva, 1987, pp. 54—55).

Reținem, în treacăt, coincidența pre-
zenței lui Zarifopol la Sinaia, în chiar
zilele vizitei înaltului oaspete vienez.
Amintim însă că, dacă Zarifopol ar fi
confirmat zvonurile din presa germană,
incidentul respectiv ar fi putut conduce
la periclitarea eforturilor P.N.R. de con-
tactare a unor personalități politice mag-
hiare (precum primul ministru Weckerle
Sandor sau președintele parlamen-
tului, Gyula Just) dispuse, sub presiunea
evenimentelor, la un dialog cu românii
din monarhia bicefală (L. Maior, **op. cit.**,
p. 126—128). La fel, prin poziția pe care
ar fi adoptat-o arhiducele, se putea
deconspira simpatia acestuia față de
români. În dorința de a submina un
eventual pretendent la tronul Austro-
Ungariei, provenit din rîndurile nobili-
mii maghiare, arhiducele întreținea, prin
cancelaria sa de la Belvedere, un dialog
secret cu reprezentanții naționalităților.
Unul dintre aceștia era Al. Vaida-Voevod,
care-și semna rapoartele către
Broch, omul de încredere al lui Franz-
Ferdinand, cu numele conspirative „Da-
cus“ și apoi „Fidus“ (K. Hitchins, *The
Nationality Problem in Austro-Hungary. The
Reports of Alexander Vaida to
Archduke Franz Ferdinand's Chan-
cellery*, Leiden, 1974).

Oricum, arhiducele afecta (sincer sau
nu) intenții de ameliorare a soartei mi-
norităților din Imperiu, problemă care a
făcut, de altfel și obiectul unor întâlniri
neoficiale dintre el și Wilhelm al II-lea.
Al. Vaida-Voevod (cu care dramaturgul
se afla în bune raporturi de prietenie și
prețuire reciprocă) fusese desemnat de
grupul parlamentar să prezinte moșteni-
torului tronului revendicările românilor,
sîrbilor și slovacilor. Parcă la curent cu
această misiune secretă a fruntașului
ardelean, Zarifopol găsește inoportună:
audiența altor persoane la arhiduce. Acel
„d-ta ce zici?“ presupune un perfect
acord de vederi între cei doi corespon-
denți și este, totodată, un mijloc ingen-
ios de a-l informa, din nou sub apa-
rența detașării față de problemă, pe
scriitorul aflat atît de departe de „tea-
trul operațiunilor“, într-o chestiune, poa-
te, de ordin personal.

— Să urmărim conținutul unei scrisori
adresate de Caragiale lui Gherea, scrisă
la 8 februarie pe hirtie cu en-tete-ul
hotelului Jägerhorn din Budapesta:
„Amicii mei, am sosit. Plec desează spre
casă. Aș dori să vă văd ca să vă comu-
nic ceva, însă nu mă pot mișca de
la locul de unde vă scriu. Stau aici de
la 11 1/2 pină la 3 1/2. După aceea tre-
buie să merg un ceas după o afacere și
apoi iar să mă-ntorc aici, unde stau
pină la 6 fără un sfert, cînd plec la
gara (West). Așa dar, vă rog, faceți rost
să veniți voi încoace. Răspundeți cînd
să vă aștept. Sunt ori în cafenea ori
în birt. Cu frățescă dragoste, al vostru,
Caragiale“ (**CORESP.**, p. 263; subl. mea).

Nu „afacerea“, care presupunea înde-
plinirea ei într-o oră, fiind vorba, cu
siguranță, despre efectuarea unei cum-
părături pentru familie, trebuie să dea
de gîndit, ci rațiunea acestei vizite-
fulger la Budapesta, precum și motivul
„auto-consemnării“ scriitorului la hote-
lul budapestan, recunoscut loc de întîl-
nire al membrilor P.N.R. De altfel, acolo,
în 1911, Caragiale, „discuta, pertracta cu
aleșii națiunii“ (I. Telcu, *Pagina — Icoane
vechi bănășene*, Oravița, f.a., p. 96)
; tot acolo îi va adresa mulțumiri lui
Teodor Mihali, ca răspuns la telegrama
de felicitare transmisă de președintele
P.N.R. cu prilejul împlinirii vârstei de
60 de ani (**CORESP.**, p. 372); și tot
acolo se va instala în 1918, după mă-
rturisirile unui contemporan la eveni-
mente, „cartierul general al fruntașilor
români“ (*Marea Unire a românilor în
izvoare narative*, ediție de S. Neagoe,
Edit. Eminescu, 1984, p. 735).

Imposibilitatea de mișcare a drama-
turgului nu poate fi pusă în nici un caz
în legătură cu așteptarea unor vești de
la familie, deoarece numai o comunicare
telefonică ar fi necesitat prezența sa
fizică la locul dinaintea stabilit, și, deobi-
cei, familia Caragiale obișnuia să trimită
telgrame de liniștire pentru „pater fa-
milias“ în locurile unde știau că acesta
va poposi. De aceea, înclin să cred că
scriitorul aștepta și acum, — și tot în-
tr-un local public —, un mesager, de la
care avea să primească sau căruia avea

să-i transmită date importante și secrete. Este oare numai o simplă coincidență alegerea hotelului Jägerhorn, pentru escală, când dorul față de prietenul său, atât de emoționant afirmat în scrisori, l-ar fi determinat să se instaleze la același hotel cu Gherea și Fanny Zarifopol?

— Dictate de aversiunea dramaturgului față de festivitățile jubiliare din 1912, la care s-a eschivat să participe, iată citeva rânduri trimise de Caragiale lui Vlahuță: „Spune-mi dacă s-au stins bine paiele mucede, ca să știu când pot veni fără primejdie de vreo pirlală. Nu vroi să /știe/ afele nămini /cînd vin/ de sosirea mea. Mie cele întimplăte zilele trecute mi-au făcut adevărată groază. Astfel /cînd/ în orice telegramă primești, să știi că :

trimit înseamnă /viu/ sosesc
negreșit = cu Aradul de 11.45 a.m.
sigur = prin Virciorova, cu trenul accelerat de la amiază
neapărat = prin Virciorova, cu expresul de la 6.36 seara /Dacă s-ar putea, ia pe socoteala mea un automobil și vino /de/ de mă /ia/ încarcă de la Chitila, să nu mă mai treacă la raportul poliției în gara de București. /Eu/ În caz că se poate, /depeșează/ telegrafiază. / În toate cazurile, mă cobor din vagonul de paturi. Pină la revedere, multe îmbrățișări frățești, Car.“ (CORESP., pp. 386—387).

Este vorba, în primul rând, despre stabilirea unui cod de corespondență. Și în acest caz devine legitimă întrebarea: a mai folosit scriitorul și cu alt corespondent un cod asemănător? Mă gândesc din nou la corespondența cu Zarifopol, unde însemnările cele mai banale — poate chiar cele referitoare la anume aspecte meteorologice, ori poziția datei la începutul sau la sfârșitul scrisorii, cum și însemnarea unei a zilei sau lunii în limba germană — nu puteau fi interpretate altcum de către destinatar, singurul care se va fi aflat în posesia „cheii“ unui cifru atât de ingenios și de simplu, de nesuspectat și rămas secret chiar față de membrii de familie.

Nu știu dacă ciorna de mai sus a ajuns la destinatar și nici care va fi fost redactarea sa finală. Oficum, chiar și intenția de a-l consulta pe Vlahuță cu privire la posibilitatea intrării incognito în țară (excludem ideea ocultării organelor vamale din rațiuni mercantile, marfă de contrabandă!), ne permite să apreciem că dramaturgul va fi fost, indiscutabil, în cunoștință de cauză cu acest procedeu și poate chiar el însuși îl mai folosise: altădată (cînd ? în ce scop ? de cite ori?) și altunde (la Viena ? la Budapesta ?). Fusesse Caragiale nevoit vreodată să recurgă la acest procedeu din necesitatea de a masca față de autoritățile maghiare frecvența unor vizite ce puteau fi considerate suspecte, în absența unei motivații ferme, ca deplasările în interes de afaceri, de pildă? Dacă admitem posibilitatea intrării incognito în București, Budapesta sau Viena, înseamnă că numărul călătoriilor sale este cu mult mai mare decît cel pe care l-am putut stabili pe baza corespondenței, fiind vorba aproape despre o „navetă“ între Berlin și București. Numai o rațiune superioară l-ar fi putut determina pe scriitorul sexagenar și cu o sănătate deloc înfloritoare să se expună astfel unui surmenaj fizic cu consecințe nebănuite.

☆

Relaționarea unor aspecte ambigue din corespondența caragialiană cu date și fapte concrete subsumate mișcării de afirmare națională a românilor ardeleni, creează, implicit, — chiar dacă destul de vag, deocamdată —, premisele pentru relevarea unei alte fațete a personalității dramaturgului. Desigur, aceasta vine în contradicție cu imaginea comună, solidă și confortabil instalată în noi de istoriografia literară și — de ce nu? — chiar și de masca de „comediograf“, aparent detașat de problemele grave de orice natură, din care scriitorul însuși și-a făcut o a doua natură.

Problema care se impune cu necesitate este aceea de a căuta în creația și biografia caragialiană puncte ferme de susținere a acestui alt chip al lui Caragiale.

Ar trebui poate mai întii invocat interesul său constant și atașamentul său declarat pentru „cauza cea mare“ (ACTE, p. 94), una dintre puținele — dacă nu singura! — idei patriotice asupra căreia nu operează sarcasmul și ironia sa nimicitoare. Acest atașament poate fi lesne de observat în: a) publicistică: *Culisele chestiunii naționale*, 1896, și — dar nu numai — articolele politice din „Românul“ — Arad, organul P.N.R.; b) citeva pagini de beletristică (*Poetul Vlahuță*, *Nihil sine Deo*, *Peste 50 de ani*) în care Unirea este descrisă apoteotic și/sau cu o premoniție surprinzătoare; c) diligențele depuse cu tact și delicatețe pe lângă poetul Goga, șeful dizidenței tribuniste, în scopul aplanării conflictului fratricid, ce amenințat la un moment dat unitatea de acțiune a partidului național; d) scrisoarea adresată în același scop lui C. Rădulescu-Motru în termeni atât de patetici: „Mă rog ție, la seama. Nu-ți poți închipui ce rău poți face din nebagare de seamă. Pentru Dumnezeu, dacă nu-i putem ajuta pe bieții frați, încal să nu-i mai lovim și noi!“ (CORESP. p. 377); e) sugestia dată studenților din Budapesta să-și aleagă drept deviză nu imnul „Deșteaptă-te, române!“ (cum intenționau ei), ci „Pe-al nostru steag e scris Unire“, semn cert că pentru Caragiale idealul unirii era prioritar; ș.a.

Contribuția lui Caragiale la împlinirea dezideratului politic național era, de altfel, recunoscută de fruntașii P.N.R., care

și-au exprimat deseori prețuirea pentru scriitor. Caragiale a fost considerat un membru de onoare al partidului și era solicitat să-și spună cuvîntul asupra problemelor vitale cu care erau confrunțați ardelenii în primul deceniu al secolului al XX-lea: „Că ești «din Țară?» — îi scria A. C. Popovici în 1911 — „din dată ce susții partidul național, singurul partid de la noi, al toate drepturile cite atîrnă de la noi, românii habsburgici!“ (apud Ș. Cioculescu, *Caragialiana*, 1977, p. 239).

Înfăptuirea Unirii, prezentată sub forma alegoriei în visul preotului Mantu din schița *Poetul Vlahuță* (1896) poate fi un indiciu asupra momentului (desigur anterior sublimării sale în act artistic) cînd I. L. Caragiale a fost sensibilizat față de idealul și gravitatea luptei naționale a ardelenilor, și el poate fi plasat în perioada fierbinte a Memorandum-ului. Cred că putem interpreta încercările sale repetate de a se stabili în Ardeal (formulate pentru prima oară în 1892, în scrisoarea către Ion Panu din Brașov — ACTE, p. 6—7) ca o opțiune, superior asumată, în vederea integrării sale în rîndurile acestor luptători și ca un impuls interior, entuziast, care-l va fi determinat să contribuie efectiv la realizarea în practică a unei mari idei.

Legăturile sale cu ardelenii (care nu exclud o simpatie venită din străfundurile conștiinței — ascendenții săi în linie maternă erau brașovenii!) nu erau unele sporadice și întimplătoare și nici afectate numai din rațiuni practice. Apelativul „frate“, și tonul de confesiune intimă încărcat de gravitate pe care îl au scrisorile către prietenii săi ardeleni, arată că aceste contacte erau solide și durabile, iar sentimentele profunde. În scrisorile către Panu sau Dăianu ni se revelează un alt chip al lui Caragiale, quasi-necunoscut, dureros și grav, foarte aproape de imaginea pe care ne-a transmis-o prietenul său Vlahuță, dar care a fost contestat de atîtea ori! Acest Caragiale este unul și același cu autorul pamfletului 1907 și acest intelectual putea să creadă într-un ideal și să acționeze pentru împlinirea lui.

☆

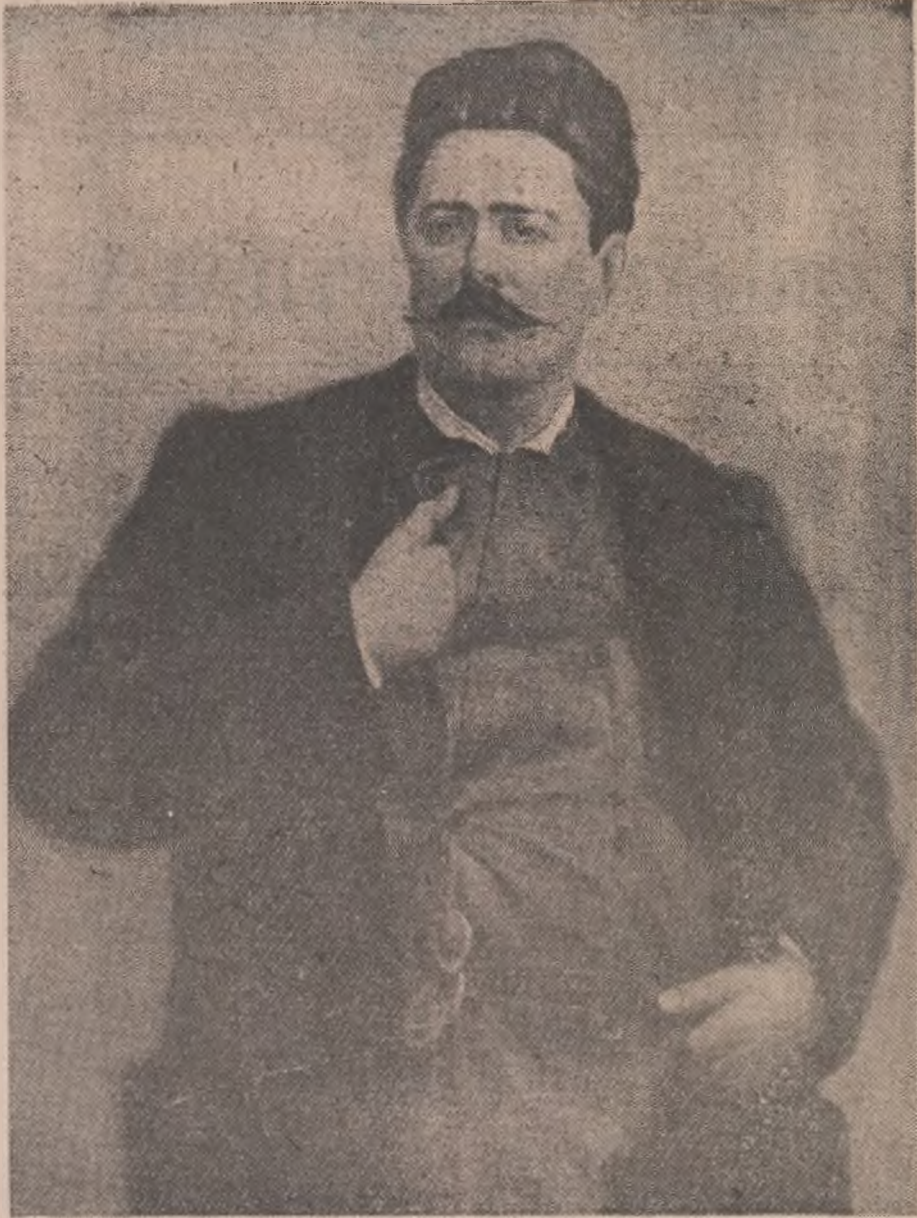
Vorbeam la începutul acestui articol despre hotărîrea lui Caragiale de a abandona brusc proiectul de a se stabili la Cluj. În nota la prima scrisoare adresată de dramaturg lui Ilie Dăianu, citindu-l pe destinatar, Ș. Cioculescu afirmă: „Ne-realizarea dorinței comune ar fi fost împiedicată de previzibila suspiciune a autorităților într-o misiune neoficială a lui Caragiale, cu caracter, firește, politic.“ (ACTE, p. 101, subl. mea).

Este inexplicabil de ce această sugestie a fost trecută cu vederea chiar de îngrijitorul ediției de *Scrisori și acte*. De ce n-am acordă credit opiniei exprimate de protopopul ardelen, viitor parlamentar după Marea Unire, desigur în măsură de a se pronunța în cunoștință de cauză asupra activului ratării proiectului lui Caragiale. Mai mult, ignorarea unei atari „acuzații“ ar echivala cu suspiciunea noastră în ceea ce privește eficiența serviciului de contrainformații maghiar — și nu e cazul! — care, fără un motiv serios, nu ar fi putut să-l suspecteze pe dramaturg. E adevărat că acesta luase atitudine într-o conferință publică (unde a rostit celebrele cuvinte: „Românii subjugăți ne sînt indispensabili ca aerul!“) împotriva deciziei lui D. A. Sturdza de a expulza, la cererea guvernului austro-ungar un grup de ziariști ardeleni, dar aceasta se întimpla în 1897 și nu putea constitui un motiv serios pentru a-l considera indezirabil pe Caragiale în Ardeal în 1904. Mai curînd e de crezut că maghiarii dispuneau de o informație recentă, colectată dintr-o sursă demnă de încredere, cu privire la o misiune politică neoficială a lui Caragiale. Informația era totuși incompletă, deoarece scriitorul se stabilea în toamna lui 1904 în... Germania!

Nu am găsit nici o indicație în scrisorile lui Caragiale, fie beletristice, fie în corespondență, că dramaturgul s-ar fi gândit înainte de această dată să se stabilească la Berlin.

Nu subscriu la afirmația că scriitorul ar fi „prospectat“ Italia, Franța și Germania în vederea viitoarelor sale expediții, în „căutarea unui loc confortabil de fixație“ (Ș. Cioculescu, *Caragialiana*, 1977, p. 288). Oare n-am putea considera călătoria prin Europa (noiembrie 1903 — februarie 1904) ca un paleativ adoptat de scriitor, atunci cînd situația financiară i-a permis-o, pentru a depăși starea psihologică în care-l propulsase atît procesul Caion, cît și al doilea refuz de la premiul Academiei (1902), evenimente capitale în hotărîrea sa de a părăsi țara? Pateticile sale apeluri către intelectualii ardeleni — dintre care unul trimis lui Dăianu chiar de la Berlin! —, sînt o dovadă convingătoare că scriitorul dorea cu adevărat să se stabilească în limitele de grai și suflet ale românismului și nu altunde, în Ardeal, unde știa sigur că va găsi un climat socio-moral superior celui din Regat. Expatriat și totuși printre ai săi, I. L. Caragiale ar fi putut trăi în afara sferei de influență a inamicului său de o viață, D. A. Sturdza, eminența cenușie și „maestrul de ceremonii“ care a organizat din umbră procesul Caion.

De ce scriitorul, de curînd întors din voiajul european, i-ar fi scris lui Dăianu în termeni care excludeau orice altă op-

țiune: „Stăruiesc astăzi în dorința aceea mai mult ca oricînd. Ce împrejurări mi-am hrănit-o și mi-o hrănesc zilnic — vă rog acum (dacă v-amintîți, v-am rugat și atunci) să nu mă întrebați; cu vremea, după ce vom fi trăit citva împreună, va veni momentul să le aflați; cunoscîndu-mă mai de aproape, mai lesne le veți înțelege. Ce vă pot spune acum e că aș intra în mijlocul dv. cu sufletul plin de prietenie recunoscătoare: acolo m-aș putea vindeca în liniște de atîtea ș-atîtea ofense, mîhniri și amărăciuni, acolo, cu spiritul senin, aș putea urma nedesăvirșita mea carieră literară, atît de des întreruptă de adîncă descurajare“ (ACTE, p. 100—101, subl. mea).

În virtutea acestei sincere și tulburătoare confesiuni, ca și a argumentelor pe care le-am adus pînă acum, aș inclina să cred că scriitorul a fost consiliat să plece la Berlin și nu în altă parte, primind investitura unei misiuni politice neoficiale fie din partea unei persoane (Carmen Sylva? Take Ionescu?), fie a unui partid (P.N.R.?), care au considerat că aportul lui Caragiale la traducerea în fapt a unor imperative de moment ale luptei naționale nu era unul de neglijat.

În această ipoteză, scriitorul ar fi avut obligativitatea să transmită la Berlin (poate și la Viena) și de la Berlin în țară, la Palat, ori la Budapesta și Arad (către Comitetul central al P.N.R.), informații privind „pulsul“ subteran al atitudinii cercurilor parlamentare germane (și poate și austriece, emanînd de la cancelaria lui Franz-Ferdinand) față de revendicările românilor din Austro-Ungaria.

Presupunem, deci, o activitate în capitala Germaniei dictată de momentul istoric concret, în care guvernul german și Wilhelm al II-lea în special puteau trece (cum au și trecut, de altfel, ulterior) la presiuni asupra Budapestei, contracarînd astfel politica de deznaționalizare dusă de oligarhia maghiară.

Era Caragiale apt pentru o misiune politică secretă? Credem că da. În primul rînd datorită faptului că avea libertatea de mișcare între diferitele cercuri și persoane care luptau pentru „cauza cea mare“. Oare relația cu Sterie N. Ciurcu, directorul periodicului „Rumänische Revue“ din Viena (la care, de altfel, Caragiale nu a colaborat) presupunea doar raporturi profesionale sau numai o relație de simplă amicitie? Oare G. Moroiianu, atașatul comercial la Viena, și el însuși unul dintre pionii importanți ai frontului secret pro-unionist, îi remitea scriitorului numai delicatose din țară (precum „putînica cu lapte acru“ de la Coșbuc (Ș. Cioculescu, *Caragialiana*, 1977, p. 245)? Cu hiper-inteligența sa proverbială, cu marea calitate de a stabili contacte umane în straturile cele mai diverse și chiar cu talentul actoricesc unanim recunoscut, dramaturgul va fi

fost foarte potrivit pentru a desfășura o misiune secretă, deoarece aceste calități îi confereau un avantaj serios spre evitarea riscurilor personale și periclitarea misiunii în condițiile unei supravegheri stricte din partea autorităților maghiare.

Îndeplinirea unei misiuni secrete poate constitui explicația instalării lui Caragiale la Berlin și a faptului că nu a abandonat acest oraș, deși avea motive serioase să o facă. Scriitorul a dus acolo — în aparență — viața unui rentier burghez oarecare, iubitor de călătorii de plăcere, literat și mare meloman, ahotnic totdeauna de colajiții bachice cu prietenii români; de fapt mai toți românii aflați „în tranzit“ la Berlin aveau acces în casa lui Caragiale. Lăsînd intenționat impresia unui veritabil Mitică transplantat — și neacomodat, realmente — la mediul riguros, civilizată, rece și prusac, scriitorul a refuzat sistematic relațiile oficiale, inclusiv cu Ambasada română ori cu intelectualii germani, tocmai pentru a nu atrage în nici un fel atenția asupra sa. „Dacă el ar fi voit, simpatiile călduroase, pe cari lumea de aici le manifestă față de înfloritoarea Românie, i-ar fi deschis toate drumurile și maestrul ar fi fost salutat cu bucurie în cercurile noastre intelectuale și cu toții l-am fi încredințat cit de mult îl prețuim ca scriitor“, spunea publicistul Paul Lindenberg în 1912 (*Un scriitor german despre moartea lui Caragiale*. Traducere de I. Scurtu, în: „Românul“ (Arad). II, nr. 146, p. 10 — subl. mea).

Imposibilitatea de a dispune de întregul lot de scrisori adresate lui Caragiale de Paul Zarifopol, Al. Vaida-Voevod, Dimitrie Gusti și alte persoane susceptibile de a fi avut cunoștință și/sau legătură cu presupusa misiune politică a dramaturgului la Berlin, — contribuie în mare măsură la neelucidarea problemei în speță, pe care o prezint, în consecință, ca o ipoteză.

Contribuția pe care o aduce profesorul Iulian Negrilă (*I. L. Caragiale în dialog cu studenții români* în „Suplimentul literar-artistic“, an. IX, nr. 6 (385) din 11 februarie 1989), privind participarea lui Caragiale, alături de părintele V. Lucaciu la întrunirea de reorganizare a societății „Petru Maior“, ținută în condiții de conspirativitate într-un sat din Transilvania, mă face să sper că ipoteza avansată aici va fi validată prin descoperirea unor noi documente istorico-literare. În acest caz, nu se va mai putea vorbi despre auto-exilul lui Caragiale, act pentru care dramaturgul a fost deseori incriminat, ci despre un... pseudo-exil.

Februarie, 1989

Georgeta Ene

COROANA AUSTRALĂ

Întâi deci pe Gabriel privind pentru prima oară lumea de dincolo de grilajul porții...

Ce vine apoi?... Întâi pe Gabriel așezat pe pervazul ferestrei, cu genunchii imbrățișați...

Apoi aceeași fereastră, întunecată, după ce ploaia a trecut de mult... Gabriel — omuleț de-o șchioapă — rezemat de genunchii mamei...

Apoi, încearcă să-l însuflească în zodia lui. Se arată vesnic preocupată de ea și nu scăpa nici un prilej să i-o amintească...

La cuvintele ei, Centaurul, pe care încă nu-l văzuse niciodată, seose în galop iscând sub copite scintile de stee...

Un pescăruș trecea în zbor prin dreptul ferestrelor... peste acoperișurile de țiglă roșie ale caselor...

...Era pe vremea daltoniștilor... când a izbucnit pe neașteptate războiul Meziilor cu Extremii!

grăbit să construiască o cale ferată pietrificată, lungă de peste cinci mii de kilometri, până la hotarul cu Naufria...

Planiglobul alinat pe perete în dreptul patului... Cinci continente pe hirtie pinzată. Ba chiar șase după părerea unora...

Se stingea lumina în odaie. Hai, dormi, Gabriel. Noapte bună... Dar ce avea să se întâmple cu insulele din Atlanticul de Sud...

Dar îată-ți pe Gabriel picotind în bancă. Zgribulit. Scuturat de frisoane ivite din senin, peste noapte...

Seara, cu incheietura miinii prinsă în strînsoarea fermă a degetelor doctorului... stînd cu ochii coborîți pe ceasul de buzunar...

Dar se ridică din adîncuri un miros greu... Bălțile stătute. Zăpușeala... Treceau pe sub pat...

Dar cum? Gabriel, o clipă doar! hai să stăm să ne gândim... Flota are nevoie de o bază! O insulă, undeva, la Polul Sud...

Dar cum? Gabriel, o clipă doar! hai să stăm să ne gândim... Flota are nevoie de o bază! O insulă, undeva, la Polul Sud...

de nimeni. Rezerve de petrol pe o sută de ani... în rezervoare de oțel... cu pereți groși de oțel...

Colțul plapumei se dădea la o parte. Gabriel gusta plăcerea unei adieri răcoroase. Prin ochelari, ochii doctorului îi fixau burta...

Flota trecea din Bosfor, intra în Marea Neagră. Cruciaștoarele... lăsînd în urmă miros de motorină arsă...

Multe de făcut în lumea întregă, Gabriel! Multe mii de tone de motorină, arse peste toate mările...

Se desprăvăla... 26 februarie... Sosise-ră vase în port. Cargouri. Descărcare marfuri. Pe strada Republicii...

Și în aceeași zi, la școală afla ceva îngrozitor: la Polul Sud nu e vesnic cald! Noaptea polară, șase luni din an...

Gabriel amesteca în ceașcă, alene, dus pe gînduri. Apoi își ungea cu un felic de pline prăjită, caldă încă...

— Vezi să nu pătezi fața de masă, Gabriel. În ochii mamei-și îată o umbră de reproș...

În dormitor avea întineric dar pe ușa întredeschisă venea lumină din odaia călătă. Îată umbra gasteriei de pe măsău...

— Gabriel... Dormi?

Nu-i răspundea. O mică înșelătorie nevinovată: o lăsa să creadă că doarme. Dar vocea ei șoptită îi făcea plăcere...

rițe... sau rochiile de bal? Sud-americance, invitate împreună cu ficele lor liceene...

Și apoi, cine îi călăuzea pe marinari în drumul lor, noaptea, în timp ce brăzdau în lung și-n lat oceanele emisferei australe?

Și acum, Gabriel, ține-te bine! Îată când începe cu adevărat zodia Sagetătorului: pe 22 noiembrie!

Directorul își ridică spre ochii părinților privirea întrebătoare, în timp ce mina sa stînga încă mai strîngea incheietura lui Gabriel...

În zori țevile tunurilor coborau încet. La ce bun? Pe cine să distrugi? Împotriva cui să lupți?...

Înapoi la baza sa din Atlanticul de Sud... Golful închis de munți, cu o uriașă poartă de fier...

Văluarele, văluarele... Pești azurii... Cam cît să coste un cruciaș ca asta? Motoarele... Mii de cai putere...

— Vasul-amiral înainta mereu... singur pe tot întinsul oceanului, mereu către sud... Dar unde era baza?...

Operatiunile cosmetice — curățat de rugină, grunduit, vopsit... Operațiunile bancare... La piciorul lui Gabriel cădea pe punte un pește zburător...

Du arcul înainte, cu brațul întins... Stoboade săgeată și las-o să zboare... Și nu mi te da dinainte învins — Se-nfige ea-n nor până iarna viitoare...

Se închidea fără zgomot ușa dormitorului. Somnul venea tiptil... Atîrnată de brațul macaralei, uriașă poartă de oțel se le-găna încet...

daniel bănulescu

FURTUNA DE CĂRĂMIZI

O seară, o noapte și-o
dimineață de luptă cu tine

Lăsindu-te puțin de o parte
Până ce imi rezolv o parte din treburile ce țin de
loviturile date și luate
De loviturile de pumn și de bită
Imi întorc brusc capul și te văd coplesită de toți
nasturii tăi nedesfăcuți
De toate picioarele tale strinse laolaltă și rugându-se
pentru mine

Sau când imi pun o cămașă albă de mire
Sau când imi pun o cămașă ca un cearceaf nupțial
Pe care eu și cel ce va folosi primul cuțitul ne vom
lăsa o parte din bieteale noastre pete de singe
Imi întorc brusc capul
Și te văd coplesită de toate rugăciunile tale
De toate picioarele tale strinse laolaltă și rugându-se
pentru mine

Dar eu încă tot nu te-aud
Și cu mâțele strinse și indesate discret într-un
buzunar de la piept mă mai abat printr-o crismă
Cintind mult și dind paharelor mele toată berea și
vinul pe care le așteptau de la mine
Vorbind mult și strecurând printre vorbele mele
exact vorbele cu care tu ai fi continuat să te rogi
Dacă picioarele tale n-ar fi încă prea strinse
Dacă buzele tale n-ar fi încă prea strinse dacă
te-aș auzi

Aștept să adormi
Aștept ca și în capul meu să se facă puțină liniște
Gînd cu gînd ștergîndu-mi degetele de pereții
încăperilor voi scăpa de sudoare
Pas cu pas mă voi îndrepta către casă dar încă aștept
să adormi
Nu se vede încă nici un tramvai dar știu precis
Că dacă vei continua să te rogi suficient de frumos
Încă din această dimineață Dumnezeu se va îndura
și mă va pogori peste tine

Sabat

Spunînd că nu mai e mult e puțin
Și o serie de evenimente scrieri și fapte
Or să se producă
Și ele or să-ți bîncevînteze genunchii

În orașul acela care n-avea decît foarte puțină lumină
Și aceea pe cerul gurii
Între luptele străzii și între pulpele nopții
Un bec zdrențuit și umplut cu unsoare de ciine

Pe ulicioara aceea
Pînă și mama ta părea o vrăjitoare
Un iedut strîmb
Bucurîndu-se de venirea Sabatului

Degete la picioare nu mai avea
Și părea mult timp să se oprească pe virfuri
Alte apucături nu avea
Plutea și cînta să ne trezească toată berea și vinul

Noi stăteam într-o încăpere ajunsă pe sus
O garsonieră scuturată plăcut și de o parte din
eforturile mele
Telefon și draperii nu avea
Sălta și gemea scuturată să ne trezească toată
berea și vinul

Al cui nume ți se pare
acum că îl scandează
strada?

Imi explică că dacă nu ți l-am mai mîngîia
Trupul tău ar face pungi de singe
Chipul ți s-ar scofilci și-ar pieri părul s-ar înăcri
Dimineața te-ai culca și te-ai trezi
Umedă și îngreșoasă
Sub unghia ascuțită a cearceafului controlîndu-ți gîtul

Imi ceri să te-ajut
Imi treci prin-nainte unul cite unul argumentele și
picioarele tale

Au un gust ciudat
Eu insumi stau sub o fereastră dată cu geam
Pe care aș putea s-o mestec cu pumnul

Aș putea să te-ajut
Aș putea da o rezolvare plăcută fiecăreia dintre
problemele tale

Ai un gust ciudat
În timp ce te mîngîi posesiv și abstras cu un singur
deget

Și te întreb : „Răspunde-mi cîntîit
Dacă nu numele meu ți se pare acum că îl
scandează strada ?”

PORTRET DE PRIETEN

Între Daniel Bănu-
lescu lumea este o femeie. De
cele mai multe ori el vede în
abstracțiunile acesteia — nuri.
(„Numai” atît : și ajunge cite-
odată să devii poet în adevă-
ratul înțeles al cuvîntului.)
Cocoțat pe vreun munte (a-
dică pe fundul femeii uriașe a

lui Baudelaire), bălăbănuindu-și
picioarele în vreun șanț (adi-
că adormind peste noapte în
unul din ridurile de la colțul
ochilor uriașei lui Gulliver),
Daniel Bănulescu vede dincolo
de lume voluptăți, iar în a-
cestea întrevede tristeți brutale
și chiar dezastre. Mîntea lui
coboară deseori în inimă ca o

mină de bărbat tînăr pe un
sîn uscat, aproape putred.

Așa cum se vorbește despre
liber mundi sau despre *theatrum mundi*, în legătură cu
multe poeme ale lui Daniel se
poate folosi sintagma : *femina mundi*.

Pentru a-l ispiti pe strămo-
șul lui Daniel Bănulescu șar-
pele n-a trebuit decît să pună
un sutien (în Eden) peste mere.

Cristian Popescu

Meseria de carte

Despre lucrurile cărora mișcarea ca un firîșor de
sînge le mai curge din gură
Blind răbdătoare și blind răbdătoare
Despre cărțile care prind poșhite de carne de la
mîinile tale
Despre formele lor aluzive apoi foarte aproape de o
viață sexuală normală
Diferitele poziții în care ai putea să citești lucruri
cuvioase
Fără ca trupul să se poată împotrivi
Despre felul în care aș putea să-ți telefoniez între
două pagini
Complicîndu-l pe domnul Voltaire

Am căutat întotdeauna genul de carte care ți-a fost
scoasă dintre volumele celor doi sîni
Cu disperare formele tale senzuale cuvintele cu care
mă trezesc noaptea pe gură
Așa fumam liniștiți și vărsam cafea ca o foaie de
indigo între trupurile noastre
Cu disperare făceam dragoste
Pînă ce învățam organele tale ca pe niște dinafară
versuri din tine
Și le aranjam cum pohteam și le aranjam cum
pohteam ca să-ți strig :
„Ce maluri frumoase lasă în trecere singele tău”

„O femeile frumoase care fac atîta dragoste în visele
mele
Apoi se întorc la măruntele lucruri
Aranjîndu-și coapsele în poșetă
Ele se întorc la măruntele lucruri”
Diminețile — alte frunze așezîndu-se comod în
copaci

Ascunzîndu-și fundurile roze și începîndu-și meseria
Dîndu-se în vedere pînă ce poenesc ca o palmă pe
caldarîm
Ca o pungă de bomboane care moare lăsîndu-ne
cuvînte frumoase
Momentul de slăbiciune al groparului la nașterea
intîiului său fiu

Diminețile fără tine (pam — pam)
Ipoteza că nu mai al țigări că nimic nu te mai ține
legat de viață

Că al putea într-o oră să scoți cu penseta toate
cuvintele frumoase dintr-un copil mort
Pentru un simplu poem pentru un urlet ca lumea
„Momentul de slăbiciune al groparului la nașterea
intîiului său fiu”

Așa mă simt fără tine așa imi pare de rău că te-am
lăsat să pleci
Ca o carte din biblioteca ta de lenjerie intimă mă simt
Diferitele poziții în care ai putea să citești lucruri
cuvioase

Fără ca trupul să se poată împotrivi și să scriu
Și să-mi scrii

O întrebare pentru nouăzeciști

— Daniel, care ar fi (o parte din) diferen-
țele dintre *amorul* din poemele lui Cărtărescu
și cel din poemele tale ? (Cr. P)

— Habar n-am. Întreabă-l pe el (și asta
peste 2—3 ani, timp în care mi-aș lua preve-
derea de a publica și eu cite ceva). Întrebarea
avînd însă tupeu suficient mi-aș lua deocam-
dată măcar libertatea de a-l răspunde eu.

Uite cum e. Aș evita întîi, cu multă atenție,
toate diferențele defavorabile mie. Imediat
după asta m-aș simți chinuit de imposibilita-
tea de a mă avantaja flagrant. Voi alege
deci o bravă soluție de mijloc, mondenă. Voi
spune : *amorul* din poemele cărtăresciene imi
apare ca un *lingușitor*, persuasiv, în
fapt curtenitor. Cel prezent în poemele mele
ar fi unul necolocvial, „artăgos”, *drastic*.

În materie de întrebări delicate trebuie însă
să le găsești imediat nota de echitație. Iat-o :
personajul masculin din poemele cărtăresciene
(mai mormăind, mai pufnînd) își plimbă și el
calul său alb, pe jos, de dirlogi, în speranța
de a-l oferi, după savante ceremoniale, dămu-
ței, iubitei. În ceea ce mă privește, pe al meu
il am, de la început, între pulpe.

VESTIAR

(fragmente de jurnal)

Există melodii pe care nici aceste gesturi n-ar pă-
rea exagerate. Soarele alb al aragazului prăjește pe
semenii noștri cirnați, purifică suratele noastre ouă.
Sticla de lapte lingă sticla de vin ca într-un afiș de
înfrățire al U.N.I.C.E.F.-ului. Un compot de prune,
cumpărat de dracu' știe cine, a ajuns la mine pe
masă. Un pachet de țigări. Scrumieră, chibrit, Două
caiete studentești, dintr-unul din ele o filă ruptă reu-
sește să mă facă să nu pot scrie nimic despre ea. Sti-
loul lăsat în scurte răstimpuri lingă caiete. Daniel
Bănulescu.

Gradația (sau degradația) acestel înșurui. Gradația
unui domn plutonier care după ce că mai vine
acasă, aduce cu el și nenorocitele lui de pachete. Sa-
lam, lingă dînsul parfum și o cămașă de noapte ca-
zonă din care consoarta pricepe că plutonierul are
gînduri aprige cu dînsa pentru acea noapte.

În altă ordine de idei, o femeie. Dacă ea ar fi așe-
zată aici la mine pe masă, împreună cu bietul meu
caiet studentesc, ar ocupa-o. Femeia trebuind să fie
frumoasă, poate și puțin adormită (ca să zăcă supusă
și de nedespriins alături de mine), eu, avînsînd milime-
tric cu scrisul acestui fragment, ar trebui să-l schimb
aproape la fiecare rînd poziția ca să nu o dem
împreună pe dreptunghiul mesei mele de scris. Aș scrie
un rînd (chiar și-o fac) m-aș opri, aș aranja-o delicat
și abstras, grijă să n-o deranjez, s-o ține în loc, grijă
pentru a-mi elibera pentru un nou rînd bun de scris,
foaia, caietul. Ar rezulta o succesiune de poziții de
scris, după ce, femeia fiind și frumoasă, celelalte po-
ziții ar fi fost, cu răbdare, întrebuintate.

Cu asta aflăm și de ce femeia e puțin adormită.
(Chiar și mai mult dacă ridic ochii și o privesc mai
atenț). Rămîne deci de răspuns doar la cealaltă ab-
sală-ntrebare, de ce scriu? Ca să fie frumos.
Ca să fie mai bine. Ca să fie mai bine și
mine în țară. Pentru ca acest minunat text să se com-
pună, șir după șir, de la capătul primitiv geometric
al mesel de scris pînă la coapsa acelei femei, aco-
perînd bună parte a acestui caiet. „Fiebra creației”,
unele cuvînte urcă din cînd în cînd pe una din pulpe,
rămîn vizibile acolo și, în ciuda neîncetelor mișcări
dintre caiet și femeie, ele cad perfect aranjate la cite
un capăt de rînd, mărîndu-l de fiecare dată sensul,
demonstrîndu-l, oferîndu-l o savoare distinctă. Une-
ori, cînd cuvintele trasate pe piele nu se așează per-
fect în linie dreaptă față de restul, senzația este aceea
a unui vers lung, intrerupt de muchia nehotărîtă a
hirtiei și continuat mai jos.

Ezitățile mele sînt compensate de inspirația ei.
Simte și atunci imperceptibil se mișcă, din propria
voie, dînd o nouă strălucire textului, făcîndu-l din
ce în ce mai apetisant și mai eroic. Conco-
mitent două lucruri. Mă ajută concret în situația dată
și, mai subtil, mai insinuant, imi arată o cale directă,
brutală, către adevărata literatură. O apuc pe acolo.

Acest ultim război de o sută de ani

modul în care este descoperit și studiat la noi, acum, eseul politic apărut în alte arii de cultură, mai totdeauna în varianta scrierii aproape recente, modul în care el este făcut cunoscut publicului, îmi aminteste de munca erudiților unor vremuri foarte vechi. El cercetă, de exemplu, istoria Imperiului Roman apăsându-se cu deosebire asupra surselor tirzii, asupra cronicilor ultimelor secole antice. Cunoașterea, însă, realizează puțin dacă nu reconstituie, cronologic, drumul gândirii, emoției și faptei. Într-adevăr, în extincția comunismului multinațional, această consecință a ultimului mare război; într-adevăr, în extincția comunismului național rus, consecința a celui alt mare război și se așază obscuritatea asupra doctrinei și acțiunii marxiste, deci asupra rezultatului angoasei în fața viitorului adus de industrie, în fața perspectivei bunăstării condiționată exclusiv de competență. Este extincția unui veac și — nu mai puțin — a unui mileniu. Dispare doar comunismul (fără a ne mai întreba dacă acesta realmente dispăre)? Cu siguranță, nu. Se degradează o structură psiho-socio-istorică în care comunismul era parte integrantă. Se împrăștie piesele unui puzzle alcătuind un desen în care comunismul constituia doar aparent o treime, căci nuanțele sale se reflectau până la marginea imaginii. Când anihilarea privește ceva major din viața umană, viața este deja alta. În acest organism oarecare nu dispar, pur și simplu, formațiunile branhiiale, coada, pilozitatea corporală — dispăre embrionul și se naște adultul, încă imperfect, încă fragil și firav, dar foarte recunoscutibil.

Odată cu acești patruzeci și cinci de ani de comunism multinațional de stat, pare să se încheie, ori măcar să se afle amenințată cu sfârșitul, practica domnării ficcării țării către un subgrup al societății care interiorizează în cadrul național superputerea prevalentă în respectivul spațiu geopolitic. Săptezeci și trei de ani de comunism național rus se apropie de sfârșit odată cu principiul (care a guvernat și istoria germană a primelor decenii ale secolului) că un imperiu se transformă mai curând în contrariul său, sub raportul culorii politice, decît să se transforme într-o democrație. Dispar două sute cincizeci de ani de ideologie, odată cu credința (ale cărei rădăcini se află în Renaștere și chiar în lumea antică greacă) în funcție de care statul și societatea pot fi socotite opere de artă sau artizanale, pe cînd lor trebuie să li se recunoască absoluta condiție de ființe complete în ele însele — nu desprinse de restul formelor existentei, implicate însă în propriul lor dinamism. Și mai ales se încheie o sută de ani de încercări și lupte, greu de motivat, pentru ca lumea să fie organizată, dirijată și chiar dominată, în cele din urmă, dintr-un centru european aflat undeva mai aproape de Atlantic sau mai aproape de Urali. Ultima sută de ani nu este decît verbul acestei întrebări: civilizație europeană sau civilizație mondială? Civilizația europeană este înscrisă pe axul oligarhie-democrație elitistă totul fiind o problemă de proporții. În acest cadru operează selecția naolenică, segregarea învingătorului de învins. Civilizația mondială nu este unică — ea are doi poli. La unul din aceștia se află democrația quasi-biologică americană (ființa umană este, am putea spune, anatomic determinată — nu cultura, nu inteligența, nici măcar morală nu determină gradul de posesiune al individului asupra statului, ci faptul de a dispune de o schemă corporală de tip uman și implicit, de capacitatea minimală de interacțiune cu semenii). La celălalt pol sînt imperiile transcendentale ale Orientului — cele care pot îngloba totul și invadea totul prin forța vacuității, prin nonacțiune, prin tăcere („ființa oferă posibilitățile, dar numai prin neființă ele sînt folosite”). Extremele acestei lumi se ating, se interpenetrează, se determină. Europa a fost pentru multă vreme, sub multe aspecte, straniu de izolată. Omul european ajunge însă a aparține lumii de îndată ce este înfrînt. Anglia a învățat lecția înfrîngerii în războaiele napoleoniene. A fost mult prea inteligentă ca să mai creadă în victoria de la sfîrșit asupra Împăratului și a trecut la democrație. La adopțiunea, deci, a unei condiții general-umane de existență. Franța pierde în 1871 în fața Prusiei și devine un mare stat democratic. Germania pierde în 1945 și parțial devine un mare stat democratic. Uniunea Sovietică datorită unui om (și poate unui grup) uimitor de inteligent înțelege că pierde. (În România, un stat mai mic, frămîntările sînt interne, cu un răsunet extern mai curînd emoțional decît politic: dictatura pierde în fața Revoluției, Revoluția pierde, aproape, în fața resturilor dictaturii, resturile dictaturii încep să piardă, parcă, în fața omniprezentei nevoi de viitor — din aceste pierderi abia acum se naște democrația). În această situație, pe cine sau ce trebuie să urmărim în examinarea universului, actual și istoric totodată, cuprins de atîtea

zguduiri? În nici un caz doar reflexiile, încercările și studiile celor care nu văd dincolo de comunism căci, din lumea către care mergem, personalitățile politice ale acestor ultime secole apar atît de apropiate — precum, din paradisi, teologii într-o năvelă de Borges — și de diferite față de personalitățile viitorului.

Eseul politic a purtat cîndva semnături precum cea a lui Thomas Morus sau Victor Hugo. Mă întreb însă dacă originea sa modernă nu se află în opera lui Paul Valéry, în particular în două serii de scrieri — datînd unele de aproape un secol, altele fiind abia ceva mai vechi de cincizeci de ani — atît de cunoscutele „Essais quasi politiques” și „Regards sur le monde actuel”. Valéry este un cunoscut apărător al ideii de metodă, al raționalității creației, al utilizării experte a intelectului reglator, al capacității de a recunoaște nuanța. Un asemenea om nu are cum să nu aprecieze spiritul calculat, metodic german („Une conquête méthodique”). Statul german, națiunea germană sînt — socotește autorul francez — rodul activității de planificare. Statele comuniste aceasta au și încercat să facă: import de germanism. Cit succes a avut ideea organizării și metodei germane, transferată în cadrul acțiunii comuniste nu mai este necesar a se arăta. Privind, cu atenție în trecut trebuie să spunem acest lucru: comunismul nu este Europa însăși, dar este un fenomen european major, este o parte dramatic de mare a Europei recente, iar Europa recentă este funciar germanică, aceasta chiar dacă noua Germanie nu mai este germanică în sens politic clasic. Timp de o sută de ani Germania a luptat cu lumea. O vreme, marea și superba țară a muzicii și filozofiei, a fizicii și matematicii, a resuscitării culturii antice și a sportului a luptat în chip absurd, ea însăși, în propriul său nume. Atunci cînd națiunea germană, prea obiectivă ca să se înțelească multă vreme a renunțat să încerce a impune lumii și sîsei rigiditatea dogmei — oricare ar fi aceasta — ca principiu de viață, Rusia comunistă a continuat războiul uneia și aceleiași voințe pînă la împlinirea secolului fatal. Europa a simțit că lumea diferă de ea și deci ea este amenințată de această lume. Centrul deosebit și specific, lumea europeană l-a găsit în germanism, diferind de Orient prin stilul de a produce și diferind de America prin metoda de guvernare. Nu comunismul, nu revoluția bolșevică s-au deplasat către răsărit, ci principiul organizațional germanic chiar dacă la sfîrșitul drumului acesta fusese transformat grotesc, într-o caricatură neputincioasă și singurindă. Dacă niște mari războaie au întunecat Europa, faptul nu s-a întîmplat decît pentru că unele părți ale continentului nu își recunosteau identitatea bazată pe organizare strictă, planificare și dominație ierarhică. În realitate însă a avut loc un război de o sută de ani între o tradiție de tip arhaic, vie în evul mediu, resuscitată în Germania imperială și hitleristă, preluată de Uniunea Sovietică, pe de o parte și restul lumii, pe de altă parte.

Ce reprezintă din punct de vedere politic și strategic ultimul secol al umanității? Astăzi nu ne mai putem înșela — el nu este decît victorie, dacă nu punct cu punct, cel puțin etapă cu etapă, a Statelor Unite, victorie nu împotriva Europei, ci împotriva acelei părți din Europa care a utilizat trecutul împotriva omului. În pregătirile ce au precedat primul război mondial toate țările europene s-au concentrat intens asupra unor domenii industriale specifice și în general, dezvoltarea a avut loc cu o remarcabilă contribuție a planificării. Statele Unite își creează o asemenea bază economică încît, într-un moment de necesitate, producția poate fi rapid și suplu dirijată către ceea ce este stringent și are o maximă utilitate. În războiul care se termină în 1918 statul american decide, într-un moment realment critic, victorie. În perioada interbelică, în cel de al doilea război mondial și în timpul războiului rece, destinul politico-militar al Europei este expresia, abia ușor adaptată, a implicării americane. Lucrurile devin ceva mai complexe în perioada post-stalinistă. Europa este, de acum, puternică, ea însăși. Comunismul face progrese pe patru continente. America pierde Vietnamul și pierde în toate angajările sale, cu excepția celei din Israel. Nixon spune: „Soviștii nu doresc războiul, doresc să ne zdrobească fără război”. În acest moment, în care nimic nu mai părea să reziste comunismului, în Germania de Est trupele sovietice aduc o enormă cantitate de material pentru construcția rapidă de poduri. În armată, să aduci în dispozitiv material de poduri înseamnă un singur lucru: că foarte curînd pornești la atac. Drept replică, în Europa au apărut rachetele Pershing II și rachetele de croazieră americane, s-a dezvoltat rapid „Inițiativa de apărare strategică” și a apărut bombardierul invizibil. S-ar spune că nu a fost necesar mai mult: avusesse loc constituirea unui vast decalaj tehnico-strategic. Desi totul pare o schemă penibil de simplă, un război de o sută de ani, început pe terenul economic și s-a încheiat — trebuie să credem că s-a încheiat — printr-o mișcare tehnologică și științifică. Marele merit al lui Mihail Gorbaciov — pentru care istoria nu îi va fi nicicînd suficient de recunoscătoare — este de a fi făcut ca în acest

Vintul se scutură de pasăre și se cufundă-n pîriu

GLOSĂ (0)

● Haiku-ul, specie de poezie japoneză, caracterizată formal prin trei versuri și 17 silabe (5/7/5), „floare concluzivă a întregii culturi orientale” după cum se exprimă unul din specialiștii de vază în acest domeniu¹⁾, a constituit în ultimul timp și la noi în țară obiectul unor culegeri reprezentative și-a unor studii de reală profunzime²⁾.

În ce ne privește, vom încerca în cadrul acestei rubrici, să forăm un drum invers, din interior spre exterior, din lăuntru monadic al haiku-ului gata constituit, către sensibilitatea cititorului. Nu o explicitare, nici confesiuni sterile. Vrem doar să creăm un cadru mai adecvat înțelegerii, să mobilizăm sugestii, idei, paradoxuri așa cum într-o căpiță de fin (acest haiku milenar!) soarele, aerul, sucurile și mirosnele pămîntului se împletesc într-un tot inextricabil.

De altfel, modelul haiku-ului este tocmai natura; anotimpurile și însemnele lor; păsări, cicluri vegetale, obiceiuri și sărbători populare. Iar, într-o concepție mai largă, întreaga realitate, desemnînd prin aceasta puterile și tendințele spiritului uman. Odată cu lapidaritatea, haiku-ul își revendică polisemia. Vizavi de oglindire, își îngăduie paradoxul. În ciuda clarității și a simplității sale, își aneazează misterul primordial al ființei. Totuși, cele trei versuri rămîn aproape impersonale, ele se vor un produs natural, ca frunzele, ca valurile. De aici derurge greutatea de a scrie adevărate haiku-uri. Pentru că implicarea autorului trebuie să fie minimă, ea trebuie mai degrabă să răzbată involuntar, ca în acei totuși din celebrul haiku pe care Issa l-a scris la moartea fiului său: „Lumea-i ca roua — / doar ea roua. / Și totuși...”

Tonul rece, impersonal; observația directă asupra naturii; cugetarea profundă prin relațiile mereu noi dintre elemente; căldura subiacentă imaginilor reale vehiculate; cit și lipsa oricăror grandilocvențe sau sentimentalisme — toate acestea oferite în doar cîteva cuvinte — ne îndeamnă astăzi, din perspectiva zborului în cosmos și a tehnologiilor zero-graviționale, să considerăm haiku-ul drept unul din primele modele informaționale complexe, în care gîndirea științifică se întîlnește cu cea artistică. E vorba, evident, despre devenirea internă a acestei specii, despre valențele ei libere dispuse să capteze tu-

multul veacului nostru, despre genul de înnoire pe care perspectiva istorică schimbată l-a adus, de pildă, pieșelor lui Shakespeare.

Cristalizare bi-univocă în care cuvintele, mai mult decît în oricare alt gen literar sau tratat savant, își află în același timp atît autonomia, cit și pluriforma coeziune — pe de o parte sabotînd ideile, nelăsîndu-le să se așeze într-un tipar, forîndu-le să fie perpetuu vivace, iar pe de altă parte înghețînd imaginea în emblemă, în formulă, în cifru revelator. Unul din lianții atîtor componente fiind ironia, de multe ori o ironie derutantă, neștiind a cui și către cine. Formulările fals științifice, duioșile fals personale, ternul fals inexpressiv etc., constituie bagajul ineputabil al procedurilor incluse în program, de care microcomputerul care este haiku-ul (creatorul de haiku-uri) dispune, dar pe care le întrebunțează cu parcimonie și cu... falsă impersonalitate.

„În cîntecul greierului / nici un semn / că va muri curînd,” Bashô își îngăduie să analizeze sufletul uman aplecîndu-se distrat, aproape într-o doară, asupra anodinelui firii de greier și constatînd perfecțiunea lui a-temporală. „În soare — kimonouri la uscat. / Și minceața copilului mort / e acolo...” Tot Bashô desvăluind augusta putere a astrului zilei, aceea de a svînta ceea ce nu mai poate fi svîntat; sau altfel spus, de a aplană cele mai acute conflicte umane.

„Din atitudinea de integralitate care înlătură stavilele dintre om și lucruri statornicînd o unitate multînlă, unde partea se răsfrînge în tot și totul se ogîndește creator și individualizat în parte, descînd toate «virtuțile» haiku-ului: tăcerea inefabilă care-l scaldă, densitatea lui semnificativă, paradoxul rezonant, umanitatea esențială.”³⁾

Constantin Abăluță

¹⁾ R. H. Blyth, *Haiku*, vol. I, Tokyo, 1964, p. 3.

²⁾ *Din lirica japoneză*, lucrare colectivă, Editura Univers, 1970.

Haiku, Lirică niponă, (Secolul XVI—XX), casetă cu cinci microvolume, Cuvînt înainte, traducere și note de Dan Constantinescu, Editura Albatros, 1974.

Antologie de poezie clasică japoneză (tanka — haiku), traducere și studii introductive de Ion Acsan și Dan Constantinescu, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

³⁾ Traducerile haiku-urilor reproduse în text aparțin lui Dan Constantinescu, și sînt extrase din *Haiku, Lirică niponă* (vezi nota²⁾). Citatul din Cuvînt înainte la aceeași lucrare, vol. I, p. 14.

război, în faza sa finală să nu existe învinși — și deci nici rănile sfișietoare ale înfrîngerii. M-am întrebat dacă această confruntare mondială ar fi avut același sfîrșit în cazul în care principalii protagoniști, principalele state și națiuni implicate ar fi fost altele. Nu știu să răspund la întrebare, dar am ajuns încă mai de mult să cunosc relativ bine — desi în circumstanțe diferite — atît caracterul american cit și pe cel rus. Este greu să îți imaginezi popoare mai inapte să se bucure de sînge și dezastră, să trăiască din orgolii desarte și din merite străine lor decît acestea două. La toate națiunile căldura umană trebuie să fie prezentă, dar cred că a fost un fabulos noroc faptul că disputa supremă, ultimă în cel mai mare conflict al istoriei s-a concentrat în această implicare majoră americano-rusă. Sentimentele pozitive au dobîndit o sansă maximă să prevaleze. Mihail Gorbaciov — prin acțiunea sa și a tuturor celor ce îl susțin, după ce a venit la conducerea Uniunii Sovietice în al doispnezecelea ceas al istoriei — a evitat să existe învinși, precum și victime aparținînd fie învinșilor, fie învingătorilor. Există însă, totuși, învingători? Realmente este de necrezut că americanii sînt interesați de succese care ulterior să genereze replici nocive. Timp de o sută de ani America a fost mai mult simbolul unui stil decît un stat în luptă. Pe de altă parte victoria este totdeauna iluzorie, doar înfrîngerea este foarte reală și — desigur — America nu a dorit să se vadă înfrîntă. Ce s-a întîmplat atunci, în această sută de ani de frămîntări și de lupte? Ce concluzie aduce lumii vremea care apune acum? De bună seamă, aceea că Europa este cucerită de lume. Totodată însă Europa devine una cu restul planetei. Nemaicîtuind să se impună acestei lumi, pămîntul aflat între Atlantic și Urali ajunge să fie inseparabil de lume.

Existența umană este o existență sub pavăza rațiunii. Dar rațiunea se dovedește a fi, ea însăși, mediere între două laturi ale ființării, între ceea ce este total vizibil și ceea ce este cu totul invizibil. Rațiunea, deci, conectează realismul empirist și transcendentă intuiției. De trăit nu se poate trăi decît în experiența realistă, care prizează viața direct, sau în perspectiva transcendentă, care contemplă spiritul și neiființa. Rațiunea este principiu reglator și nu principiul promotor. Dar rațiunea este chiar tradiția europeană. De partea realismului Europa se învecinează cu lumea anglo-

saxonă; de partea transcendenței se deschide către spațiul extrem-oriental, ambele auto-suficiente. Doar ea, raționala Europă nu poate trăi exclusiv din propriul principiu. Eroarea istoriei europene (comunismul chinez este un tipic produs al încercării de europenizare a unei națiuni orientale) a constatat în a face din rațiune un principiu ontic în plan politic. Astăzi se trăiește, oriunde se trăiește și nu doar se supraviețuiește, din viziunea despre om născută în America. Se trăiește printr-o muzică și o literatură nouă, printr-un nou curaj artistic, tehnologic, moral și politic. Ne pretrecem însă existența, acum, tot mai mult, vînzînd Divinitatea asemenea extrem-orientalului. Este atunci Europa cucerită de America, Japonia sau India? Lumea restituie Europei sufletul său — precum și ficcării națiuni sufletul național vesnic — ferind-o de mutilarea de origine raționalistă, o alienare care este, totodată, mutilarea însăși a adevăratului raționalism — mediere blindă a extremelor ființării. Păstrarea acestui echilibru al realismului, raționalității și vocației transcendentale nu are cum să fie ușoară. În acest moment de miracol pare să fie însă posibilă.

Am chemat deci spiritul nostru investigator, în acest studiu, dincolo de momentul comunismului. Să fie însă comunismul doar atît: vehicul care a transplăntat ceva din erorile unei epoci germanice (plină, altminteri, de nenumărate victorii ale spiritului) pe pămîntul Imperiului Rus? În nici un caz nu putem crede așa ceva. Comunismul este utilizarea în scopuri politice a complexului de inferioritate la care umanitatea modernă se probează a fi atît de susceptibilă și sensibilă și pe care îl conține într-o uimitor de largă măsură. Tentativa comunistă este deci predispoziție maladivă — o foarte răspîndită predispoziție, dar nu mai mult decît atît. Realismul democratic american, liberalismul raționalist european și spiritualitatea tolerantă și universalistă a Asiei sînt însă constituenți definitorii ai umanului. Avem motive să fim, deci, moderat optimiști. Este optimismul privirii care include o sută de ani într-o imagine și poate, într-o metaforă. Ne aduc, oare, măcar tot atîta speranță și evenimentele vieții politice cotidiene? Două scale diferite ale timpului să fie, eventual, coerente?

Caius Dragomir

Domenikos la Toledo

Se spunea „Greco” (El Greco) și așa s-a păstrat în memoria lumii timp de patru secole. Răsărit în inima Egeei, sub legendara lumină a miturilor minoice, Domenikos Theotokopoulos avea să ia timpuriu calea pribegiilor artistice, aidoma argonauților în căutarea auritelor făgăduite. Pentru el mirajul s-a arătat la apus, în mindra cetate a Veneției, în care dăinuiau zidurile artistice ale lui Carpaccio, Tintoretto și Tizian, patriarhi ai penelului din amiază Renașterii italiene. Încărcat de tezurul moștenirii bizantine sub zodia căreia se născuse, Domenikos își afla pe malurile lagunei adriatice a urbei dogilor, o fertilitate de împlinire spirituală și artistică, foarte aproape de propria structură. La urma urmei, nici un alt oraș italian nu putea oferi la acea vreme un mediu mai dens și mai bine conservat de valori ale civilizației greco-bizantine; Veneția fiind depozitara unui întins și variat patrimoniu arhitectural, artistic, religios, cultural și istoric, a cărui sorginte se găsește în atât de influentă civilizație a Imperiului de Răsărit, ce înflorise în imediata ei vecinătate. Pe de altă parte, aici aveau să se contopească în rafinate melanjuri culturale și stilistice, multe dintre elementele caracteristice ale artei și civilizației occidental-continentale, într-o sinteză cu puternice reverberații în întreg spațiul renașterii italiene și a celei europene, în general. Primele mărturii artistice pe care le avem de la pictorul cretan, din această perioadă, ilustrează în termeni specifici tocmai un asemenea tip de spiritualitate, care l-a format și i-a îmbogățit personalitatea. În pinzele sale se regăsesc în mod explicit astfel de tendințe ale artei de frontieră, care marcau, în epocă, lucrările mai tuturor artiștilor care trăiau aici. Curînd, însă, sub înfrurirea scolii lui Tizian, viziunea artistică a tânărului pictor egeean avea să ducă la soluționări proprii, de o frământată originalitate. Nu-i mai puțin adevărat că și cele câteva escapade în Cetatea Eternă l-au pus în contact cu artiști și opere (Antichitatea și Michel-Angelo), ce nu-l puteau lăsa indiferent, mai cu seamă că receptivitatea și sensibilitatea lui artistică erau dublate de un orgoliu nemăsurat în afirmarea drumului propriu, pe care îl simțea tot mai aproape. Astfel aveau să-și facă apariția, după 1575, câteva lucrări — între care „Laocoon” și „Pietă” — ce nu mai urmau canonul picturii venetiene, construcțiile arhitecturale din fundal și accentul pus pe sculpturalitatea personajelor, prin folosirea tehnicilor racourci-ului și a unei game coloristice mai sărace, urmărind redarea efectelor de dramatism în compoziție, anunțată în bună măsură „revoluția” ce avea să o declanșeze, în arta picturii europene, Viziunea El-Greco.

Spania Conquistei și a Inchiziției ofereau la finele secolului al XVI-lea condițiile cele mai prielnice, pentru deplina consacrare a acestui original, tenace și neliniștit artist. Toledo, orașul cel mai fermecător de sub soarele iberic, cu toate vestigiile lui arhitecturale, cu solul lui pietros, auster, dar atât de miraculos îmbogățit de strădaniile cerbice ale oamenilor care-l populează și-l animă într-un fel unic, au însemnat pentru Domenikos alternativa ideală a unei existențe foarte apropiate de însemnele nativității sale.

Aici, sub oblădurea severilor nobili toledani și a bisericii, cel numit El-Greco își desăvârșește opera desprinzându-se de tiranica umbră a maestrilor săi veneți. În țara lui Cervantes și a fascinanților hidalgos, pictorul cretan se simte ca la el acasă, libertatea spiritului, terenul oarecum gol pe care urma să-și desfășoare activitatea artistică facilitându-i manifestările de originalitate fără pericolul vreunei contestări estetice. Lucrează mult, comenzile importante din partea bisericii, a diferiților enoriași donatori și a unor persoane sus-puse din nobilimea locală asigurându-i șansa unei munci creatoare foarte susținute și apreciate în toate mediile. În mod paradoxal, el făcea figură de non-conformist. Viziunea sa plastică era greu clasificabilă și în nici un caz nu se putea asemui cu modelele cunoscute ale maestrilor din țările învecinate, care mai colindau târgurile iberice în căutare de comenzi avantajoase. El-Greco avea prestigiul pictorului inițiat la înalte școli venetiene și romagnole, așa încât greu puteau adversarii săi artistici să-i știrbească sau să-i umbrească în vreun fel personalitatea și poziția ce o ocupa în societatea toledană. Compozițiile sale de mari proporții cu tematică religioasă se disting prin neta delitate stilistică, evidentă în sculpturalitate ce viza monumentalul, dar o monumentalitate ce nu anula atribuțiile omenscului, lumina spiritului ce innobilează trăsăturile chipului uman. El-Greco întreprinde, în acest sens, una dintre cele mai cuceritoare experiențe ale picturii universale dintotdeauna și anume, amplificarea proporțiilor personajelor dintr-o compoziție, construcția piramidală a grupurilor, introducerea și în geometria anatomică a principiilor arhitecturii gotice. O viziune fantastică ce servea de minune picturii de gen cultice, și care deschidea noi perspective folosirii culorii, exploatarea efectelor de lumină, problemelor de fundal și de arhitecturare a cadrului peisager într-o compoziție de gen. Desenul este ferm, tonurile mai dramatic marcate, ocrul și albastrul sint amendate de negru, iar suprafețele de alb iau locul aurului din ceea ce altădată făcea fală picturii rituale bizantine și chiar venetiene.

însemnări de scriitor

Bucuria creației

În plin exercițiu al exceselor, al răfuieiilor și al diatribelor diurne prezente atât în presa fierbinte cât și în viața noastră socială, tinăra pictoriță Florentina Marinescu ne invită, printr-un remarcabil gest artistic, într-o oază de lumină, de liniște și candoare.

Într-adevăr, expoziția ei vernisată în chiar ziua de 15 iunie (sub semn emi-

Așa s-au creat și au intrat în eternitate opere ce-l consacără pe Domenikos toledanul drept unul dintre cei mai cucerători și mai originali inovatori din toată pictura renașteristă. „Înălțarea” (din 1577), „Sfânta Treime” (din colecția Prado), „Învierea”, „Triumful numelui lui Isus” (Escorial), „Cristos pe cruce”, „Stigmatizarea Sf. Francisc”, „Adorația păstorilor” (Muzeul național București), ca și alte compoziții de mai mare amploare, cum sînt „Cinci scene ale Apocalipsei”, „Botezul lui Christos” și aceea tulburătoare „Vedere a Toledo-ului” (care

anunță prin datele ei compoziționale și cromatice arta de mai tirziu a lui Cézanne), toate aceste opere fundamentale ale artei spaniole și europene din Evul de Mijloc ne vorbesc despre destinul unui artist dominat de o frenetică fantezie creatoare, de o originalitate a expresiei și viziunii picturale atinsă, patru veacuri mai tirziu, poate doar de un alt mare artist iberic — Salvador Dalí.

Corneliu Antim

nescian), la Galeria Galatea, izbutește cu prisosință să creeze un sublim spațiu de meditație și siguranță — un spațiu al sensibilității pure.

Prin însuși statutul ei, Galeria amintită, dispunînd de o singură încăpere expozițională, prezintă un risc asumat pentru oricare artist, nevoit să se restringă la un număr infim de exponate, fiind astfel obligat la rigoare, la spirit de selecție, dar și la putere de reprezentare. O expunere la Galatea e un pariu cu tine însuși, un examen de concentrare pe care Florentina Marinescu îl trece cu excelență.

Așadar, cele aproape 20 de pinze, ritmate cu inteligentă și rafinament, cuprind peisaje, naturi statice și câteva portrete — partituri bine echilibrate și expresive, dezvăluind o viguroasă adîncime a elaborării. Privindu-i lucrările, recunosc că de mult n-am mai întâlnit

în lumea plasticienilor tineri atîta lumină calmă acoperind un fond dramatic presupus, dar estompat cu decență. Pictura Florentinei Marinescu exprimă o puritate salvată, o extază temperată — care mai degrabă e înțelepciune.

Expoziția în întregul ei mărturisește o nedismulată bucurie a creației, a comunicării prin culoare o anume blîndete — blîndetea clasicității.

Florentina Marinescu e, de fapt, o poetă a predispozițiilor melancolice, a reveriilor meditative — geometria picturilor ei degajînd căldura unor contururi învăluite într-o ușoară evaporare — așa cum numai amintirile sau visele mai pot fi păstrate sub pleoape.

Florentina Marinescu e un pictor al stărilor acute intelectuale, cu predispoziții nu spre evocări dilatate, ci spre sinteză și simbol.

Gheorghe Istrate

t.v.

Ce mai face domnul Velican ?

totul a început, pentru oamenii de vîrstă mea, cu domnul Velican. Undeva, la Răsărit, trăia un ins care, în țara aceea imensă a lui, făcea tot ce se putea închipui. Cum aveam doar 12—13 ani și acceptam cu ușurință ceea ce mi se spunea de către tovarășii profesori și de către tovarășele noastre, dragi profesoare emerite, nu încăpea îndoială că în țara aceea uriașă — dar uriașă, domnule, nu glumă! — trăia o singură persoană, domnul Velican, ciolovek-Velikan. Iar modul în care izbutea acea singură persoană să facă totul, în uzine, pe ogoare, ba chiar și în universități (universitățile erau, mi se pare, subînțelese — ceea ce cred că le ofensa), ei bine, hărnicia, priceperea, înalta calificare, devotamentul față de cauză ale

domnului Velican erau pentru noi un permanent obiect de mirare gingașă. Nu lipsea, e drept, și câte o interjecție grosolăană ori câte o exclamație uluită: „Dat dracului Velican ăsta! Ce l-o fi admirînd nevastă-sa! Oricum, cu alt domn Velican nu poate să-l înșele, lip-sind Velicani!” Și pe urmă am aflat că Velican (uriașul) era un pseudonim, că de fapt îl chema Stalin — și foarte repede am avut și noi Velicani noștri. Întîi un grup; apoi unul singur cu una sau mai multe fiice actrițe; în sfîrșit, în ultimul deceniu, Velicanul Absolut care-și mai tira după el și soția, o femeie uscățivă cu ochii răi (altfel distinsă foc!) și ocupa — mititel cum era — mititelul ecran, două ore, cît „se dădea televiziune”. În restul timpului avea el destule alte locuri în care să se manifeste, velicanul-pitic!

Apărînd pe micul ecran, marele domn Velican i-a înghițit repede-repede pe cei ce nu făceau parte din mult onorata sa familie, între alții, pe vedetele televiziunii, mai ales pe prezentatori: Tudor Vornicu, Cristian Topescu, Vioreca Bucur, Anca Arion, Christian Thau, Vartan Arachelian, Andrei Bacalu, Ioan Grigorescu, Tudor Caranfil, ba chiar și pe harnicul și (în veci nu voi fi fer-tat!) prostuțul pompos de Aristide Buhoiu... Au mai fost și alții, nu mulți.

Cîțiva (în primul rînd Topescu) au reapărut. Unii sînt departe (brațul lor puternic mi se împarte — citat inexact). Alții parcă ar veni și parcă ar pleca, apar-dispar, nu au curaj. I-a speriat domnul Velican (parcă pe cine n-a speriat?) și speriați au rămas. Nu apăruse nici un prezentator (nu vorbesc de redactori, fiind demne de laudă) pentru emisiunile literare — și uite că nici azi nimeni nu s-a apucat să-l caute. Astfel încît (de fapt, de la exemplul acesta doream să pornim) stăm mai bine de o oră și urmărim o foarte bună Revistă literară redactată de poetul Adrian Mușțiu și observăm că — în ciuda experienței și competenței sale, indiscutabile — fiecare episod e foarte bun, dar toate împreună nu formează cu adevărat o revistă. Poeziile se desprind de articole, interviurile de eseuri. Plutesc toate în aer. Lipsește un prezentator, lipsește un Topescu care să dorească sincer (și să aibă calitățile necesare) de a face educație literară publicului. Cineva care, să zicem, înainte de a-i da cuvîntul strălucitului poet Dan Laurentiu, să spună cîteva cuvinte „la obiect” despre acesta și, mai ales, despre tipul de poezie (dificilă — muzica simfonică nu e „dificilă”?) pe care l-a ales atît de talentatul meu coleg. Rezultatul? Să spunem adevărul: te-

lespectatorul închide aparatul, nu înainte de a remarca, plictisit, că măcar din timpniile despre Velican se înțelegea ce vor avea... Cu excepția cîtorva mei de spectatori, minunata întîlnire — ce a avut loc și nu a avut loc — între un poet de seamă și telespectatori nu a dus, sînt sigur, la rezultatele dorite. Ia să fi vorbit Nicolae Manolescu sau Eugen Simion sau Valeriu Cristea cinci minute despre poet, prezentîndu-l coerent, măcar „în linii mari”, și cu totul altul ar fi fost sentimentul telespectatorului! Concluzia, fără multe vorbe: e nevoie năpărat ca, pe lângă competenții redactori ai emisiunilor literare, să apară măcar un prezentator. Să definească acest cuvînt? Se știe prea bine ce înseamnă! Dar trebuie găsit! Nici măcar un meci de fotbal nu se poate lipsi de un bun prezentator. Cu atît mai mult, o emisiune culturală. Adică o emisiune ce pare, multora de la început, un teren arid. Și care odată cu apariția unui bun prezentator, poate deveni o mare lumină!

Florin Mugur

O CARTE DESPRE MIRCEA ELIADE

● „Există cărți moarte și cărți vii, cărți în care găsești doar pe «ce a fost» și cărți ale lui ceea ce este și poate fi spiritualicește”. Sint cuvintele cu care C. Noica încheia eseuul său despre Don Quijote publicat în 1974 în revista „Viața românească”. Cărțile lui Mircea Eliade, atât cele de orientalistă, filosofie, istoria religiilor, cele de eseuri, precum și scrierile literare se înscriu fără echivoc între cărțile vii, „ale lui ceea ce este și poate fi spiritualicește”, ele putând da măsura unei culturi.

Nu de puține ori opera filosofului, a istoricului religiilor și a romancierului a constituit obiect de cercetare pentru oameni de știință, biografi, istorici și critici literari, antropologi etc.

În septembrie 1988 apare la Columbia University Press din New York, în colecția monografiilor est europene o monumentală monografie în două volume (1453 p.), semnată de Mac Linscott Ricketts: **Rădăcinile Românești, 1907—1945.** (Mircea Eliade. The Romanian Roots, 1907—1945). Autorul a studiat între 1959 și 1964 la Universitatea din Chicago istoria religiilor cu Mircea Eliade, sub îndrumarea căruia susține un strălucit doctorat. Ulterior a publicat în reviste americane câteva studii de specialitate consacrate operei mentorului său. Traducând primul volum din **Autobiografie**, își dă seama că o mare parte din opera lui M. Eliade îl este necunoscută lui însuși dar și Occidentului în genere. Este vorba despre cărțile și articolele publicate în România până în 1945.

Elaborarea monografiei se bazează în mare măsură pe materialele apărute în România de și despre Mircea Eliade: articole, scrisori, memorialistică, note de curs, măturii ale colegilor de generație,

manuscrise aparținând arhivei sale din țară etc. și care au fost cercetate, copiate și fotocopyate de către Ricketts în perioada celor trei luni ale anului 1981 când, beneficiind de o bursă Fulbright, a fost în România.

Fiind o operă vastă, deschisă spre numeroase domenii și specializări științifice, ea implică o monografie de un gen aparte. În acest sens Eliade mărturisea: „Nu mă interesează admirația totală a cuiva. Ceea ce mă interesează este curiozitatea sa care îi cere să fie la fel de vast ca și mine.” Această curiozitate ce-l caracterizează din plin pe autorul biografiei spirituale a lui M. Eliade îl determină să elaboreze o lucrare documentată, bogată în detalii, obiectivă; obiectivitate în numele căreia renunță uneori la comentarii în favoarea unor citate revelatoare prin ele însele. „Nu consider această carte un loc în care imi infățșez opiniile” afirmă Ricketts. Este, altfel spus, o carte în care vorbește pe rind tinărul, profesorul, ziaristul, savantul și scriitorul Mircea Eliade.

Cele treizeci de capitole ale cărții sînt distribuite în șase părți: **Copilaria și prima tinerețe, Gaudeamus Igitur, Aventura indiană, Perioada de tranziție, Anii cei buni, Departe de România.** Primul volum este dedicat activității scriitorului până în 1934, an în care vîd lumina tiparului volumele **Oceanografie, India și Alchimia asiatică**, iar al doilea cuprinde perioada 1934—1945. Întreaga viață a lui Eliade apare ca o succesiune de experiențe fundamentale, ca o aventură spirituală definită de biograf ca fiind „principiul unificator al operei sale”. În numele acestui principiu Eliade face apologia virilității, ca o chemare spre ascetismul eroic și viril, chemare împlinită

prin ascetismul practicat în India. Sint mijloacele prin care Eliade îmbină aventura cu absolutul, în sensul realizării acelei „sinteze” creatoare pe care el însuși o definește în **Itinerariul spiritual** ca pe o configurație de experiențe spirituale pline de sens. Personalitatea lui Eliade apare în lumina unei astfel de configurații ce se desfășoară pe mai multe planuri: al personalității, al societății românești, și, în final, al umanistului care reînnoiește cultura occidentală.

Mac Linscott Ricketts consideră perioada românească a activității lui M. Eliade esențială pentru evoluția sa ulterioară: „Tinărul student de douăzeci de ani, afirmă autorul monografiei, exprima convingeri care-l vor ghida gîndirea tot restul vieții”. În articolele sale din **Cuvîntul, Gîndirea, Ideea europeană**, găsim aceeași voință, aceeași vitalitate creatoare, comparabilă în timp cu deschiderea savantului către toate domeniile.

Este, în fond același Eliade pe care Cloran îl vede „lacom să se năpustească asupra oricărui subiect”. El se află într-o continuă căutare a autenticității, vrînd să îmbrățișeze întreaga problematică a unui umanism care să-l depășească pe cel al Renașterii, trecînd prin Orient și antichitatea clasică. Eliade este conștient că trăiește mitul tinereții fără bătrînețe, despre care va spune că „nu este decît un potențial colosal pentru definirea condiției umane”. Sint anii pregătirii lucrării de licență privind Renașterea italiană și al plecării în India.

Unul din cele mai interesante capitole ale cărții este cel intitulat **Aventura indiană**, în care sint descrise experiențele tinărului de 21 de ani în India: studiile efectuate sub îndrumarea profesorului Dasgupta, traduceri din texte sanscrite considerate de maestrul său a fi foarte dificile, întîlnirea cu R. Tagore, viața ascetică din Himalaya, unde are drept guru pe Swami Shivananda, redactarea celor două romane: **Isabel și apele diavolului și Lumina ce se stinge**. Rezultatul imediat al acestor experiențe în plan științific va fi lucrarea de doctorat despre yoga redactată între 1930 și 1932 și publicată în 1936. Este prima „aventură” a tinărului cărturar în cîmpul istoriei religiilor. Dar, dincolo de aceasta, destinul său trece prin eșecul integrării în ceea ce el va numi mai tîrziu India istorică și India eternă. Cititorului i se relevă de citeva ori un Eliade care își împlinește destinul. „Atunci, își aminteste M. Eliade, nu puteam s-o știu, dar maya pusesse cele două fete pe urmele mele pentru a mă ajuta să-mi găsesc adevărata soartă”. În aceste „aventuri” stătea ascuns sensul vieții, sale care era cel al lumii culturii și nu al sfînteniei.

Idol al tinerei generații, Eliade este, alături de Mihail Sebastian, Petru Comar-

nescu, Ionel Jianu, M. Polihroniade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, I. Cantacuzino, Mircea Vulcănescu, Șerban Cioculescu, „sufletul” Asociației Criterion pentru Artă, Litere și Filosofie. Înființat în 1933, Criterion a continuat activitatea asociației Forum, definindu-se ca o asociație de intelectuali pe baze exclusiv culturale. Ricketts consideră Criterionul drept „cea mai originală și semnificativă manifestare colectivă a tinerei generații”; în consecință ea reflectă maturizarea culturii interbelice.

Cei cinci ani (1933—1938) care fac subiectul capitolului 5, **Anii cei buni**, reprezintă pentru Mircea Eliade perioadă succesului său ca scriitor. Publică **Mal-trey** (1933), roman care îl face celebru la 26 de ani, apoi **Întoarcerea din răz** (1934), **Lumina ce se stinge** (1934), **Hulliganii** (1935), **Domnișoara Cristina** (1936), **Șarpele** (1937), **Nunța în cer** (1938). Între 1936 și 1938 se conturează clar evoluția sa spre problematica istoriei religiilor prin publicarea la Paris a tezei de doctorat **Yoga. Essai sur les origines de la mystique** (1936) și a lucrării **Cosmologie și alchimie babiloniană** (1937). Nu este lipsit de importanță nici faptul că M. Eliade ține în 1937 un curs la Universitatea asupra simbolismului religios și altul, în anul următor, despre istoria budismului.

După ce este îndepărtat din învățămîntul universitar sub pretextul absurd că ar fi autor de „literatură pornografică”, Mircea Eliade va funcționa ca atașat cultural la Londra și Lisabona. Ce a însemnat plecarea din țară mărturisește însuși Eliade: „Această plecare mi-a salvat viața în primul rînd și apoi libertatea, iar în cele din urmă mi-a permis să devin ceea ce nu aș fi putut deveni niciodată”. La Londra concepe planul viitorului **Tratat de Istorie a religiilor**, care se bazează pe notele de curs ținute la Universitatea din București între 1936 și 1938. În românește lucrarea se numea **Prolegomene la o istorie comparată a religiilor**. La Lisabona lucrează la același **Tratat de istoria religiilor** în limba română și la **Mitul vesnicei reînnoiri**. Această ultimă perioadă analizată în prezentul studiu este cea în care drumul căutat de Eliade, este deplin conturat. Ultimul capitol al cărții are, așadar, caracter de concluzie. Ricketts afirmă cu claritate că studiile întreprinse de el asupra perioadei românești a lui Mircea Eliade demonstrează fără nici un dubiu că istoricul religiilor „nu a fost un om de știință obiectiv, care colecționează și clasifică date de dragul «istoriei», ci mai degrabă «un umanist mistic» care dorește să contribuie la îmbogățirea vieții omului modern și la reînnoirea culturii occidentale”.

Gabriel Stănescu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (4)

Cînd i-am arătat unui coleg ceea ce scriu despre Haile Sellasie — mai degrabă eseu despre curtea împăratului și căderea acestuia, povestită de cei care îngroșau cu prezența lor saloanele, birourile și coridoarele palatului — acesta m-a întrebant dacă i-am vizitat singur pe cei care se ascundeau singuri? Asta ar fi fost imposibil! Un om de rasă albă, străin pe deasupra — niciunul din ei nu mi-ar fi permis să le calc pragul fără recomandări serioase și în nici un caz n-ar fi fost gata de a-mi face confesiuni (în general, pe etiopieni e greu să-i determini să se „spovedească”: sint în stare să tacă, ca și chinezii). De unde aș fi știut unde să-i caut, unde se află, ce-au fost, ce mi-ar fi putut spune?

— Nu, n-am fost singur, am avut un ghid.

Acum, cînd nu mai trăiește, pot spune cum îl chema: Teferra Gebrewold. Am ajuns la Addis Abeba pe la jumătatea lui mai 1963. Peste citeva zile trebuiau să se adune aici președinții Africii independente și împăratul pregătea orașul pentru această întîlnire. Addis Abeba era atunci un sat mare de citeva sute de mii de locuitori, așezat pe niște coline, printre dumbrăvi de eucalipt. Pe scuarurile de lîngă strada principală, Churchill Road, pășteau turme de vaci și capre, iar mașinile trebuiau să se oprească atunci cînd nomazii treceau în goană de pe o parte pe alta a străzii cirezii de cămile speriate. Cînd ploua, pe ulițele laterale mașinile se înfundau în noroiul cleios și negru, afundîndu-se tot mai mult, formînd pînă la urmă coloane de autoturisme înecate și imobilizate.

Împăratul a înțeles că această capitală a Africii trebuie să arate mai impunător. A recomandat atunci să se construiască citeva clădiri moderne și să alinieze principalele străzi. Cu regret, operația s-a prelungit la înfînt și cînd priveam schelele înălțate în diferite puncte ale orașului și la oamenii care lucrau acolo

mi-am adus aminte de scena descrisă de Evelyn Waugh în 1930, cînd a venit la Addis Abeba să vadă intronarea împăratului.

„Mi se părea că abia acum s-a trecut la construcția orașului. În fiecare colț stăteau clădiri pe jumătate terminate. La unele se renunțase, la altele lucrau grămizi de imigranți jerpeliți. Într-o după-amiază am văzut douăzeci sau treizeci de asemenea oameni care erau conduși de un meșter armean decongestionînd curtea din fața intrării în palat de grămizile de moloz și de piatră. Munca consta în a umple cu moloz țărni de lemn și după aceea a le goli la cincizeci de iarzi mai departe. Maistrul se învîrtea printre oameni finînd în mîină un retevei lung. Dacă trebuia să plece pentru un minut totul se oprea pe loc. Nu însemna că oamenii începeau să se așeze, să vorbească, să se întîindă pe pămînt. Nu, ei pur și simplu înfepeau în acel loc în care se aflau, nemișcați ca niște vaci pe imas, uneori cîzînd în letargie cu cite o cărămidă în mîină. În momentul cînd apărea meșterul, totul se punea în mișcare, agale de tot, ca eroii dintr-un film prezentat cu incetinitorul. Cînd îi lovea cu bățul, nu cereau ajutor, nu protestau, accelerau un pic mișcările. Bătăia înceta și atunci reveneau la ritmul incetinînt, iar cînd meșterul pleca din nou, imediat înfepeau, rămîinînd pe loc.”

De data aceasta o circulație febrilă se remarcă pe arterele principale. Pe străzile mai lătornainice buldozere gigantice se mișcau dărîmînd casele de palatînd goale, cîci cu o zi mai înainte poliția îi alungase afară din oraș. După aceea, brigăzi de zidari construiau ziduri înalte pentru a ascunde restul caselor din chirpici. Alte brigăzi zugrăveau zidul după modele naționale. Orașul mirosea a beton proaspăt și a vopsea, a asfalt ce se întărea și a frunze de palmieri care împodobeau porțile în semn de bun venit.

Cu ocazia întîlnirii președinților, împăratul a dat o recepție impunătoare. Pentru banchetul acesta s-au adus cu avioane din Europa vin și caviar. S-a plătit un onorariu de 25 000 de dolari lui Miriam Makeba de la Hollywood pentru a cînta șefilor de state la sfîrșitul recepției cîntecul tribului Zulu. Au fost invitate peste trei mii de persoane, împărțite ierarhic în citeva categorii inferioare și superioare, fiecărei categorii corespunzîndu-i altă culoare de invitație și alocîndu-i-se alt meniu.

Recepția a avut loc în vechiul palat al împăratului. Oaspeții treceau prin lungi coridoare formate din garda împăratului, dotată cu săbii și halebarde. Luminări cu reflectoare, trompetiștii cîntau din virful turnurilor imnul regal. În pridvoare, trupe de teatru jucau scene istorice din viața foștilor împărați. Din balcoane, fete în costume populare cerneau cu petale de flori pe oaspeți. Focurile de artificii împodobeau cerul, în toate culorile.

Cînd oaspeții s-au așezat în Marea Sală la masă, fanfarele au intonat imnul și a intrat împăratul, arîndu-l în dreapta pe Nasser. Formau o pereche neobișnuită: Nasser înalt, masiv, bărbat puternic, purtînd capul sus, cu zimbetul pe buze, alături de figura doborîtă de ant, măruntă, chiar firavă a lui Haile Sellasie, cu fața trasă și expresivă, cu ochii sfredelitori ce-i strălucneau. După ei veneau perechi, perechi, restul șefilor de state. Sala s-a ridicat în picioare, toți aplaudînd. S-au înălțat ovaiții pentru unitate și împărat. Apoi a început banchetul propriu-zis. Un chelner negru rețenea la patru oaspeți (din cauza friicii și a nervilor chelnerii scăpau totul din mîină). Tacimurile erau de argînt, în vechiul stil Harare. Pe aceste mese erau așezate citeva tone de antichități costisitoare, toate din argînt. Unii ascuns tacimurile prin buzunare, unul luînd o lingură, altul o furculiță...

Munți de carne și fructe, pește și brinzeturi se înălțau pe mese. Torturi cu mai multe etaje împuneau prin glazura colorată și dulce. Vinuri de lux rîspîndeau buchetul lor apăsînt în culori strălucitoare. Muzica cînta, iar clownii de tot felul distrau comensii veseli. Timpul a trecut în convorbiri, risete și consum.

A fost frumos. În timpul acelei acțiuni a trebuit să caut un loc liniștit, dar nu știam unde s-ar putea afla. Am ieșit din Sala Mare pe ușile laterale, în curte. Era o noapte întunecoasă. Cădea o ploaie măruntă de mai, dar rece. De la aceste uși începea o pantă lină, iar jos, la cîțiva zeci de metri, se afla o baracă prost luminată, fără ziduri. De la ușile laterale pe care am ieșit, stăteau în rînd, pînă la baracă, chelnerii care își transmiteau tăvile cu restul de la banchet. Pe aceste tăvi se scurgeau spre baracă o grămadă de oase, cotoare, amestecătură de salată, căpătîni de pește și bucăți de carne. M-am dus înspre baracă, luîncînd prin noroi și prin resturi de mîncare aruncate.

Aflîndu-mă lîngă ea, am remarcat cum în întunericul din partea cealaltă ceva se mișcă, că întunericul respectiv se clatină, mîrle și clefăie, geme și plescăie. M-am dus în spatele barăcii.

În bezna nopții, în noroi și în ploaie, stătea o gloată mare de cerșetori desculți, Spălătorii de vase, care se aflau în baracă, le aruncau resturile de pe tăvi. M-am uitat în grămada de oameni care mîncă de zor resturi, oase și căpătîni de pește, concentrați la ceea ce făceau. Se

înfruptau atenți, cu scrupulozitate și încordată, remarcîndu-se o biologie oarecum violentă și oarbă pînă la uitarea de sine, pentru a-și potoli foamea în tensiune și extaz.

Uneori chelnerii mai făceau pauze. Rîndul de tăvi nu mai venea și gloata se odihnea pentru moment. Își destindea mușchii, de parcă comandantul le-ar fi spus: pe loc repaos. Oamenii își ștergeau chipurile umede, așezîndu-și mai bine pe ei zdrențele imbibate de ploaie și murdărie. Cînd lanțul de tăvi se punea din nou în mișcare — cîci și acolo sus era o crăpeliță ca de zile mari, însoțită de sorbituri și plescăituri — gloata își reînceptea cu înfocare blagoslovita trudă a mîncării.

Ud leoarcă, m-am întors în Marea Sală, la banchetul împărătesc. M-am uitat la argint și la aur, la purpură și velur, la președintele Kasavubu, la vecinul meu, un oarecare Aye Mamlaye, și am tras în piept miros de tîmție și trandafir, am ascultat sugestivul cîntec al tribului Zulu, cîntat de Miriam Makeba, m-am închinat în fața împăratului (aceasta intra în obligațiile protocolare de rigoare) și m-am dus acasă.

După plecarea președinților (iar plecarea aceasta avea loc în grabă, deoarece un sejur mai îndelungat în străinătate se termina uneori cu pierderea fotoliului), împăratul ne-a invitat pe noi — deci pe grupul de corespondenți străini prezenți acolo cu ocazia primei conferințe a șefilor de state din Africa — la un mic dejun. Știrea și invitația ne-au fost aduse la Africa Hall, unde ne petreceam zilele și nopțile într-o așteptare deznădăjduită și enervantă de a primi legătura cu capitalele noastre, de ghidul local, șef de serviciu la Ministerul Informațiilor — Teferra Gebrewold. Acest reprezentant al tribului Amhara, înalt și chipeș, era de obicei tăcut și sobru. De data aceasta devenise afectat și mișcat. Mi-a reținut atenția că de fiecare dată cînd declama numele lui Haile Sellasie își pleca pios capul. — Mînnat! — a strigat Ivo Svarzini, de origine greco-turco-cipro-malteză, care lucra oficial pentru o instituție inexistentă, Agenția MIB, de fapt pentru spionajul cernului italian de petrol ENI — ne vom putea plînge tipului de modul în care ne-au fost asigurate aici legăturile. Trebuie să adaug că cercurile acestor corespondenți care penetrau cele mai îndepărtate colțuri ale lumii se compun din oameni cinici și duri, care au văzut totul, au trăit totul, care — pentru a-și profesa meseria — trebuie să înfrunte necutenții mii de piedici, despre care majoritatea oamenilor habar nu au, și de aceea nimic nu-i poate preocupa sau mișca și care, ajunsă la epuizare și turbare, realmente ar fi gata să se plîngă împăratului pentru condițiile proaste de muncă și pentru ajutorul slab primit din partea autorităților.

Versiune românească de Nicolae Mareș

LIRICĂ ELVEȚIANĂ CONTEMPORANĂ

MARC EIGELDINGER

Unitatea limbajului

**Totul se desparte, se desface
se rupe cind iese din scoarță
Nici o decizie, nici un imperativ
nu-i asigură tăria**

**Iar aspra Frumusețe ce dă ocol
artistului răbdător
se prefacă ca rodul
smuls tainelor de către alchimist**

**Numai limbajul singur
lipește crăpăturile
se decide în tăcere
să suporte zborul săgeților.**

Imagini nocturne

II

**Vocea vegetală a apei
urcă din turbării
și aprinde în pupilele tale
reflexe de salamandră**

**Ea își umezește părul
cu o înceroșală toamnă
și răspunde farmece
sub cupa șinilor tăi.**

**La fereastra mea noplatecă
privirea ta însoțește
soarele insulelor absente
atrăsă de propriul ei exil**

**Soarele alb, decolorat
de apele captivității
cum este și această pasăre țintuită
de meterezele sălbatice ale orci.**

Ținuturi ale nopții (III)

**Nepăsător la rana mea
mă înalț spre bolțile serii**

Urmare din pag. a 16-a

Fuga

parțial din pură politețe, mi-am exprimat întâmplător dorința de a putea, într-o zi, să merg să locuiesc acolo și să mă ocup cu comerțul de cărți rare, Betsy mi-a oferit foarte curind un bilet de avion pentru marea metropolă. Și, cunoscându-mi inerția în legătură cu asemenea lucruri, ea s-a oferit s-o pună pe secretara ei să-mi facă rezervarea oricând mă hotăram să plec.

Cu două zile înainte de plecare, i-am telefonat secretarei și i-am solicitat această favoare. Cind secretara m-a sunat să-mi comunice ora de plecare, mi-a spus că Betsy m-a rugat să trec pe la ea pe-acasă și să iau micul dejun cu ea. Și astfel, în dimineața respectivă am străbătut cele două străduțe ce despart casa tatei de cea a lui Betsy și cind am ajuns ea mă aștepta cu micul dejun pregătit. Am mâncat amândoi în bucătăria pardosită cu dale. I-am mărturisit rușinea pe care o încercam fugind ca Peter Pan. Și am pus totul pe seama fricii că tata m-ar convinge să nu plec. Nu ezitase niciodată să-și folosească toată șiretenia de avocat plendant pentru a-și convinge copiii să urmeze linia prescrisă de el. Îmi amintesc că Betsy a închis ochii și a pus o mână pe mine. „Păcă eu nu știu!” a șoptit ea. „Jo și cu mine am învățat că numai așa poți rezolva lucrurile cu el. Dar vom ananja noi totul cu tata — și bineînțeles și cu mama”. M-am gândit în sine mea, în timp ce luam împreună micul dejun, că același lucru trebuie să se fi întâmplat cind a plecat Georgie la armată. Dar ea a fost atât de convingătoare, încât cind am părăsit casa am avut senzația că mă hotărâsem să plec independent și că nu trebuia să-mi fie rușine de maniera imatură a plecării mele.

Totuși, în drum spre casa Josephinei, care se găsea doar la două străduțe depărtate și de unde mi se spusese că Josephine mă va conduce cu mașina la aeroport, am făcut comparații între ajutorul acordat lui Georgie în fuga lui la armată și, apoi, la moarte și fuga mea la New York și la ceea ce va mai urma. Cu siguranță că n-au existat

● Esei reputat, cu întâmpinări favorabile în spiritualitatea occidentală, universitar de mară (a predat ani mulți la universitatea din Neuchâtel), Marc Eigeldinger resimte, în paralel, nevoia rostirii lirice privită ca o formă de cunoaștere și de purificare. Din recurența unor teme întâlnite în cunoscutele sale cărți, *Lumiere du mythe și Mythologie et intertextualité* sau în placheta de versuri *Les chemins du soleil* (versiunea românească omonimă, Ed. Univers, 1983) rezultă că, în accepția ei profundă, autoritatea experiențelor poetice începe acolo unde primează interpretarea asupra sentimentului, echilibrul rațional asupra obsesiilor torturante.

Sfidind aparența parnasiană, Marc Eigeldinger cultivă o gamă de expresii îmbogățită de solicitări afective proiectate într-un fel de elegie cerebrală a iubirii, cu rezonanțele ei inegale stăruitor cultivate.

**Un obraz de fum depărtat
se apropie fără să vreau
și lasă în urmă cărările nopții.**

**Mă voi rătăci din nou
în bezna calmă stelară
sau în ceața perforată de lucruri.
Să rătăcesc între obscurile roduri
pe cind singele se incheagă în cuvinte?**

**O noapte a gândului pe creasta care
nu mai deslușește brațele zilei
învăluite de surisul zorilor
imagine a noilor presimțiri
surprinse de secretul focului.**

Cu zăpadă și foc

**Soarele e sărac în deșertul de ger
Și totuși la focul nesigur al spinărilor de
gheață**

**sucombă pe dată fiicele lui Helios
înalte ierburi le cuprind nopțatic**

**Obscuritatea lucidă mă spintecă
pe cind descopăr, Alise, în privirea ta
adormirea domoală a flăcăirii
învăluitoare eliberându-mi în memorie**

**Vocea aeriană a astrelor
Rîndurile de mare trec razant cu plaja
sparg în iarnă liniștea îngrijorată
își scutură penele pe cind vulturile oceanul.**

**Focul frigului ascute în noi dorinți
cu luminoase cuțite
iar zăpada ne dezvinovățește
la zidul amestecat de iubire**

**Nunta zăpezii și focului
aprinde rugul unei potolite alchimii
pe urmă pasărea phoenix își risipește
cenușa
pină stîrnește pulberea boreală.**

niciodată fiice mai devotate tatălui lor. Într-un fel, ele își dedicaseră lui întreaga lor viață. Dar, era oare posibil ca ele să fie mai devotate fraților decât tatălui lor? Știam, desigur, că era un nonsens! Cu toate acestea, se părea că, în ceea ce priveau interesele noastre, ele doreau să-l înfrunte pe furis. Betsy îl condusesse pe Georgie la Fort Oglethorpe pentru a se înrola ca voluntar în aviația militară. (La vremea respectivă mă aflam la Centrul de înrolare și am văzut documentele care dovedeau că el venise ca voluntar și nu ca recrut). Timp de două zile, Josephine îl mințise pe tata cu privire la locul unde se găseau Betsy și Georgie. Ele doreau să-l ajute pe Georgie chiar și în aparenta lui hotărâre de a fi ucis în război. Și nu cred că toată viața lor au mai făcut ceva atât de clar împotriva voinței tatei cu excepția faptului că s-au mutat de sub acoperișul lui în propriile lor case. Cred că dacă ele s-ar fi mutat împreună într-o singură casă, tata n-ar fi fost atât de ofensat.

Josephine mă aștepta în dimineața aceea cu un cec destinat să mă ajute pe perioada primelor șase luni la New York și cu o scrisoare din partea unei cunoștințe de-a ei din New York, care îmi oferea o cameră pe Mac Dougal Street cu o chirie foarte modestă. În plus, cind am rămas împreună câteva minute în sufrageria din față a casei ei mi-a promis, pe un ton ca de afaceri, nu numai că o va ajuta pe Betsy să-l împacă pe tata și s-o facă să înțeleagă pe biata mama, dar și că se va ocupa de împachetarea și trimiterea tuturor cărților mele de îndată ce găseam loc pentru ele. Apoi m-a întrebat: „Pot să te mai ajut cu ceva?”

Mă tem că am răspuns cinstit, ca un băiețel: „Voi mai avea nevoie de niște haine — ridicind mica mea geantă de voiaj. A părut mișcată de cererea mea și s-a aplecat ca să mă sărute pe obraz. Cred sincer că în acel moment m-a considerat un fel de amărît de copil orfan.

„Trimite-mi o listă cu ce ai nevoie, Phillip”, a spus ea. Apoi am ieșit și ne-am urcat în mașină și ea m-a condus la aeroport. În timpul zborului pină la New York m-am tot gândit la cele petrecute în viața mea și mi-am amintit de tristele experiențe ale soroților mele din vremurile triste ale mutării noastre de la Nashville la Memphis. Am suferit pentru ele în acea dimineață ca niciodată pină atunci.

La care participă simbolul frigului și al arșiței, pe o întinsă claviatură de trăiri livrești și de revelații feerice. Prin oglindirea lor contrastantă sau alternativă poezia răsfringe, în fond, o combinație de elemente ce iese din monocromie ca să se înalte la o dominantă plină de subsensuri, cel mai la îndemână fiind încorporat mișcării continue de un hieratism rimbaldian.

Poemele selectate spre tălmăcire în prezentul grupaj aparțin celei mai recente apariții a scriitorului, banderola volumului antologic din 1983 interferind prin e-nunțul ei, *Le feu du langage*, cimpul comunicării cu năvalnică ardere pe toate fronturile. Se ramifică într-o activitate literară de decenii (1943—1987) semnul și amprentele lui, imprimate în tot ce autorul identifică drept omenească, o splendidă pledoarie pentru disponibilitatea ontologică atotcuprinzătoare.

Prevestiri

**La geamul meu își pleci lama obrazului
precum un astru vecin scrisul privirii
Lampa ta luminează un manuscris
neinceput**

**Versiuni cărora le cunosc neasemuitul
limbaj**

**Între pereții despărțitori ai visului
locuiește presimțirea
unei nopți transparente ce inscrie verb
în semne sibiline. Rîtmul gândului
așterne trepte în peisajul greu de pătruns**

**Adună în cuvintele tale, culegător iscusit,
recolta liniștii din pervazul cerului
ce vibrează de-abia deslușita emoție
muzicală.**

**Un inger captiv din racla lui de sticlă
învie incetșor mirat să aște
suflului stihului țîșnind clătinat.**

Versuri scrise pentru oglindă (I)

**O zvicnire de eternitate îmi străpunge
memoria
oculind iluzia mlaștinilor verzi
oglinzi înfrigurate pe care ingerul
deșertului
mi-a înghețat fiideșul orbitor sub pleoape**

**Mirajul științeiază unduiri efemere
în care neliniștea mea se aruncă lacomă
de frig
să culeagă reflexele universului fragil
amenințat de lenta izbîndă a iernii.**

**Flautul salinelor ritmează improvizatiile
pe tulpina suavă a viselor lănuite
iar suflul evadat din izvoare robite**

**trezește ameteala din care mă smulg
în inchișoarea apelor plămăuiesc sori
ce slobozesc lumina sub ferice arcade**

Prezentare și traducere
de Henri Zalis

moda, altfel

Sub coroana primilor trei Valois

Costumele inaugurate sub Philippe Auguste au dispărut către 1340, fără să se poată găsi o explicație reperiției cu care hainele s-au scurtat. În locul celor lungi, capătă întîietate o jachetă scurtă, strînsă sub talie cu o centură. Aceasta era foarte obișnuită în rândurile populației simple. Numele ei provine de la numele propriu Jacques și el foarte obișnuit în popor. Ca substantive comune: *jacque* sau *jacquette* încep să fie folosite prin secolele 14 și 16, în epoca de care vorbim numindu-se *gippon*. „Porter encore la jaquette” vrea să spună că un băiețel n-a ajuns la vîrsta la care să poarte pantaloni lungi.

Mîncele au efecte teatrale, pot fi crăpate de-a lungul brațelor, prinse doar în dreptul cotului, cu bijuterii sau funde, strînse deasupra mîinii, lăsînd să se vadă elegantele somptuoase a cămășilor brodate, pline de dantele și volane. Pantofii, cu virfurile lor „à la poulaine”, se lungesc exagerat de mult, în timp ce cu succes, își fac apariția pălării vaste, mai ales cele cu formă de cornet, prelungit cu o coadă ce coboară pină la călcîie.

Bărbații își tundeau părul scurt dar își lăsau mustățile lungi iar barba și-o îngrijeau, ca să fie subțire și ascuțită ca pantofii, „à l'espagnole”. Noua modă e mai elegantă, scoate în evidență formele trupului, cere suplete și grație. Poate de aceea oamenii legii și persoanele eclesiastice sînt împotriva ei, preferă hainele lungi, pe care le consideră mult mai serioase, mai demne.

Mantoul prins pe umeri, răscoit în jurul gîtului, lăsat liber în părți, atîrnînd pină la glezne, completează țînta seniorilor din sec. al XV-lea, „la cloche” și „la houppelande” — varietăți de pelorine, par adevărate huse, protectoare de mobilier.

Femeile sînt conservatoare dar adoptă la houppelande, nedespicată în față, reținută în talie cu o centură lată, ornată bogat cu bijuterii. Ele înlocuiesc voalul suplu, cu care-și acopereau părul, prin-

hyde-park

Bridge

Ulice, pe care explozia calului troian îl aruncase dincoace de Dunăre, așteptînd aici viza pentru Ithalaca, se apucă să-și inițieze în bridge echipajul de pa nava „Uliceafărul”. Acest echipaj, format din oameni culti, știînd că va pieri în curînd în valurile pline de sirene muncitorești, își petrecea vremea re-
petînd: „Alcoole mio!”

În Ithalaca, Penelopa (delegata P.N.L. pentru „Miss-Fit Europa”), împletea colțuni pentru „De Fonseca”.

Ulice, Chior-Împărat în Țara Orbilor Fără de Atu și de Alibi, începu prin a-și obișnui supușii cu jocul numit „licitație”, apoi cu „șaițeci și șase”. Șaițecisistii lecturau din greu tratatul „Trecerea de la septicul planificat la bridge-ul de piață” și își manifestau sonor „septicismul”. Întrebarea obsedantă „Cine a tras?” fu în curînd acoperită de exprimarea retorică a lui Ulice: „Cine n-a tras? Mal!”

Trecînd la bridge, Ulice explică echipajului „taiul”, exemplificînd pe niște liste mai noi cine trebuie tăiat și cine nu. Jucătorul, se văzu imediat, nu-și poate trage al său picior decît dacă are destule puncte de onor. Punctele de distribuție variază, sînt imposabile, și se duc cum au venit. Echipajul se pleoști cind înțelese că primele pentru Rober și Marele Slem anunțat și realizat în zona carpato-danubiano-pontică nu sînt încă de nasul lui.

Tragismul bridge-ului, care constă în faptul că unul dintre jucătorii moare, galvaniză atenția marinarilor de pe „Uliceafărul”, atît erau ei de învrăjbiți. În rest, multe aspecte le rămîneau neclare. Ulice, care fusese critic literar înainte de a se pasiona de diplomatie, se exprima cam așa: „Cartea defosată de autor pare să fie un renons.” Mai era și temerea onora de a se așeza pe linia Est-Vest, mai ales că Ulice alegea Sudul și Mortul începea să miroasă a Nord.

Împasul, bluful, sicana, anunțul de mizerie, forțarea mîinii, jocul tricolor, marile mariaj, toate acestea li se păreau cunoscute marinarilor și de aici se amplifică și obiceiul lor de a-i da sfaturi marlei Ulice.

Așa că acesta, îngrețosat, ordonă plecarea fără viză spre Ithalaca, se legă de catarg și puse banda cu sirene.

Tudor Vasiliu

tr-o voaleță apretată în pliuri largi, la huve.

Costumul cavaleresc înregistrenză și el o transformare subită, asemenea celui civil. El devine din ce în ce mai rigid, o armură greoaie, mult mai sigură (războaiele sînt de vină): nu lipsese nici încălțămîntea și mînușile de fier iar coiful e înlocuit cu le camail și cu le bassinete, acestea învelind întreaga față.

Aceste schimbări au avut loc la începutul domniilor casei de Valois. Sub Carol al VII-lea și sub Ludovic al XI-lea, îmbrăcămîntea pierde mult din luxul inițial, din fastul impresionant. Hainele lungi, încrețite, pălării, sînt adoptate de medici și de oamenii legii. Femeile păstrează corsajul strîns, decolțat adînc, acoperit subtil și pudic de o țesătură fină, ușor transparentă, la gorgerețe. Ele sînt nevoia să fie la înălțime și-și satisfac velenitatea cu conuri ascuțite, înalte de 70 cm, garnisite cu pinze scrobite, bătoase care cad în stînga, dreapta și în spate, într-o năucitoare vâlzurie, realizată cu eforturi și pricepere. După moartea lui Ludovic al XI-lea, ca reacție, ca senzație de eliberare din carapacea de constrîngerii pe care regele le impusese, apare o preocupare deosebit de vie pentru modă și mai ales pentru îmbogățirea hainelor cu podoabe. Hainele bărbaților din nou se lungesc subit, despicate în față, de la gît la pămînt, ca să nu ascundă cămașa, cît mai fin țesută, cît mai brodată. Moda italiană se infiltrează din ce în ce mai mult prin cei ce alcătuiau anturajul mostenitorului tinăr. Blănuri scumpe împodobesc mîncele, gulerile, glugile, poalele lungi. Dispar pălării, sînt înlocuite de o tocă, mult mai comodă; virfurile pantofilor sînt rețezate în formă de rachetă. Femeile, apucate de o sete afrodisiacă, manifestă tendința de a arăta cît mai mult cămașa. Mîncele rochiilor aproape că dispar iar pudicia și insinuanta gorgerețe se topește ca și cum n-ar fi fost, lăsînd să se vadă generos — decolteul.

Au fost necesare secole și revoluții să se (re?)ajungă la panglicuta strecurată între fese, cu care concurențele la titlul de Miss...? defilează. Dacă nu sîntem atenți o să-l ducem în defilatul de cronicarii de modă ai secolelor viitoare. Ce vor descrie?

Corina Cristea

PETER TAYLOR

Prozatorul american Peter Taylor — născut în 1917 la Nashville, în statul Tennessee — face parte din așa-numitul curent literar „Renașterea Sudului” ce include nume ilustre ale literaturii postbelice cum sînt Robert Penn Warren, Flannery O'Connor, Truman Capote, Carson McCullers, William Styron etc.

Majoritatea povestirilor și romanelor sale au ca temă centrală universul familiei, legăturile emoționale care determină fericirea sau nefericirea unui cămin. Cu o deosebită forță evocatoare, Peter Taylor susține că frumusețea vieții de familie se risipește în absența unei comuniuni afective reale între oameni destinați să trăiască sub același acoperiș.

Adept al unei tradiții literare ce își are originile în scrierile lui Henry James, Peter Taylor analizează cu minuțiozitate viețile personajelor sale, atribuindu-le semnificații în funcție de conflictul dintre valorile prezentului și ale trecutului, ale mediului urban și rural, dintre ereditate și mediul social, dintre rațiune și pasiune.

Metoda sa narativă caracteristică constă din considerarea atentă a evenimentelor, din distilarea amintirilor mai curînd decît din recrearea dialogului și a acțiunii propriu-zise.

Autor a numeroase volume de povestiri romane, piese de teatru, Peter Taylor și-a aflat confirmarea statutului său de prozator de primă mărime a literaturii americane actuale prin atribuirea Premiului Pulitzer pentru literatură pe anul 1987 pentru romanul *A Summons to Memphis* (Invitație la Memphis), din care am selectat fragmentul de față. La fel ca în majoritatea scrierilor sale, universul romanului îl constituie societatea păturii mijlocii din Tennessee, care încearcă să se adapteze exigențelor vieții moderne. Acțiunea se concentrează asupra eforturilor fiicelor unui văduv octogenar de a ză-

dărnic planul său de a se recăsători. Fiul său, Phillip, stabilit la New York din dorința de a rupe orice legătură cu trecutul, refuză inițial să participe la mașinațiunile surorilor împotriva tatălui său. Dar, cînd este invitat insistent la Memphis, el acceptă și se află curînd implicat într-o traumatizantă criză de familie ce își are rădăcinile în trecut.

FUGA

În cele șase luni cît a durat iubirea noastră, Clara și cu mine am cutreierat pădurile și vîlcelele din jurul mării unde locuia ea, făcînd picnicuri la cascade, chiar și cînd era foarte frig, și la gura peșterii mari. Nu vreau să spun că viața noastră în timpul celor două scurte anotimpuri, toamna și iarna, a fost idilică. A fost, mai curînd, o realitate minunată, superbă deosebită de monotonia vieții mele atît înainte, cît și după ea. Din cauza ei a venit tatăl meu la Chattanooga, în ziua cînd l-am văzut intrînd în hotelul Patton, și a reușit să distrugă totul, așa cum își propusese. În decembrie totul se terminase. Clara a fost trimisă departe de părinții ei, iar eu mi-am reluat viața mohorîtă de la pensiuine. Apoi, pe 7 decembrie cursul întregii vieți s-a schimbat. Mă aflam singur în cameră duminică după amiază cînd s-au transmis știrile că am intrat în război. În seara aceea am anunțat-o pe proprietăreașă și m-am în-

tors la garnizoană. Știam că viața militară urma să fie mult mai serioasă din acel moment. Iar după cîteva zile m-am dus în oraș și m-am îngrijit de împachetarea și trimiterea cărților mele acasă la tata, la Memphis. Peste trei luni am fost trimis la o tabără de instrucție din New Jersey și apoi în Europa. Am rămas acolo mai mult de doi ani și nici măcar o dată n-am avut ocazia să rostesc numele Clarei Price sau să-l aud rostind. După război m-am întors la Memphis și am rămas acolo încă doi ani fără să aud menționat numele Clarei. Memphis mi se părea atunci o provincie mai străină decît oricare din locurile unde fusesem staționat pe continentul european. La Memphis, după terminarea războiului, am schimbat o slujbă după alta, păstrînd toate cărțile pe care am continuat să le adun într-o cameră nefolosită de deasupra garajului. Tata și mama locuiau încă în aceea vreme în vechea casă din centru.

Șah

Sezonul estival

Salutăm performanța strălucită a Luminiței Radu, care a cîștigat Campionatul Mondial (categoria 18 ani), desfășurat la Singapore, un rezultat excelent. În același timp ne încercăm mîhnirea la gîndul că atîția ani, tinerii șahiști români n-au avut posibilitatea să-și încerce forțele în astfel de concursuri. Este sigur că talentul le-ar fi permis să reediteze performanța (singulară pînă în acest an) a lui Florin Gheorghiu, de acum aproape 30 de ani. Dricum începutul a fost făcut și așteptăm acum Campionatele Mondiale pentru copii care se vor disputa în S.U.A., Fond du Lac (Wisconsin), unde delegația română condusă de profesorul Anghel Vrabie va fi alcătuită din Claudia Bilciu, Alin Berescu (categoria 10 ani), Anca Andriana, Crina Păpălan, Francisc Nemeth (categoria 12 ani), Ileana Todirel, Gabriel Schwartzman, Mihai Stanciu (categoria 14 ani) precum și antrenorii Daniel Savin și Cristian Ionescu. De asemenea Luiza Ionescu, Otilia Ionescu și George Grișore vor pleca în cursul lunii august în Chile pentru a lua parte la întrecerile categoriei 20 ani.

Deci, urăm succes tinerilor șahiști români, neuitînd însă de Mihail Marin care tocmai a luat startul la Manilla în „interzonalul secolului”, după cum a fost denumit. De ce această denumire? Este foarte simplu: 64 de concurenți (ciudadă coincidentă) dintre care marea majoritate mari maștri, și au oricare mari maștri ci nume ce-

lebre din lumea șahului precum Tal, Smislov (foști campioni mondiali), Ivanchuk, Sokolov, Liubojevici, Seirawan, Gulko, Short, Adams, Hübner, Partisch, Ribli, Torre etc; își vor disputa cele unsprezece locuri ce asigură prezența în Turneul Candidaților. Reamintim că este a opta prezență românească la un interzonal și a doua a lui Mihail Marin. Precedentele n-au fost încununete de succes, cele mai bune performanțe fiind obținute de Florin Gheorghiu în 1979 la Riga, unde a obținut locul V și de Mihai Șubă în 1982 la Las Palmas unde doar 0,5 puncte l-au împiedicat în tentativa de a deveni candidat la titlul mondial.

Sperăm un rezultat bun din partea lui „Bobo” pentru ca șahul românesc, deja reabilitat parțial în toamna anului trecut prin rezultatul bun obținut de echipă la Campionatele Europene de la Haifa (Israel), să iasă total din umbra care-l inconjoară de mai multă vreme.

Smaranda Lupu

bridge

Un hexalog de ocazie

Ca o primă și de tot superficială vedere s-ar zice că nu e nevoie, în bridge, de cine știe ce capacitate intelectuală, ba chiar că nu e obligatorie nici măcar o cît de sumară pregătire intelectuală. Ca să înveți regulile simple ale jocului ar fi destul să posezi, fie și rudimentar, al doilea sistem de semnalizare, să poți gîndi și vorbi elementar, restul fiind memorie — pe care, nu-i așa?, și elefanții o au — și oarece exercițiu, lesne de obținut în procesul muncii, desigur întrucît munca l-a creat pe bridge-ist, sau cel puțin așa postulează partizanii acestei viziuni asupra jocului. Nu vreau să polemizez cu numeroșii adepți ai unei atari înțelegeri a bridge-ului, ei sînt covîrșitori numeric și, mai ales, greu de convinși, cu atît mai greu cu cît sînt mai fixați în ceea ce consideră a fi evidența însăși, dar nu mă pot abține de la o seamă de observații care mi-au fost sugerate de o îndelungată examinare de pe margine a chiar felului cum practică respectivii jocul, fie în competiții fie în partidă liberă. Pentru economie de spațiu, le înșir aici oarecum sistematizate ad usum delphini:

1. În absența pregătirii intelectuale, jocul de bridge rămîne o succesiune de stereotipii în care jucătorii nici nu realizează că joacă mereu aceeași donă; 2. Refuzul scotocirii interogative proprii activității intelectuale produce nu doar anchilozarea jucătorului dar și înghețarea jocului însuși; 3. Dispreț pentru performanța gîndirii teoretice atrage după sine, fără excepții, deteriorarea fatală a demersului practic, condamnînd pe jucător la nesfîrșita repetare a unui minim subviețuitor de gesturi specifice; 4. Creșterea procentului de automatism, consecutivă abolirii funcțiilor intelectuale, se soldează mai totdeauna cu intrarea licitației și a jocului de levată sub zodia stupidității; 5. Nu se poate vorbi în chip serios de progres, evoluție, schimbare, înnoire, etc. etc. în bridge fără implicarea în miezul lucrurilor a intelectualității, singura care poate da un sens înalt strategiilor jocului și care poate, totodată, hrăni plăcerea de a juca; 6. În bridge, rezultatul e mereu direct proporțional cu cantitatea și calitatea participării intelectuale.

Din păcate, bridge-ul este și un joc de temperament, chiar dacă numai în subsidiar, iar de cele mai multe ori tocmai temperamentul nu-i lasă pe cei care, eventual, ar ști să recunoască justetea hexalogului de mai sus, s-o și practice. Paradoxal, neglijarea acestor observații care sînt istorice, deci banale, provoacă finalmente pierderea memoriei, adică a rațiunii suficiente a jocului în viziunea amintită, și asta pentru că, în bridge, simplitatea nu este opusul complexității ci un efect al ei.

Laurențiu Ulici